

УА, АДАМДАР, ӨЛІМГЕ ЕШКІМДІ ИТЕРМЕҢДЕР!

...ОЛ ӨЛУГЕ БЕЛ БАЙЛАДЫ. БҰЛ ДҮНИЕНІҢ ҚЫЗЫҒЫ ҚАЛМАҒАНДАЙ, АСЫЛЫП ӨЛУГЕ БЕЛ БАЙЛАҒАН ЖАС АНАНЫ АРТЫНДА ЕҢРЕП ҚАЛАР ҮШ БАЛАСЫ ДА, МӨПЕЛЕП ӨСІРГЕН АТА-АНАСЫ ДА, ҰСТАЗ БОЛЫП ЕҢБЕК ЕТІП ЖҮРГЕН МЕКТЕП ҰЖЫМЫ МЕН ОҚУШЫ БАЛАЛАР ДА, ТІПТІ ДӨҢГЕЛЕНГЕН ДҮНИЕНІҢ ЕШБІР ҚЫЗЫҒЫ ТОҚТАТА АЛМАҒАН ЕДІ. МОЙНЫНА ІЛГЕН АРҚАН ОЛ АСЫЛҒАН КҮЙДЕ ӘЛІ ДЕ ТОЛЫҚ ТАРТЫЛЫП ҮЛГЕРМЕГЕН ЕДІ. ОНЫҢ АРТЫНАН ІЛЕ-ШАЛА ІЗДЕП КЕЛГЕНДЕР АРҚАНДЫ КЕСІП, ҚҰТҚАРЫП ҚАЛДЫ. ДЕСЕ ДЕ МОЙНЫНДА ЖУАН АРҚАННЫҢ ІЗДЕРІ ҚАЛЫП ҮЛГЕРДІ. ЖАЙНАҒАН ЖАСТЫ ӨЗІНЕН ТҮҢІЛТКЕН «ӨМІР» ДЕГЕН КЕРЕМЕТ ОНЫ ҚАЙТА ҚҰШАҒЫНА АЛДЫ. ОЛ ӨЗІ БЕЗІП КЕТКІСІ КЕЛГЕН ӨМІРГЕ ҚАЙТА ОРАЛДЫ. ҚАТТЫ ОЙЛАНДЫ.

Оны өмірмен қоштасуға не итерді? Жас ана, жас ұстаз, көрер қызығы әлі алда емес пе? Оны өмірден кетуге бел будырған не, қандай алапат күш? Оны өлімге итерген жайлар туралы деректер, міне, менің қолымда. Сол деректер бойынша әңгіменің төркіні сонау 2015 жылдың 1 қыркүйегінде басталған сыңайлы.

Жас ұстаз Гүлмираның әкесі Рыспек Қожахметұлы Керімбеков те Алакөл ауданы Тоқжайлау ауылындағы Дзержинск орта мектебінде дене шынықтыру пәнінен сабақ беретін мол тәжірибесі бар ұстаз. 2015 жылы 1 қыркүйекте сабақ басталғанда дене шынықтыру сабағына оқушыларды баскетбол алаңына апармақшы болып мектептің спорт алаңына барғанда баскетбол бағанасы да, доп түсіретін баскетбол шеңбері де сынық күйде жай ғана темірмен байланып тұрғанын көріп, жоғары көтеріліп, темір шеңберді жөндеуге кіріседі.

Ал мектеп басшылығы спорт алаңындағы баскетбол бағанын жаңа оқу жылына сай неге жөндеу жүргізбегені түсініксіз. Баскетбол бағанын жөндеймін деп шыққан мұғалім онсыз да сынып тұрған қалқаннан құлап бұғанасы мен қабырғасын сындырады. Аудандық ауруханаға жатып шығады.

Бұл оқиғаны тексеруге келген жауапты органның адамдары мектеп директорының айтуына сәйкес, «баскетбол корзинасын жөндеуге өз еркімен шыққан, сол кезде алған жарақат. Бұл жұмыс берушінің мүддесі үшін жасалмаған жұмыс» - деп қорытындылайды. Алайда, жасынан адалдық пен шындықта тәрбиеленген Рыспек Керімбаев бұл шешімге келіспей, өзінің жарақатын «Еңбек қызметіне байланысты жазатайым оқиға» - деп тануды сұрап сотқа арызданған.

Бұл істі мемлекеттік инспекция жүргізген тексеру барысында мектеп әкімшілігінде бірнеше заң бұзушылықтар бар екенін анықтаған. Мектеп директорына айыппұл салынған. Кейін ол мектеп басқару орнынан кеткен. Алакөл аудандық соты Б.М.Темірбековтың шешімі бойынша, сот Рыспек Керімбаевтың арызын қанағаттандырып, мектептің актісін заңсыз деп тауып, сол оқиғаны «еңбек қызметіндегі жазатайым оқиға» деп тану туралы шешім шығарды.

Сөйтіп, шындық жеңгенімен, нәтижесінде мектеп директоры осы мектепте ұстаздық қызмет атқаратын әкелі-балалы

Гүлмира мен Рыспек Керімбаевтармен бас араздыққа барады.

Гүлмира Керімбекова, Дзержинск мектебінің ұстазы:

- Осы мектепте 45 жыл істеген әкем қазір зейнетте. Соған қарамастан ауыл балаларын спортқа баулуда шет қалып жүрген жоқ. Ауыл спортын дамытуда айтарлықтай тәжірибесі бар. Балаларды әлі де баулып, жеңістерге жетелеп жүр. Ал мен болсам, сот әкемнің арызын дұрыс деп тапқан соң, арандатушылықтың не бір түрлерін көрдім. Мектеп басшылығы өзінің бұйрығымен бекіткен сағаттарын қайта қарап, қысқартып отырды. Арнамысыма тиетін жазғырулар басталды... Жалғызбасты анамын. Әкесіз өсіріп отырған үш баламды бетіме басып, түрлі ащы сөздермен қорлады. Мен өзім қоғамдық жұмыстарға қатысып жүремін. Тиісті сабақ пәндерімнен басқа Тоқжайлау ауылдық округінде әкімдік жанынан құрылған Жастар кеңесі құрамында қоғамдық жұмыс атқарамын.

Әкемнің жарақатына байланысты сот әділ шешім қабылдаған соң әкеме жақ болған мен мектеп басшылығы мен кәсіподақ тарапынан қудалана бастадым. Сол кезде аудандық білім басқармасы «сені енді жұмыс істетпейді-ау» - деп, балабақшаға қызмет етуге жіберді. Мен балабақшада 5 жыл жұмыс істедім. Содан мектеп директоры орнынан босап жұмыстан кеткен соң, мені қазіргі аудандық білім басқармасының бастығы Ибраимов мырза мектепке ауыстырды. Бірақ маған қысым жасау тиялған жоқ. Мен біресе жұмыстан шығарылам, біресе қайта алынам, сағаттарым қысқартылып тұратын болды. Әкем зейнетке шығып кеткеніне қарамастан 2016 жылғы әкеме байланысты оқиғаның жаңғырығы осы уақытқа дейін жалғасуда. Оның басты себебі, бұрынғы мектеп директорының менен алынбаған кегі. Ауылдағылардың бәрі бір-біріне туыс болып келетіні белгілі ғой. Ең сорақысы сол, тіпті менің осы мектепте жұмыс істеуіме қарсымыз деген ұжымдағы 37 адам қол қойған арыз-шағым да ұйымдастырылды. Бұл не сонда, шағым бойынша адамды қудалап өлтіретін өткен ғасырдағы 37-ші жыл қайта келгені ме? Осыдан кейін мен өмір сүргім келмей, өлуді ұйғардым...

Жоғарыда айтып өткеніміздей, Гүлмира ажалдан құтқарылды. Оның айтуынша бұл

оқиға биылғы жылдың қаңтар айында орын алған. Өзіне-өзі қол жұмсауға итермелеген мектеп директоры мен оның орынбасары, мектеп психологы, кәсіподақ төрайымы тарапынан Гүлмира Керімбековаға қысым жасалып, қызметіне шектеу қойылып, жеке өміріне, ар-намысына нұқсан келтіргені туралы жәбірленуші арыз берді. Осыған байланысты өз-өзіне қол жұмсау фактісі бойынша қылмыстық іс қозғалып, тексеру-тергеу амалдары жүргізілген.

Алайда жәбірленуші Гүлмира және оның қорғаушылары сот психологиялық сараптама қорытындысымен келіспейді. Себебі бұл сараптама кінәлі адамдардың, яғни, жауапқа тартылатын адамдардың қорғаушысының өтініші бойынша тағайындалып, сараптама барысында жәбірленуші Гүлмираның өз-өзіне қол жұмсауына не себеп болғаны туралы мән-жай ескерілмеген және сараптамада көрсетілмеген.

Гүлмира Керімбекова - жәбірленуші ұстаз:

- Мені асылудан құтқарып, ажал-

дан аман қалғаннан кейін мен арыздандым, мені өлімге итермелеген адамдардың қылығына шағымдандым. Менің арызым бойынша қылмыстық іс қозғалды.

Алайда, менің психологиялық жай-күйім туралы сараптаулардың өзі қалай болса солай жасалғаннан кейін, мен Президент жанындағы Адам құқықтарын қорғау уәкілдігіне және Талдықорған қаласынан қорғаушылар қызметіне жүгіндім. Солардың көмегімен, маған облыстық прокуратура қайта психологиялық тексеру туралы шешім шығарып, бақылауға алғаннан кейін іс алға жылжығандай...

Енді мен біздің қоғамда әділдік бар, ақ-қараны ажырататын азаматтар бар - деп сенемін. Айтайын дегенім, мен енді өз-өзіме қол жұмсамаймын. Мен болмаса балаларымды кім жеткізеді? Маған қарсы топтың мені мектепте істетпеуі үшін жасап жатқан әрекеттері әділдікке қайшы деп түсінемін. Ал жаңа Қазақстанның әділ заңы мені қолдайды және қорғайды деп сенемін. Сондықтан қорғаныссыздың күні енді менің басыма түспейтін шығар деген үміттемін...

P.S. Қазір Гүлмира Керімбекованың ісі Адам құқықтарын қорғау жөніндегі Президент жанындағы уәкілдіктің Жетісу облысы бойынша өкілі Қанат Ботанұлы Қарымсақовтың бақылауында тұр.

Жәбірленуші Гүлмираның тағдыры туралы ойласақ, оның өміріне соншама қысым жасалуының басты себебі - оның әкесіне жақ болып, заң үстемдігін орнатуға атсалысуы. Осы істі 2015 жылдан бері ауыл интеллигенциясының алды болып саналатын мектепте соншама қарсылық туғызғаны таңқаларлық іс. Кішкентай ғана ауылдың мектебіндегі әлділер өзіне бағыныштыларға соншама қысым жасауы Тоқжайлау ауылындағы интеллигенцияның алдыңғы санатына жататын мектеп басшылығының санасы қай деңгейде екендігінен хабар беріп тұрған жоқ па? Егер біз ұстаздың біліктілігінен бұрын бағыныштылығын бағалайтын, ал адамгершілікті жоғары қоятын, заң үстемдігін талап ететін принципті адамдарды қудалап, өлімге итеріп жатсақ не болғанымыз? 2015 жылдан бері жас ұстазды кемсітіп-қорлау арқылы өз-өзіне қол жұмсауға итермелеу - ауыл интеллигенциясының алдыңғы өкілі мектеп ұжымындағы педагогтардың пайым-парасатына сын емес пе? Мынадай ұжымдағы қоғамдық қарым-қатынас деңгейінен не байқауға болады? «Біз онымен жұмыс істей алмаймыз» - деп шағымданған 37 адамның кез келгенінің қудалануға ұшырамайтынына кім кепіл?

ҚЫСҚА ДА НҰСҚА

ҚАЗАҚСТАНДА 9 МИЛЛИОН ТОННАҒА ЖУЫҚ АСТЫҚ БАСТЫРЫЛДЫ

Еліміздің өңірлерінде егін жинау науқаны жалғасып жатыр, деп хабарлайды ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі. Бүгінгі таңда дәнді және дәнді-бұршақты дақылдардың 6,3 млн гектары жиналды, бұл жалпы егіс алқабының 39,3%-ын құрайды. Нәтижесінде 9 миллион тоннаға жуық астық бастырылды.

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ САНАҒЫНЫҢ ОНЛАЙН-КЕЗЕҢІ ҰЗАРТЫЛДЫ

Ауыл шаруашылығы санағының онлайн-кезеңі 1 тамызда басталып, бастапқыда 31 тамызда аяқталуы тиіс болған. Алайда, Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігіне қарасты Ұлттық статистика бюросының мәліметінше, ауыл шаруашылығы құрылымдары үшін онлайн-кезеңнің мерзімі 20 қыркүйекке дейін ұзартылды.

Бюроның тіркелімі бойынша санақ 22 мың ірі кәсіпорынды және 271 мың шаруа, фермер қожалықтары мен жеке кәсіпкерлерді қамтуы тиіс. Тамыз айында онлайн-кезеңнен 574 мың респондент өткен. Олардың ішінде 245,7 мыңнан астамы – ауыл шаруашылығы құрылымдарының өкілдері, ал шамамен 328 мыңы – ұй шаруашылықтары.

«АДАМИ КАПИТАЛ – ЕЛ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ»

Бейсен Құранбек атындағы Журналистер үйінде өткен «Адами капитал – ел дамуының негізі» баспасөз мәслихатында Жетісу облысы әкімінің орынбасары Диас Есдәулетов өңірде адами капиталды дамытуға бағытталған жұмыстарды таныстырды. Оның ішінде «Жұмысшы мамандықтар жылы» аясында жаңа бағыттар енгізіліп, дуалды оқыту жүйесі кеңейіп, 82 кәсіпорынмен әріптестікте 900-ден астам студент даярлануда. Сондай-ақ Талдықорғанда халықаралық талаптарға сай «Zhetysu Skills» орталығы салынады.

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ КОНКУРС ЖАРИЯЛАНДЫ

Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі «Әлеуметтік қорғау жүйесінің үздік қызметкері және Үздік әлеуметтік жоба» атты республикалық конкурсты жариялады. Конкурсқа әлеуметтік сала мамандары, аумақтық департаменттердің қызметкерлері, сондай-ақ әлеуметтік жобаларды жүзеге асыратын қоғамдық бірлестіктер мен ұйымдар қатыса алады.

Байқау екі кезеңде - облыстық және республикалық деңгейде өткізіледі. Өңірлік деңгейде өтінімдер 2025 жылғы 30 қыркүйекке дейін жұмыспен қамтуды үйлестіру және әлеуметтік бағдарламалар басқармаларында қағаз түрінде, сондай-ақ qatqor.enbek.kz платформасы арқылы электронды форматта қабылданады. 1-5 қазан аралығында онлайн-дауыс беру өткізіледі, қорытынды 23 қазанда шығарылады. Жеңімпаздарды марапаттау рәсімі 24 қазанда Астана қаласында өтеді.

БЕЛСЕНДІ АЗАМАТТАР МАРАПАТТАЛДЫ

Қала күні қарсаңында Талдықорған қаласының әкімі Ернат Бәзіл ерекше қажеттіліктері бар азаматтарға қолайлы орта қалыптастыруға үлес қосқан қоғам белсенділері мен кәсіпкерлерді марапаттады. Салтанатты рәсім барысында инклюзивті қоғам қалыптастыруға қосқан үлестері үшін алғыс білдірілді. Қазіргі таңда Талдықорған қаласында 5217 мүмкіндігі шектеулі азамат тіркелген. Қаладағы 126 мемлекеттік нысанның 118-і толық бейімделсе, биыл 91 млн теңге бөлініп, тағы 18 мекеме жабдықталды. Сонымен қатар, 56 жеке меншік нысанның 36-сы кедергісіз орта талаптарына сәйкестендірілген.

АВТОТҰРАҚ ЕРЕЖЕСІН БҰЗҒАНЫ ҮШІН ЖАЗАЛАНДЫ

«Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасы аясында Талдықорған қаласының полицейлері саладағы бақылауды күшейтуге бағытталған кешенді іс-шаралар ұйымдастырды. Нәтижесінде, көлік құралдарын тоқтату немесе тұраққа қою ережелерін бұзғаны үшін Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 597-бабына сәйкес 1656 әкімшілік хаттама толтырылды.

Сондай-ақ, соңғы 8 айда облыс орталығында 256 жол-көлік оқиғасы тіркеліп, салдарынан 12 адам қаза тауып, 360-тан астам адам түрлі жарақат алғаны белгілі болды. Полицейлер жол қозғалысы ережелерін сақтау – барлық жол қозғалысына қатысушылардың қауіпсіздігінің кепілі екенін еске салды.

«BIKEN FEST» III ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТЕАТР ФЕСТИВАЛІ

2025 жылдың 12-17 қыркүйегі аралығында Талдықорған қаласы нағыз өнер ордасына айналмақ! Жетісу облысы әкімдігінің қолдауымен өтетін Қазақстанның халық артисі Бикен Римова атындағы «BIKEN FEST» III халықаралық театр фестивалі биылғы жылдың ең айтулы мәдени оқиғасы болмақ. Бір сахнада әлемнің әр қырынан келген озық театр ұжымдары, заманауи режиссура мен дәстүрлі өнер тоғысып, көрерменге шынайы сезім мен кәсіби шеберліктің шыңын паш ететін өнер сайысынан қапы қалмаңыздар! КІРУ ТЕГІН!

(Ақпараттар ашық дереккөздерден алынды)

ЖОЛДАУДЫ ТАЛҚЫЛАУ

«Қазақстан Халық партиясы» ҚБ депутаттық фракциясы ұйымдастыруымен «Экономиканы жаңа талаптарға сай басқару. Қоғамды одан әрі дамыту және Әділетті Қазақстан қағидаттарын дәйекті түрде орнықтыру» тақырыбында дөңгелек үстел өтті.

Шара ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу» атты Жолдауын талқылау аясында болды.

Шараға Парламент депутаттары, Қазақстан халқы Ассамблеясы, «Атамекен» ҰКП, АХҚО, құқық пен ғылым саласының сарапшылары, сондай-ақ өңірлік өкілдер мен қоғамдық бірлестік мүшелері қатысты.

Басқосуда: Парламенттік реформалар; Экономиканы дамыту және бюджет тапшылығын азайту; Денсаулық сақтау саласын жетілдіру; Жасанды интеллект мен жасанды интеллектпен қамтамасыз ету мәселелері талқыланды.

Дөңгелек үстел қорытындысы ретінде Әділетті Қазақстанды құру жолындағы бастамалар мен шешу жолдары ұсынылды.

«АЛАТАУ-АҚПАРАТ»

ӘРІПТЕСТІКТІҢ ЖАҢА БАҒЫТЫ

Өңірдегі білім ордасы Жетісу университетінде English Language Fellow бағдарламасы аясында АҚШ-тың Алматыдағы Бас консулдығы өкілдерімен маңызды кездесу өтті. Шара Гуманитарлық факультетіне қарасты шетел тілдері және аударма ісі кафедрасының аталған халықаралық бағдарламаға іріктелуіне орай ұйымдастырылды.

Халықаралық конкурс нәтижесінде уивеситет қабырғасына бір академиялық жылға Georgetown University оқытушысы, американдық ерікті маман Bronwyn Schieber шақырылды. Жиында сөз алған маман өзінің білім беру саласында 15 жылдық тәжірибесі барын, осыған дейін Корея мемлекетінде және басқа да әлем елдерінде түрлі ұлттағы студенттерге сабақ бергенін тілге тиек етті. Оның айтуынша, Қазақстан мемлекетінде және қазақ білімгерлеріне дәрістер өткізу оның еңбек жолындағы алғашқы тәжірибесі болмақ.

Кездесуге Консулдың Қоғамдық дипломатия бөлімінің өкілдерімен қатар Жетісу облыстық білім басқармасы да қатысты. Тараптар бірлескен жобалар, ағылшын тілін оқыту сапасын арттыру және халықаралық байланыстарды дамыту тақырыптарында емен-жарқын әңгіме өрбітті.

Жиын соңында АҚШ делегациясы Ермек Бөрібаевқа Georgetown университетінің естелік кітабы мен кепкасын тарту етті. Университет атынан қонақтарға да арнайы сыйлықтар ұсынылды. Іс-шарадан кейін қонақтар университет кампусын аралап, білім ордасының инфрақұрылымымен танысты.

Гүлнұр БАЙМҰХАН

ҚАЛА КҮНІНЕ АРНАЛҒАН ШАРАЛАР

Талдықорғанда Қала күні дәстүрлі түрде жыл сайын қыркүйек айында аталып өтеді. Биыл мерекелік іс-шаралар 9 қыркүйекте басталып, 28 қыркүйекке дейін, яғни бір ай бойы жалғасады.

Атап айтқанда, 10 қыркүйек «Жастар-3» шағынауданында табиғи газ іске қосылса, 11-і апатты үй тұрғындарына жаңа пәтер кілттері табысталды. 12 қыркүйекте «Құлагер» шағын ауданында заманауи саябақ ашылады, ал 24-і Өтенай ауылында жаңа амбулатория жұмысын бастайды. Әмбебап базардың ашылуы – 26 қыркүйек.

Сондай-ақ мереке аясында, 13 қыркүйекте «Miss Taldykorgan 2025» сұлулық байқауының финалы, келесі күні жасөспірімдер, бозбалалар мен қыздар арасындағы ШинКиюкушинкай каратэ турнирі ұйымдастырылады. Қала күніне арналған достық футбол матчы және «Taza Qazaqstan» экологиялық акциясы аясындағы жалпықалалық сенбілік 20-21-і күндері өтеді.

Басты мерекелік іс-шара 27-сі «Жастар» саябағында өткізіледі. Саябақтың басты сахнасында қазақстандық эстрада жұлдыздары Нұрболат Абдуллин (Nurbullin), Bidash, ОЧОООУ және АДЕМІ өнер көрсетеді. Мереке отшашумен аяқталады. Мерекенің соңғы нүктесі – 28 қыркүйекте «Талдықорған» ипподромында өтетін қала әкімінің кубогына арналған үлкен бөйгемен төмамдалады.

«ЖЕТІСУ - ЖЫРДЫҢ БҰЛАҒЫ»

Облыс әкімдігі қолдауымен Талдықорғандағы Ілияс Жансүгіров атындағы мәдениет сарайында өткен «Жетісу – жырдың бұлағы» атты облыстық айтыстың, жыршы-термешілер байқауының алапат әсерінен әлі арыла алмай отырмыз!

Жетісулық мақаммен көмкерілген ұлттық өнеріміздің осынау жауһар түрлерін көптен бері сағынып қалған көрермендер шынайы таланттарға елтіп, залды керней қиуға басты дерсіз, әруақтанып кетті! Мөлдір бұлақ бастауында тұрған Қабан (Қабылса) жыраудан тартып, халық жадында ұялаған хас таланттардың есімдері жарқырай жаңғырды, асыл мұралары қанаттана әуеледі. Бұл дүбірлі байқауды алдағы қазан айында осында ұйымдастырылғалы отырған айтыстың ақтаңгері Бақтыбай Жолбарысұлының 190 жылдығына арналған республикалық байқаудың шымылдық түрері десек те жарасқандай!

(Әлеуметтік желіден)

МАЛ ҰРЛАҒАН ҚЫЛМЫСТЫҚ ТОП ҰСТАЛДЫ

Жетісу облысында жедел-ізвестіру шаралары барысында 43 бас ірі қара малды ұрлаған қылмыстық топтың жолы кесілді. Ұрланған малдың бір бөлігі тірідей, қалғаны сойылып, бөлшектелген күйде табылды деп хабарлайды inform.kz ақпараттық сайты.

Жетісу облыстық полиция департаментінің мәліметінше, «Участок» жедел-профилактикалық іс-шарасы кезінде бір шаруа қожалығының аумағынан 43 бас ірі қараны ұрлаған үш адамнан құралған топ әшкереленді. Тергеу барысында күдіктілердің қараусыз қалған үйде жасырынғаны белгілі болды. Сол жерден криминалдық полиция қызметкерлері 28 тірі және 15 тушаланған (оның ішінде 10 бас сойылған, 5 бас бөлшектелген) ірі қараны тауып, қылмысқа қатысы бар болуы мүмкін – алты пышақ пен үш дана жіп бөлігін тәркіледі. Қазіргі уақытта ұсталғандар уақытша ұстау изоляторына қамалды. Сонымен қатар, осы іске қатысы бар деген тағы үш адамның үстінен жедел-ізвестіру жұмыстары жүргізілуде.

НАЗНАЧЕН СОВЕТНИК ПРЕЗИДЕНТА

Распоряжением главы государства Марат Ашим назначен советником президента, также он остается начальником службы протокола президента Казахстана, сообщает Exclusive.kz со ссылкой на Акорду.

Марату Ашиму 38 лет. В 2008 году он получил степень бакалавра в области международного права в Казахском национальном педагогическом университете имени Абая, в 2010 году – степень бакалавра экономики и бизнеса, в 2010 окончил магистратуру в Институте дипломатии Академии государственного управления при президенте РК. С 2009 года работал в МИД Казахстана на должностях атташе управления кадров департамента администрации и контроля, третьего секретаря службы государственного протокола, с 2012 года – в администрации президента, был референтом, экспертом, консультантом, инспектором, заведующим сектором и заместителем шефа протокола президента. В марте 2023 года был назначен начальником службы протокола президента Казахстана.

Фото Акорда

КОРОТКО ОБО ВСЕМ

В КАЗАХСТАНЕ ОФИЦИАЛЬНО ЗАПРЕТИЛИ РАЗМЕЩАТЬ ТАБЛО С КУРСАМИ ВАЛЮТ НА УЛИЦАХ

Напомним, постановлением Нацбанка от 23 июня 2025 года внесены изменения в правила осуществления обменных операций с наличной иностранной валютой в РК. Согласно правилам установка информационного стенда для клиентов, содержащего сведения о курсе покупки или курсе продажи наличной иностранной валюты за тенге, осуществляется только внутри помещения обменного пункта или непосредственно возле операционной кассы обменного пункта. Не допускается размещение информационного стенда вне помещения обменного пункта, в том числе на крышах и внешних сторонах зданий или сооружений, стационарных, передвижных и выносных стендах.

В КАЗАХСТАНЕ ПОДОРОЖАЛО ЗОЛОТО

Цена на золото в Казахстане достигла исторического максимума. По данным Национального банка, на сегодня один грамм драгметалла стоит больше 62 тысяч тенге. За год золото подорожало в полтора раза, сообщает «31 канал». Только за последнюю неделю драгметалл прибавил в цене почти 6%, а за год – более 59%. В мире также фиксируют удорожание золота. В перспективе аналитики прогнозируют рост цены на золотом Казахстане, по данным Investing.com, превысил мировую динамику больше чем на 46%.

ЖЕРТВЫ ГРОМКОЙ АФЕРЫ С «ДЕШЕВЫМ ЗОЛОТОМ»

В области Жетісу десятки женщин пострадали от обмана на миллионы тенге с «дешевым золотом». Но куда больше вопросов вызывает то, что уголовное дело внезапно закрыли, передает Первый канал «Евразия».

Сначала схема выглядела безобидной: дешевое золото и быстрая доставка. Но очень скоро десятки доверчивых жительниц Талдыкоргана остались ни с чем. Многие оформили кредиты, веря в обещанную выгодную покупку. Но главное испытание ждало потерпевших позже. По их словам, уголовное дело по факту мошенничества неожиданно прекратили. Подозрения, слухи и молчание следователей только усилили возмущение - пострадавшие женщины пришли в прокуратуру. Их требования просты - вернуть деньги, наказать виновных и разобраться, почему дело закрыли. В прокуратуре обещали пересмотреть дело уже в ближайшие дни.

ОСЕННИЙ ПРИЗЫВ В ТАЛДЫКОРГАНЕ

В рамках осенней призывной кампании 2025 года из города Талдыкоргана будут отправлены на срочную военную службу 200 человек. Об этом сообщил начальник городского отдела по делам обороны Максат Дуйсебеков на пресс-конференции Региональной службы коммуникаций, который поршел в конце августа - передает корреспондент агентства Kazinform. Ранее сообщалось, что из Восточно-Казахстанской области будут призваны в армию около 800 человек.

О ФИКТИВНЫХ ИЗЪЯТИЯХ НА 200 МЛРД ТЕНГЕ ИЗ ЕНПФ

Глава АФМ Жанат Элиманов доложил главе государства о незаконном изъятии 200 млрд тенге из ЕНПФ, передает ИА «NewTimes.kz». По данным АФМ, на фиктивное оказание стоматологических услуг было незаконно выведено более 200 млрд тенге. Кроме этого, АФМ предотвратило неэффективные бюджетные траты по 63 инфраструктурным проектам на сумму 164 млрд тенге и выявило нарушения в сфере сельхозсубсидий на 11 млрд тенге. АФМ разоблачило фиктивные компании, через которые обналичивалось свыше 24 млрд тенге, пресекло работу 20 нелегальных криптообменников и ликвидировало крупнейший в СНГ криптосервис, связанный с 20 площадками в даркнете и более чем 200 наркошопами. Заморожены виртуальные активы на сумму 9,7 млн долларов. 3 авершено расследование 720 уголовных дел, ликвидировано 15 преступных группировок, пресечен незаконный вывоз нефтепродуктов, прекращена работа подпольных цехов табачных изделий и алкоголя, изъяты вейпы на 12 млрд. тенге. По ключевым направлениям президент дал АФМ соответствующие поручения.

(Все материалы взяты из открытых источников)

В ОБЛАСТИ ЖЕТИСУ ЗАВЕРШАЕТСЯ УБОРКА ЗЕРНОВЫХ КОЛОСОВЫХ КУЛЬТУР

В области Жетісу близится к завершению уборка зерновых колосовых культур. На сегодняшний день убрано уже свыше 215 тыс. га, что составляет 92% посевных площадей данных культур, - сообщает пресс-служба акима области Жетісу.

По данным областного управления сельского хозяйства, в текущем году общая посевная площадь сельскохозяйственных культур в регионе составила 510,7 тыс. га, в том числе зерновые культуры – 276,3 тыс. га. Хорошим подспорьем стала оказываемая государственная поддержка. Аграриям выданы кредиты на сумму 7,3 млрд. тенге, в целом в области Жетісу для поддержки агропромышленного комплекса в этом году направлено 41,7 млрд. тенге, включая 24,1 млрд. тенге субсидий. При этом с начала года в госфонд возвращено 86,3 тыс. га неиспользуемых сельскохозяйственных земель.

Фотограф: Дмитрий Ерофеев

В ТЕКЕЛИ ЗАПУСТЯТ КРУПНУЮ ТЕПЛИЦУ

В городе Текели области Жетісу будет запущена крупная теплица, ввод которой запланирован на осень следующего года. Об этом сообщил аким области Бейбит Исабаев в ходе встречи с населением города, - сообщает пресс-служба акима области Жетісу.

В результате будет выращиваться более 8700 тонн огурцов и томатов, создано около 100 новых рабочих мест. Обновленный проект тепличного комплекса был представлен главе региона перед встречей с населением.

Фотограф: Жеңіс Ысқабай

СВЫШЕ 1,5 ТЫСЯЧ ТАЛДЫКОРГАНЦЕВ НАКАЗАНЫ ЗА НЕПРАВИЛЬНУЮ ПАРКОВКУ АВТОМАШИН

В Талдыкоргане усиливают профилактику, направленную на повышение культуры поведения автомобилистов. Как оказалось, чаще всего горожане жалуются на несоблюдение водителями правил парковки транспортных средств, передает Vestnik19.kz

В отношении нарушителей составлено 1656 протоколов, предусмотренных ст.597 КоАП РК (Нарушение правил остановки или стоянки транспортных средств). Как выяснилось, за последние 8 месяцев в областном центре зарегистрировано 256 ДТП, в которых погибли 12 человек и более 360 получили различные травмы.

ВОЕННОСЛУЖАЩИЕ ЖЕТИСУ ПРОШЛИ ЭКСПРЕСС-ТЕСТИРОВАНИЕ

В Жетісу инициировали профмероприятие, направленное на предупреждение наркоправонарушений. К акции подключили военнослужащих, давших согласие на экспресс-тестирование, передает Vestnik19.kz со ссылкой на пресс-службу ДП региона.

Экспресс-тест провели в воинской части №5514 Национальной гвардии РК, идея которого исходила от сотрудников областного управления по противодействию наркопреступности и военной полиции. Для усиления профилактического эффекта к работе привлекли членов Совета по профилактике наркопреступности, а также кинологов со служебно-розыскными собаками, обученных на поиск наркотиков.

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНА ЖОЛДАУЫ

Қымбатты отандастар! Құрметті Парламент депутаттары және Үкімет мүшелері!

Қазір дүние жүзі жаңа тарихи дәуірге қадам басты. Бұл дәуірдің барша адамзат үшін оңай болмайтыны анық. Қысқаша айтсақ, әлемде жаңа геосаяси тәртіп орныға бастады.

Қазақстан — әлем қауымдастығының ажырамас бөлігі. Мемлекетіміз Еуразия құрлығының дәл ортасында орналасқан. Қазіргі заман бұлыңғыр, тұрақсыз болса да, біз бәріміз жаппай цифрландыру және жасанды интеллект дәуіріне қадам бастық.

Менің негізгі мақсатым — осындай түрлі қатерге толы кезеңде еліміздің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуын және қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Жұмысымыз қаншалықты күрделі болса да, біз міндетті түрде табысқа жетуіміз керек. Басқа жол жоқ. Себебі, бұл — еліміздің болашағы, халқымыздың тағдыры. Сондықтан барлық реформаны салмақты көзқараспен, мұқият, жан-жақты ойластырып, сапалы түрде жүзеге асыруымыз керек. Басқаша болуы мүмкін емес. Себебі бұл үрдіс бүкіл әлемде қалыптасқан тәртіпті және адамдардың өмір сүру салтын біржола өзгертуде. Біз бұған дайын болып, батыл әрекет етуіміз керек. Әйтпесе артта қалудың салдары өте ауыр болады. Осы орайда, алдымызда тұрған мынадай маңызды міндеттерге тоқталып өткім келеді.

Бірінші. Елімізге қомақты инвестиция тарту керек. Қазір дүние жүзінде инвестицияға талас күшейіп барады. Ірі инвесторлармен қатар орта және шағын инвесторлармен тығыз байланыста жұмыс істеу керек. Қаражаттың қай бағытқа, қандай мақсатпен және қанша көлемде қажет екенін нақты білу қажет. «Инвестицияға тапсырыс» өндірістің сұранысына сай жасалуы керек.

Еліміздегі инвесторлармен қарым-қатынас жүйесі күрделі әрі бытыраңқы. Қағазбастылық көп, түрлі органдардың құзыреттері қайталанады. Ал қазіргі күрделі ахуал кезінде инвестиция тарту — кезек күттірмейтін мәселе, бізге жаңа ұстаным керек. Қалай болса да, инвестиция тарту бойынша барлық үйлестіру жұмысы тікелей Премьер-министрге жүктеледі. Жаңа министрлік құруды қажетті жоқ. Бірақ кезге оттай басылатын нәрсе: елімізде бірде-бір мекеменің атауында инвестиция деген сөз жоқ. Инвестиция тіпті, жетім бала сияқты үш-төрт мекемеге ортақ мәселе болып, өз жолын таппай жүр. Сондықтан Премьер-Министр он күн ішінде нақты ұсыныс беруге тиіс. Бұдан бөлек, инвесторларға ұсынылатын салық жеңілдіктерін мұқият ойластырып, байыппен қолданған жөн, ел экономикасы үшін маңызы, пайдасы бар жобаларға басымдық берілуге тиіс. Ұлттық банк пен Үкімет банктердің ақшасын экономикаға барынша тартудың тиімді тәсілдерін табуы қажет. Енді бұл мәселені созуға болмайды, шұғыл шешу қажет.

Банктер туралы заң қабылдау осы бағыттағы маңызды қадам болмақ.

Цифрлық активтердің толыққанды эжойесін тезірек қалыптастырған жөн. Цифрлық теңгенің енгізілуі бұл жұмысқа септігін тигізіп жатыр. Қазіргі таңда жобаларды Ұлттық қор есебінде қаржыландыру кезінде цифрлық теңгені қолданып жүрміз. Енді оның қолдану аясын одан әрі кеңейту қажет. Цифрлық теңгені республикалық және жергілікті бюджетте, мемлекеттік холдингтердің бюджетінде пайдалануға болады.

Қазіргі заманның талабын ескере отырып, криптоактивтерге баса назар аудару керек.

Алатау қаласы еліміздің жаңа іскерлік және инновациялық орталығы болуға тиіс.

Екінші. Өңдеу өнеркәсібінің дамуына жаңа серпін беретін уақыт келді.

Бұл бағытта соңғы бес жылда бірқатар жетістік бар деп айтуға болады. Өңдеу өнеркәсібінің жалпы қосымша құны екі есе өсіп, 17 триллион теңгеге жуықтады. Ал оның жалпы ішкі өнімдегі үлесі 12,4 пайызға жетті. Былтырдың өзінде 163 жаңа өндіріс іске қосылды. Соның нәтижесінде 12,5 мың тұрақты жұмыс орны пайда болды. Мысалы, Алматы, Қостанай, Қарағанды, Атырау облыстарында машина жасау және металлургия саласындағы ірі кәсіпорындар ашылды. Биыл Алматыда әртүрлі автокөліктер шығаратын Қазақстандағы ең үлкен өндіріс орны жұмысын бастады. Бірақ бұл, әрине, жеткіліксіз.

Экономиканы әртараптандыруды тың қарқынмен жалғастыру керек. Ішкі және сыртқы нарықта бәсекеге қабілетті, терең өңделген өнім шығаруға басымдық берілуге тиіс. Қазір бұл жұмыс жүйесіз жүргізіліп жатыр. Қолдау шарасын ұстанымдары мен талаптары әртүрлі институттар жүзеге асырады. Мұндай ахуал кәсіпкерлерді өбден шатастырады. Бұл саланы ретке келтіріп, үйлестіру жұмысын толығымен қолға алу керек.

Тау-көмметаллургиясықашанда Қазақстанның жаңа индустриалды қалыбының сенімді тірегі болып келеді. Оның ел экономикасындағы үлесі — 8 пайыз.

Бірақ саланың даму әлеуеті зор. Әсіресе, терең өңделетін өнімдерді шығаруға мол мүмкіндігі бар.

Жаһандық үдерістерге сәйкес, сирек кездесетін металдардың және айрықша қажет басқа да материалдардың маңызы арта түсті.

Бұл саладағы әлемдік өндірістер мен сауда-саттықтың жаңа желісінде өз орнын нықтап алуына Қазақстанның толық мүмкіндігі бар.

Біз алдағы үш жыл ішінде тау-кен саласында жоғары технологиялық өнім шығаратын кемінде үш кәсіпорынды іске қосуға тиіспіз.

Сондай-ақ Үкімет көмірсутегі шикізатын терең өңдейтін бірқатар озық жобаны жүзеге асыруы қажет.

Атырауда ірі газ-химия кешенінің құрылысы басталды. Павлодарда сұйытылған газды терең өңдеуге арналған жоба қолға алынды. Осы кәсіпорындардың дер кезінде іске қосылуын қамтамасыз ету керек.

Ілеспе газ бен сұйытылған мұнай газын қажетке жарату мәселесін түбегейлі қайта қараған жөн. Оны толыққанды экономикалық ресурсқа айналдыру қажет. Инвесторлар жобаларды жүзеге асырған кезде газ шикізатынан тапшылық көріп отыр. Сондықтан бұл мәселені де шешу жолдарын табуымыз керек, инвесторларды ұзақ уақыт газбен қамтамасыз етуге нақты кепілдік беретін жаңа тәсілдер ойластырған жөн.

Келесі жылдың ортасына дейін озық халықаралық стандарттарға сай сертификаты бар зертхана ашу керек. Оны Ұлттық геологиялық қызметтің базасында құрған жөн.

Жер қойнауына қатысты мәліметтің бәрін, ең алдымен, жасанды интеллектіні енгізу арқылы жүйелеп, цифрландыру қажет.

Геологиялық барлау және жер қойнауын игеру саласындағы реформалардың заң жүзіндегі және іс жүзіндегі рәсімдерін жыл соңына дейін аяқтау керек.

Үшінші. Ауыл шаруашылығын жаңа деңгейге көтеру қажет. Бұл салаға тың серпін беру үшін мемлекет соңғы жылдары реформа жүргізіп жатыр. Қомақты қаражат бөлінуде, биыл шаруаларды қолдауға бір триллион теңге жұмсалды. Қажетті несиелер уақытында берілді. Мұндай ауқымды қолдау елімізде бұрын-соңды болмаған.

Бірақ агроөнеркәсіптің орасан зор әлеуетін толық ашуға бұл шаралардың әзірге жеткіліксіз екені анық. Мәселе — қаражаттың көлемінде емес, ең бастысы, оны тиімді пайдалану қажет. Озық агроэкономикаға көшу үшін Үкіметтің нақты жоспары болуы керек. Қазір ауыл шаруашылығы өнімдерін терең өңдейтін бірқатар ірі жоба жүзеге асырылып жатыр. Оған отандық және шетелдік инвесторлар қатысуда. Инвестицияның жалпы көлемі 2 миллиард доллардан асады. Үш мыңнан астам жұмыс орны ашылады. Өнімдер әлемнің көптеген еліне тасымалданады. Мұндай жобалардың ауқымын кеңейту қажет. Әр аймақта дайын өнімді өндірістен дүкен сөресіне дейін жеткізетін әрбір өңірдің ерекшелігіне қарай біртұтас желі қалыптасуы керек.

Мен игерілмей бос жатқан және заңсыз алынған ауыл шаруашылығы жерлерін кері қайтарып, оны қайта бөлу туралы тапсырма бердім. Жер иесіз қалмауға тиіс, жерді тек қана оның қадірін білетін азаматтарға беру керек.

Қолданбалы ауыл шаруашылығы ғылымын жедел өркендетпейінше, агроөнеркәсіп кешенін ұзақ уақыт бойы қарқынды дамыту мүмкін емес.

Бірақ бюджеттен қомақты қаржы бөлініп жатқанына қарамастан, аграрлық ғылымның қайтарымы әлі де төмен болып отыр.

Төртінші. Көлік-логистиканы одан әрі дамыту керек.

Еліміз Еуропа мен Азияның арасын жалғап тұрған аса маңызды көпір болып саналатыны кеңінен белгілі. Былтыр біздің территориямыз арқылы жүк тасымалдау көлемі 1 миллиард тоннадан асты.

Сондай-ақ біз үшін Транскаспий көлік бағытын дамытудың маңызы арта бастады. Бұл бағыттардың бәрі біртұтас жүйе сияқты жұмыс істеп, елімізге едәуір табыс әкелуі керек. Сондай-ақ инфрақұрылымды жақсартуға жаңа инвестиция тарту қажет, сапалы жұмыс орындарын ашуға ықпал етуге тиіс. Осы орайда, цифрлық тәсілдерді ауқымды түрде қолданған абзал. Осыз ешқандай тиімділік болмайды.

Өңірлердің көлік байланысына қатысты мәселемен мықтап айналысу керек. Бұл жөнінде қазір көп айтылып жүр, соның ішінде халықаралық форумдарда да талқылануда.

Ірі транзиттік аймақ саналатын Қазақстан үшін бұл бағыт айрықша маңызды.

Автокөлікпен жүк тасымалдауға арналған шекара маңындағы қызмет сапасын жақсартуды Үкімет пен өкімдіктерге тапсырамын. Еліміздің бүкіл аумағында кедрерсіз тасымалдау жүйесін қалыптастыру — өте маңызды міндет. Транзиттік

жүктердің «жасыл дәліз» қағидасымен еш тосқауылсыз өтуіне барынша жағдай жасау қажет.

Жұрттың вагондардың жай-күйіне көңілі толмайды.

Астанада вагон құрастыратын зауыт іске қосылды. Бұл осы саладағы өзекті мәселелерді шешу үшін жасалған маңызды қадам болды. Озық халықаралық стандартқа сай жабдықталған заманауи жолаушылар вагонын жасау шетел инвесторының қатысуымен қолға алынады.

Соңғы жылдары авиация инфрақұрылымын жаңғырту үшін көп жұмыс істелді. Былтыр Алматы, Шымкент, Қызылорда қалаларында жаңа терминалдар ашылды. Жақында Зайсанда, Катонқарағай және Кендірліде әуежай құрылысы аяқталады. Арқалық әуежайы қалпына келтіріліп жатыр.

Бұл жобалар аймақтардың экономикалық белсенділігін арттыруға ықпал етеді, жаңа жұмыс орындарын ашуға мүмкіндік береді, сондай-ақ басқа да бірқатар саланың дамуына серпін береді. Сондықтан бұл жұмыс өз жалғасын табады.

Электронды сауда-саттық пен озық технологиялық өнімдердің саудасы қызып тұрған қазіргі кезде әуемен жүк жеткізу аса жоғары сұранысқа ие әрі табысы көп тасымал түрі саналады. Сондықтан біз әуе хабтарын белсенді түрде дамытып, олардың жаһандық логистика тізбегіне кірігуін қамтамасыз етуге тиіспіз.

Жалпы, мен бұған дейін бірнеше рет айттым: Қазақстан Еуразиядағы көлік хабы болуға тиіс. Бұл — стратегиялық маңызы зор міндет.

Тағы бір маңызды мәселе, бұл — туризм. Жалпы, бұл салада біраз түйткілді мәселе бар. Шынын айту керек, кәсіби кадрлар тапшы. Осы саладағы бәсекеге қабілетіміз әлі де шамалы. Қазіргі таңда бұл бағыттағы ең өзекті мәселе — заманауи инфрақұрылым салу. Егер осы міндетті ойдағыдай орындасақ, еліміздің курорттары жер жүзіне танылып, Қазақстанның бетке ұстар ұлттық бренді болмақ.

Бесінші. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы мен су инфрақұрылымын жаңғырту — тұрақты дамудың негізгі факторы.

Үкімет пен жергілікті атқарушы биліктің әрекетсіздігі салдарынан еліміздің тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы ондаған жыл бойы қараусыз қалып, бірте-бірте оның жай-күйі өте мүшкіл жағдайға түсті.

Қазір бұл ахуалды өзгертіп, инфрақұрылымның тозу деңгейін төмендету үшін тиісті

Оған озық халықаралық тәжірибелерді қолданып, білікті басшыларды, соның ішінде шетел мамандарын тарту қажет.

Су мәселесіне көйінірек тоқталамын.

Соңғы жылдары қарқынды дамып келе жатқан тұрғын үй құрылысы саласына айрықша назар аударған жөн. Былтыр 19 миллион шаршы метр баспана пайдалануға берілді.

Ал жаңа Құрылыс кодексі осы саланың қауіпсіз әрі ашық болуына және тұрақты дамуына жол ашатын берік заңнамалық негізге айналуда тиіс. Құжатты жыл соңына дейін қабылдау керек. Депутаттардың бұл жұмысқа атсалысуын сұраймын.

Су мәселесін шешу — әлеуметтік тұрақтылықты сақтап, экономиканы дамытудың көпшілігі. Бұл — ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін басты фактордың бірі.

Біз соңғы екі жылда осы саланың институционалдық негізін қалыптастырдық.

Атап айтқанда, Су кодексі қабылданды, арнайы министрлік құрылды.

Бұл мекеменің алдында ауқымды міндеттер тұр. Оған үстіртін қарамау керек. Осы жұмыспен жүйелі түрде және жан-жақты айналысу қажет.

Осыған орай кәсіби кадрларды дайындау керек, су дипломатиясымен айналысатын мамандарды әзірлеу қажет.

Алтыншы. Кәсіпкерлер елімізді цифрлық дамытудың қозғаушы күші болуға тиіс.

Шағын және орта бизнестің ішкі жалпы өнімдегі үлесі 40 пайызға, ал жұмыспен қамту ісіндегі үлесі 50 пайызға жуықтады. Бұл — жаман көрсеткіш емес. Бірақ осы саланы жүйелі түрде жетілдіре түспесе, экономиканы дамыту және тұрмыс сапасын жақсартуға тың серпін бере алмаймыз.

Екі миллионнан астам шағын бизнес субъектісінің ішінде өнім өндіретін кәсіпкерлер саны алты пайызға да жетпейтіні жасырын емес. Орта бизнесте бұл көрсеткіш жоғарырақ болғанымен, бәрібір көңіл көншітпейді.

Былтыр мен «Экономиканы ырықтандыру жөніндегі шаралар туралы» Жарлыққа қол қойдым. Бұл құжат бизнестің мүддесін ескере отырып, барынша ашық реттеу үлгісіне көшуге негіз болды. Бірақ Жарлық толық орындалмай отыр.

Іскер азаматтардың әлеуетін толық ашу мәселесі күн тәртібінен түскен емес. Сондықтан тиісті құқықтық базаны жаңғырту керек.

Жетінші. Экономиканы жан-жақты жаңғырту жұмыстары адам капиталын дамытуға қатысты жаңа міндеттер жүктейді.

Сол себепті менің тапсырмаммен 100 мыңға жуық студентті технологиялық жобаларға тартуды көздейтін Al-Sana бағдарламасы жүзеге асырыла бастады. Осыған орай бірқатар бастаманы жүзеге асырған жөн. Ең алдымен, мектеп оқушыларына арналған жасанды интеллект негіздері туралы бағдарлама және оқу материалдарын әзірлеу қажет.

Ұстаздардың жасанды интеллект технологиясын меңгеру дағдысын да қалыптастыру керек болады. Министрлік және Ғылым академиясы бірлесіп, ғылыми институттар мен жоғары оқу орындарын үйлестіру ісімен белсенді түрде айналысуы керек.

Өнер адамдары еліміздің мәдениетін, салт-дәстүрін шетелге паш етіп жатыр. Бұл — құрметке лайық жұмыс. Сондықтан мәдениет қайраткерлеріне қажетті қолдауды көрсетеміз. Бірақ олар жаңа заманның талабына бейімделіп жұмыс істеуі керек.

Баршаңызға мәлім, мен бұқаралық спортты дамытуға баса мән беремін. Аймақтарда спорт нысандары бой көтеріп жатыр. Үйірмелер балаларға қолжетімді бола бастады.

Ерекше қажеттілігі бар азаматтарға және егде адамдарға арналған спорт клубтары ашылып жатыр. Сондай-ақ кәсіби спорт саласында оң өзгерістер болып жатыр.

Көптеген мемлекет Қазақстанмен достық қатынас орнатып, тиімді ынтымақтастықты нығайтуға ұмтылады. Мұның өзі, бірінші кезекте, еліміздің халықаралық аренадағы абырой-беделі жоғары екенін және өзгелер бізбен санасатынын көрсетеді.

Біз маңызды халықаралық проблемаларды шешуге өз үлесімізді қосып келеміз. Қазақстанмен қарым-қатынас орнатуға мүдделі алыс-жақын елдердің бәрімен ынтымақтастығымызды бағалаймыз.

Қадірлі отандастар!

«Заң және тәртіп» — мемлекетіміздің мызғымас тұғыры. Қоғамда осы қағиданы түбегейлі орнықтыру үшін барлық құзырлы органдар арасында ортақ көзқарас пен ортақ ұстаным болуға тиіс. Бұл — ең алдымен, ешқандай құқық бұзушылыққа жол бермеу қағидасы, яғни кез келген заңсыздыққа қарсы тұру деген ұстаным.

Сондықтан мемлекеттік органдардың осы бағыттағы жұмысын барынша қолдау қажет. Сонда ғана елімізде құқық бұзушылыққа, озбырлық пен зорлық-зомбылыққа қарсы сана-сезім қалыптасады, қоғамға жат кез келген әрекетке төзбеушілік пайда болады.

Қазір жер жүзінде болып жатқан түбегейлі өзгерістерге жастар тез бейімделеді. Соның ішінде жасанды интеллекттің жаңа дәуіріндегі орны ерекше. Хакім Абай «Адамның адамшылығы ақыл ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады» деп айтқан. Бұл нақыл сөзге Мемлекет басшысы ретінде қосармын: Өркениетті әрі озық елдің заңы — әділ, билігі — білікті, ал азаматтары саналы және белсенді болары хақ.

Құрметті отандастар!

Біз еліміздің және кейінгі ұрпақтың болашағын тереңнен ойлауымыз керек. Менің жылдың басында «Ана тілі» газетіне ауқымды сұхбат бергенімді білесіздер. Онда «Реформа — ұдайы жүретін үдеріс, қоғамда нақты сұраныс болса, жаңа реформалар әзірленеді» деп айттым.

Реформаның мән-маңызы айрықша екенін ескерсек, оны талқылауға бір жыл уақыт керек деп ойлаймын. Содан кейін, яғни, 2027 жылы жалпыұлттық референдум өткізуге болар еді. Содан соң Конституцияға тиісті өзгеріс енгізе аламыз.

Мен мемлекеттің тағдырын айқындайтын барлық мәселе халықтың келісімімен ғана шешіледі деп бұған дейін бірнеше рет айттым. Егер бір палаталы Парламент құру қажет деген ортақ шешімге келсек, ондай Парламентті тек қана партиялық тізім бойынша сайлаған жөн деп санаймын. Бұл — әлемде кеңінен тараған парламенттік рәсім. Осылайша, Мәжілістің қазіргі құрамы барлық заңдық рәсімдер аяқталғанша өз ісімен айналыса береді. Сенат жалпыұлттық референдумның қорытындысы шығып, жаңа Парламент сайлауы өткенге дейін алаңсыз жұмыс істейді. Ал саяси партиялардың бәсекелі тартысқа дайындалуына уақыты болады. Депутаттарымыз нағыз мемлекетшіл азамат ретінде бұл мәселеге зор жауапкершілікпен әрі түсіністікпен қарайды деп ойлаймын.

Сонда ғана бәріміз бір ел болып, Әділетті және Қуатты Қазақстанды құру жолында тағы бір маңызды қадам жасаймыз. Баршаңызға амандық, табыс тілеймін. Қазақстанымыз мәңгі жасай берсін!

(Ақорда)

ҒАЛАМДЫҚ ӨЗГЕРІСТЕРДЕГІ ҚАЗАҚСТАН

Қасым-Жомарт Тоқаевтың 8 қыркүйектегі Қазақстан халқына жолдауы ел ішінде қызу талқыланып жатыр. Бейтарап қалған адам жоқ тәрізді. Әркім президенттің аузынан шыққан Жолдаудағы әр сөзге баға беріп, қыркүйек Жолдауындағы мәселелердің ең бастысы әлеуметтік өмірімізде қандай өзгерістер болмақ деген сұрақтарына жауап күттік. Менде сол азаматтардың қатарында болғанымды айта отырып, Жолдаудан алған әсерімді бөлісейін.

Жолдауда не айтылды? Елдің дамуына арналған көптеген мәселелер айтылды. Мысалы, өңдеу өнеркәсібі мен тау-кен металлургия кешенін дамыту, еліміздегі екі миллионнан астам шағын бизнес субъектісінің ішінде өнім өндіретін кәсіпкерлер саны аздығы, себебі бір-біріне қарама-қайшы заңдар екені, ұлттық азық-түлік нарығының импортқа тәуелділігі, 10 күнде Алатау қаласына арнайы статус беріліп, тікелей үкіметке бағынатыны, тағы да көптеген өзекті мәселелер айтылды.

Ең бастысы, президент ел күтпеген бір палаталы Парламент құру туралы ұсыныс жасады. Осыған байланысты елде 2027 жылы референдум болуы тиіс - деді. Өте дұрыс ұсыныс және мен

оны қолдаймын. Өзі сол сенатта 10 жыл отырғанын айта келе, ел басқаруда бір палаталы Парламент болуы керек дегені дұрыс-ақ. Сол он жыл ішінде президент территориясы үлкен, халқының саны территориясына салыстырғанда көп емес мемлекет үшін қос палаталы парламенттің тиімділігін зерттеп, саралап, түйіндеп жүрген болар. Қос палатаның жұмысын отыз жыл ішінде көргенімізді айтып шаршамай-ақ қояйық. Бірақ менің пікірімше, ол қос палаталы парламент еліміздің дамуына кереметтей үлес қоса алмады дер едім. Айтады да қояды дегендей сөттер көп болды.

Ал бір палаталы Парламент болса, ол нығайды, жауапкершілік өседі, елдің дамуы үшін оңтайлы заманауи заңдар өмірге келеді.

Ел көтерген мәселелер оңтайлы шешімін табады, сараптау мен саралау күшейеді - деп күтемін. Парламент депутаттарының санынан гөрі сапасы өсіп, әр өңірден, әр партиядан сайланған депутаттар біліктілігі мен тәжірибесін көрсете алар еді...

Алайда, бір палаталы парламент болуы үшін 2027 жылы референдум арқылы шешіледі деген ұсынысқа келіспеймін. Екі жыл ішінде сенат белсенділігі өсе қоймас. Біз кеткен соң «пұл болмасаң күл бол» деп жүрмесе болды...

Сондықтан президент өз Жарлығымен сенатты тарата салуына болады ғой деген пікірдемін. Немесе жасы зейнетке жақындағандарды шетінен зейнетке шығарып салып, белсенді

жас сенаторларды сол бір палаталы парламентке қалдырса деген пікірімді ашық қоғамда ашық айтып отырмын.

Жолдаудан кейін көпшілік пікірі әрқалай ғой. Негізінен, елдің дамуы басты бағыт Жолдауда айтылды. Дегенмен, көңіл толмаған жайттың бірі - әлеуметтік желілерде Жолдау кезінде ұйқыдан көз аша алмай отырған көріністерге қарап ел жақсыларының бейтарап түрлері көңілде реніш туғызды. Біздің ел басқаратын жігіттеріміз мынадай маңызды сәтте ұйқылы-ояу отырса - біздің болашағымыз не болмақ? Санамызға сергектік қашан келеді?

Еңлік ДАНИЯРОВА,
Талдықорған қаласы

АУЫЛ – ЕЛДІҢ ТІРЕГІ, ЖОЛДАУ – ЖАҢА БАҒДАР

Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың 8 қыркүйектегі Жолдауында ауыл шаруашылығына айрықша назар аударылуы тегін емес. Себебі агроөнеркәсіп – елдің азық-түлік қауіпсіздігінің кепілі әрі халықтың тұрмысын ұстап тұрған сала.

«Қомақты қаражат бөлінді, бірақ мәселе көлемінде емес, тиімді жұмсалуда» деген Мемлекет басшысының сөзі ауылдағы шынайы жағдайды дөп басып айтты. Иә, қаржы бөлінеді, алайда оның қайтарымы аз болса, халықтың еңсесі қалай көтеріледі? Сондықтан басты талап – тиімділік.

Президент агрохабтар мен логистикалық орталықтарды дамытуды, жасанды интеллект пен спутниктік мониторингті кеңінен

қолдануды тапсырды. Бұл – заманауи ауыл шаруашылығының келешегі. Әлемдік бәсекеге төтеп беру үшін біз де ғылым мен техниканы игеруіміз қажет.

Жер мәселесі – халықтың жанына жақын тақырып. «Жер иесіз қалмауы тиіс, оны қадірін білетін азаматқа беру керек» деген Президент сөзі әрбір қазақстандыққа ой салды. Жер бос жатса, халық та тоқ бола алмайды. Ал игерілген жер – елге нәсіп, ауылға береке.

Сонымен қатар Жолдаудағы аграрлық ғылымды жаңғырту, ұлттық өнімді әлемдік нарыққа шығару бастамалары да көпшіліктің көңілінен шықты. Қазақтың қымызы мен шұбаты, құрт-майы – біздің брендiмізге айналуға әбден лайық. Оларды әлем таныса, ауыл еңбегі де бағаланады.

Бұл Жолдау – тек Үкіметке ғана емес, бүкіл елге үндеу. Әр азамат жерге адал болып, еңбекке сүйенсе, ғылымды меңгерсе – ауыл дамиды, ауыл дамыса – Қазақстан өседі.

Ақиқат мынау: ауыл – біздің тамырымыз, ауыл – біздің болашағымыз.

Қобыланды АБЕНОВ,
Қаратал ауданы

Күні кеше Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың Жолдауын мұқият қарап шықтым. Ел дамуының негізгі басымдықтары ретінде инфрақұрылымды жаңғырту, транзиттік әлеуетті күшейту және экономиканы әртараптандыру ерекше аталды.

БҮГІНГІ ҚОҒАМ – ЕРТЕҢГІ ТАБЫС

Мен Мемлекет басшысының бұл бастамалары елді жаңа серпінге жетелейтініне сенемін. Әсіресе Достық – Мойынты теміржолының аяқталуы мен өткізу қабілетінің екі есеге артуы – халықаралық саудада еліміздің орнын нығайта түсетін маңызды жетістік деп қабылдадым. Қытай – Еуропа бағыты бойынша жүктер енді жылдам әрі сенімді жеткізілетін болады. Бұл – тек логистика емес, Қазақстанның геоэкономикалық рөлінің артқанын көрсететін маңызды қадам деп білемін. Әрине, алдымызда әлі де ауқымды жұмыс бар. Қоғамды жаңғырту үшін көп шаруа атқаруымыз қажет. Қазір ел экономикасында реформалар жүргізіліп жатыр. Инфрақұрылымға және жаңа өндіріс орындарын ашуға қомақты инвестиция салынып жатқанын көріп отырмын. Мұның бәрі халықтың әл-ауқатын және еліміздің әлеуетін арттыру үшін жасалып жатқаны айдан анық.

Сонымен қатар, жасанды интеллектінің қарқынды дамуы қазірдің өзінде халықтың, әсіресе жастардың мінез-құлқы мен болмысына әсер етіп отырғанын байқаймын. Бұл – бүкіл әлемдік үрдіс, адамдардың өмір сүру салтын түбегейлі өзгертуде. Біз бұған дайын болып, батыл әрекет етуіміз керек деп ойлаймын. Әйтпесе артта қалудың салдары ауыр болуы мүмкін.

Президент Жолдауында айтылған осы және өзге де стратегиялық бастамаларды толық қолдаймын!

Назерке НАБИКЕНОВА,
Алакөл ауданы

АНА ТІЛІ

ТІЛ - ТАТУЛЫҚ ПЕН БІРЛІКТІҢ ТҰҒЫРЫ

5 ҚЫРКҮЙЕК - ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ ТІЛДЕР КҮНІНЕ ОРАЙ ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫ, ҚАРАТАЛ АУДАНДЫҚ КІРІСТЕР БАСҚАРМАСЫНЫҢ БАС МАМАНЫ, ШЕШЕН ҰЛТЫНЫҢ ӨКІЛІ ХАДЖИМУРАТОВ АЛЬВИ НУРДЫҰЛЫМЕН БОЛҒАН СҰХБАТТЫ НАЗАРЛАРЫҢЫЗҒА ҰСЫНАМЫЗ.

- Альви Нурдыұлы, тілдер мерекесінің мәні жайлы ойыңызды білсек?

- Бұл күн еліміздегі барлық ұлт пен ұлыстың тілін құрметтеудің, олардың мәдениетін сақтап, дәріптеудің мерекесі. Қазақстан - көпұлтты мемлекет. Мұнда тілдер достығы, халықтар бірлігі айқын көрініс табады. Мен үшін бұл күн - ең әуелі қазақ тілін құрметтеу, оны ардақтау күні.

- Сіз шешен ұлтының өкілісіз. Ана тіліңізді сақтап отырсыз ба?

- Үйде, отбасымыздың арасында шешен тілінде сөйлейміз. Бұл ата-бабамыздың аманаты. Ал қызмет бабында мемлекеттік тіл - қазақ тілін кеңінен қолданамыз. Қазір қазақ тілінде еркін сөйлеп, құжаттармен жұмыс істеймін.

- Қазақ тілін меңгеруде қиындықтар кездесті ме?

- Алғашында грамматикалық ерекшеліктерін түсіну оңай болған жоқ. Бірақ қазақ халқының кеңпейілділігі, әріптестерімнің қолдауы арқасында тез үйреніп кеттім.

- Мемлекеттік қызметтегі маман үшін тіл білу қаншалықты маңызды?

- Бұл - басты талаптың бірі. Халықпен қарым-қатынас жасауда, олардың өтінішін тыңдап, мәселесін шешуде мемлекеттік тілдің рөлі ерекше. Қазақ тілін меңгеру - тек міндет емес, ол - Отанға деген құрметтің белгісі.

- Жастарға тіл үйрену тұрғысында қандай кеңес бересіз?

- Ұялмай сөйлеу керек. Қателесу - үйренудің бір бөлігі. Қазақ тіліндегі әдебиеттерді оқу, ән тыңдау, фильм көру пайдалы. Ең бастысы - күнделікті өмірде көбірек қолдану. Сонда ғана тіл тез

меңгеріледі.

- Өңгімеңізге рахмет!

- Сіздерге де алғыс айтамын. Барша қазақстандықтарды тілдер күнімен

құттықтаймын. Халықтар достығы мен бірлігіміз мәңгі жасасын!

Әлеуметтік желіден алынды.

Дүйсенбі - Понедельник, 15 қыркүйек

 ХАБАР	
05.00 «Ұлы дала ойында-ры» 06.00 Телехикая «Пәленшеевтер» 07.00, 08.00, 08.55 «Оян!» 07.50, 18.00 Новости 08.35 Глобальные события 10.30 Мультсериал «Белка и стрелка. Озорная семей-ка» 11.00 «Бегом за деньгами» 12.00, 20.00 Телехикая «Ар алдында» 13.45, 21.45 Телехикая «Келінжан-6» 14.30, 19.30 Жаңалықтар 14.40 «Өзекті» 15.10 Хақың бар 15.30 Айтыс айнасы 16.00, 23.40 Сериал «Мажор-3» 18.30 Пульс планеты 19.00 Жер-жаһан 22.40 «КешREC» 01.40 Сериал	14.00 «Өзежкарды» 14.30 «Арнайы репортаж» 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Шашу» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 «Ділмар» 17.05 «Әсем әуен» 18.00 «19 аймақ» /тікелей эфир 18.40 «Баспасөзге шолу» 19.00 «Бейкүнә қыз» 19.30 «Ғибрат» 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы об-лысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу об-лысы) 21.00 Итоговые новости (Алматинская область) 21.30 Итоговые новости (Область Жетысу) 22.00 К/ф «Алыстағы жақыным» 22.50 «Әсем әуен»

ЕВРАЗИЯ

07.00 «Koremiz-Шоу» 06.00 «П@утина» 08.00 «Қайырлы таң, Қазақстан!» 09.00 «Доброе утро, Казах-стан!» 10.00 Сериал «Родное сердце» 14.10 «Новости» 14.20 «Жаңалықтар» 14.30 «Qoslike». Жаңа маусым 18.30 «Басты жаңалықтар» 19.00 «Koremiz-Шоу». Жаңа маусым 20.00 «Главные новости» 20.30 Сериал «Ищейка» 01.10 Ночной кинотеатр 02.20 «Новости» 02.30 «Жаңалықтар» 02.40 «Паутина» 03.20 «Басты жаңалықтар» 03.45 «Той Базар»

КТК

07.05 «Әнім сен едің» 07.25 «Өкінбе сен» 09.00 сериал «Тот мужчи-на, та женщина» 13.00 сериал «Бессмер-тник» 15.50 сериал «Кольцо с рубином» 18.00 «Көп. қап. заң» 19.00 «Битва экстрасен-сов» 20.35 Кешкі жаңалықтар 21.00 Вечерние новости 21.40 сериал «Пустые города» 22.40 сериал «Однажды в Чукурова» 00.40 сериал «Бессмер-тник» 02.20 сериал «Кольцо с рубином» 03.50 «Өкінбе сен» 05.20 «Әнім сен едің», ойын- сауық (қайталау) 06.10 Кешкі жаңалықтар (қайталау)

ЖЕТИСУ

07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/ 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 «Бір шәугім шай» 10.30 «Сен барда» концерті 12.05 «Біздің толқын» / тікелей эфир/ 12.50 «Әсем әуен» 13.05 «Единый народ» 13.35 «Абадан»
--

Сейсенбі - Вторник, 16 қыркүйек

 ХАБАР	
05.00 «Ұлы дала ойындары» 06.00 Телехикая «Пәленшеевтер» 07.00, 08.00, 08.55 «Оян!» 07.50, 18.00 Новости 08.35 President 10.30 Мультсериал «Белка и стрелка. Озорная семейка» 11.00 «Бегом за деньгами» 12.00, 20.00 Телехикая «Ар алдында» 13.45, 21.45 Телехикая 14.30, 19.30 Жаңалықтар 14.40 «Өзекті» 15.10 «Әлеумет» 15.30 «Дәстүр» 16.00, 23.40 Сериал «Ма-жор-3» 18.30 Пульс планеты 19.00 Жер-жаһан 22.40 КешREC 01.40 Сериал «Перекре-сток»	12.00 «Аман болайық» / тікелей эфир/ 12.40 «Әсем әуен» 13.05 «19 аймақ» 13.40 «Баспасөзге шолу» 14.00 «Бейкүнә қыз» 14.30 «Ғибрат» 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Әсем әуен» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 К/ф «Алыстағы жақыным» 17.05 «Ой-сарап» 17.35 «Әсем әуен» 18.00 «19 регион» /тікелей эфир 18.40 «Әсем әуен» 19.00 «Қатыгез келін» 19.30 «Ауылдан адам көшкенмен...» 19.45 Әсем әуен 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы об-лысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Алматинская область) 21.30 Итоговые новости (Об-ласть Жетысу) 22.00 К/ф «Тентек тілшілер» 22.50 «Әсем әуен»

ЕВРАЗИЯ

06.00 «Паутина» 07.00 «Koremiz-шоу» 08.00 «Қайырлы таң, Қазақстан!» 09.00 «Доброе утро, Казах-стан!» 10.00 «Жить здорово!» 10.55 «Модный приговор» 11.55 «Давай поженимся!» 12.55 «Пусть говорят» 14.10 «Новости» 14.20 «Жаңалықтар» 14.30 «Qoslikee» 18.30 «Басты жаңалықтар» 19.00 «Koremiz-шоу». жаңа маусым 20.00 «Главные новости» 20.30 сериал «Ищейка» 01.10 Ночной кинотеатр 02.20 «Новости» 02.30 «Жаңалықтар» 02.40 «Паутина» 03.20 «Басты жаңалықтар» 03.45 «Той базар»
--

КТК

07.05 Кешкі жаңалықтар 07.25 «Өкінбе сен» 09.00 Вечерние новости 09.40 сериал «Пустые города» 10.40 сериал «Однажды в Чукурова» 12.50 сериал «Бессмер-тник» 15.50 сериал «Кольцо с рубином» 18.00 «Көп. қап. заң» 19.00 «Битва экстрасенсов», реалити-шоу 20.35 Кешкі жаңалықтар 21.00 Вечерние новости 21.40 сериал «Пустые города» 22.40 сериал «Однажды в Чукурова» 00.40 сериал «Бессмер-тник» 02.20 сериал «Кольцо с рубином» 03.50 «Өкінбе сен» 05.10 «Мерекелік концерт». 06.10 Кешкі жаңалықтар (қайталау)

ЖЕТИСУ

07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/ 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы) 10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы) 10.30 Новости (Алматы об-лысы) 11.00 Новости (Жетісу об-лысы) 11.30 «Әсем әуен»

12.00 «Аман болайық» / тікелей эфир/ 12.40 «Әсем әуен» 13.05 «19 аймақ» 13.40 «Баспасөзге шолу» 14.00 «Бейкүнә қыз» 14.30 «Ғибрат» 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Әсем әуен» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 К/ф «Алыстағы жақыным» 17.05 «Ой-сарап» 17.35 «Әсем әуен» 18.00 «19 регион» /тікелей эфир 18.40 «Әсем әуен» 19.00 «Қатыгез келін» 19.30 «Ауылдан адам көшкенмен...» 19.45 Әсем әуен 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы об-лысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Алматинская область) 21.30 Итоговые новости (Об-ласть Жетысу) 22.00 К/ф «Тентек тілшілер» 22.50 «Әсем әуен»
--

31 КАНАЛ

06.00, 04.00 «Әзіл студия» ойын-сауық 06.30, 02.10 «31 әзіл» ойын-сауық 06.50, 20.00 Информбюро (рус., каз.) 08.00, 00.40 «Айдаһарлар шайқасы» телехикаясы 09.30 Мультсериал «Кунг-фу Панда» 10.30 Мультсериал «Пингви-ны Мадагаскара» 11.30 Мультсериал «Губка Боб» 12.00 «МИДУЭЙ» 15.20 Худ. фильм «Доспехи бога» 17.30 Худ. фильм «Доспехи бога-2» 21.00 «Әділдік алаңы» ток-шоуы 22.10 Худ. фильм «Крими-нальный город: возмездие» 02.40 «Time Vine» ойын-сауық 03.00 «Tik Tok show» ойын-сауық 03.20, 05.00 «What's up?» ойын-сауық 04.20 «1001 Әзіл» ойын-сауық 04.30 Телевикторина «Bala Battle» 05.20 «Ризамын» ойын-сауық

31 КАНАЛ

06.02 Телехикая «Байтақ жерім» 07.00 «Bile». Әли Оқапов 08.30 , 13.30 Телехикая «Жүрекке жазылған жол» 09.00, 00.50 Жаңалықтар 09.30, 01.20 Новости 10.00, 20.00 Сериал «Вели-копный век. Көсем» 11.10, 21.10 Сериал «Стам-бульская невеста» 14.40 «Қызықты weekend». Бағдарлама 16.00, 22.20 Сериал 18.00 Жаңалықтар. 18.30,23.50 Телехикая «11 МЕТР» 19.30 Новости. 01.50 Әйгерім Сейфолланың Сырласуы 02.50 Сериал «Пока Станица Спит» 03.40 Телехикая «Өмірдің өзі» 04.20 Q-елі 05.10 Телехикая

Сәрсенбі - Среда, 17 қыркүйек

 ХАБАР	
05.00 «Ұлы дала ойында-ры» 06.00 Телехикая «Пәленшеевтер» 07.00, 08.00, 08.55 «Оян!» 07.50, 18.00 Новости 08.35 «Народный кон-троль» 10.30 Мультсериал «Белка и стрелка. Озорная семей-ка» 11.00 «Бегом за деньгами» 12.00, 20.00 Телехикая «Ар алдында» 13.45, 21.45 Телехикая «Келінжан-6» 14.30, 19.30 Жаңалықтар 14.40 «Өзекті» 15.10 «Біздің назарда» 15.30 «Көзқарас» 16.00, 23.40 Сериал «Мажор-3» 18.30 Пульс планеты 19.00 Жер-жаһан 22.40 «КешREC» 01.40 Сериал «Перекре-сток»	11.30 «Ой-сарап» 12.05 «Біздің толқын» / тікелей эфир/ 12.50 «Әсем әуен» 13.05 «19 регион» 13.40 «Әсем әуен» 14.00 «Қатыгез келін» 14.30 «Ауылдан адам көшкенмен...» 14.45 Әсем әуен 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Әсем әуен» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 К/ф «Тентек тілшілер» 17.05 «Ой-сарап» 17.30 «Жетісу әуендері» 18.00 «19 аймақ» /тікелей эфир 18.40 «Әсем әуен» 19.00 «Мақсатына жеткен-дер» 19.30 «Агро аймақ» 19.40 Әсем әуен 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы об-лысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Ал-матинская область) 21.30 Итоговые новости (Об-ласть Жетысу) 22.00 К/ф «Чип» 22.50 «Әсем әуен»

ЕВРАЗИЯ

06.00 «П@утина» 07.00 «Koremiz-шоу» 08.00 «Қайырлы таң, Қазақстан!» 09.00 «Доброе утро, Казах-стан!» 10.00 «Жить здорово!» 10.55 «Модный приговор» 11.55 «Давай поженимся!» 12.55 «Пусть говорят» 14.10 «Новости» 14.20 «Жаңалықтар» 14.30 «Qoslike». 18.30 «Басты жаңалықтар» 19.00 «Koremiz-шоу». 20.00 «Главные новости» 20.30 Сериал «Ищейка» 01.10 Ночной кинотеатр. 02.20 «Новости» 02.30 «Жаңалықтар» 02.40 «П@утина» 03.20 «Басты Жаңалықтар» 03.45 «Той Базар»

КТК

07.05 Кешкі жаңалықтар (қайталау) 07.25 «Өкінбе сен» 09.00 Вечерние новости 09.40 Сериал «Пустые города» 10.40 Сериал «Однажды в Чукурова» 12.50 Сериал «Бессмер-тник» 15.50 Сериал «Кольцо с рубином» 18.00 «Көп. Қап. Заң» 19.00 «Битва экстрасен-сов», реалити-шоу 20.35 Кешкі жаңалықтар 21.00 Вечерние новости 21.40 Сериал «Пустые города» 22.40 Сериал «Однажды в чукурова» 00.40 Сериал «Бессмер-тник» 02.10 Сериал «Кольцо с рубином» 03.40 «Өкінбе сен» 05.00 «Мерекелік концерт» 06.10 Кешкі жаңалықтар (қайталау)
--

ЖЕТИСУ

07.05 «Әсем әуен» 07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/ 09.15 «Саулықтың сыры» 09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы) 10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы) 10.30 Новости (Алматы облысы) 11.00 Новости (Жетісу об-лысы)

11.30 «Ой-сарап» 12.05 «Біздің толқын» / тікелей эфир/ 12.50 «Әсем әуен» 13.05 «19 регион» 13.40 «Әсем әуен» 14.00 «Қатыгез келін» 14.30 «Ауылдан адам көшкенмен...» 14.45 Әсем әуен 15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир 15.20 «Әсем әуен» 16.00 Новости/прямой эфир 16.20 К/ф «Тентек тілшілер» 17.05 «Ой-сарап» 17.30 «Жетісу әуендері» 18.00 «19 аймақ» /тікелей эфир 18.40 «Әсем әуен» 19.00 «Мақсатына жеткен-дер» 19.30 «Агро аймақ» 19.40 Әсем әуен 20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы об-лысы) 20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы) 21.00 Итоговые новости (Ал-матинская область) 21.30 Итоговые новости (Об-ласть Жетысу) 22.00 К/ф «Чип» 22.50 «Әсем әуен»

31 КАНАЛ

04.00 «Әзіл студия» ойын-сауық 06.30 «31 әзіл» ойын-сауық 06.50, 20.00 Информбюро (рус.,каз.) 08.00, 00.50 «Айдаһарлар шайқасы» телехикаясы 09.30 Мультсериал «Кунг-фу Панда» 10.30 Мультсериал «Пингви-ны Мадагаскара» 11.30 12.10 Мультсериал «Губка Боб» 12.10Худ. фильм «S.W.A.T.: Огненная буря» 14.20 Худ. фильм «Доспехи бога-2» 17.10 Худ. фильм «Доспехи бога-3. миссия зодиак» 21.00 «Әділдік алаңы» ток-шоуы 22.10 Худ. фильм «Охотники за привидениями» 02.20 Time Vine 03.00«Tik Tok show» ойын-сауық 05.00 «What's up?» ойын-сауық 03.20,05.00 Ватсап 04.20 «1001 Әзіл» ойын-сауық 04.30 Телевикторина 05.20 «Ризамын» ойын-сауық

31 КАНАЛ

06.02 Телехикая «Байтақ жерім» 07.00 «Табиғатым махабба-тым». Ұлықпан Жолдасов 08.30, 13.30 Телехикая «Жүрекке жазылған жол» 09.00, 00.50 Жаңалықтар 09.30, 01.20 Новости 10.00, 20.00 Сериал «Велико-лпный век. Кесем» 11.10, 21.10 Сериал«Стамбульская не-веста» 14.40 «Қызықты weekend». Бағдарлама 16.00, 22.20 Сериал «Кара-дайы. Бесценная правда» 18.00 Жаңалықтар 18.30, 23.50 Телехикая «11 метр» 19.30 Новости 01.50 Әйгерім Сейфолланың Сырласуы 02.50 Сериал «Пока Станица спит» 03.40 Телехикая «Өмірдің өзі» 04.20 Q-елі 05.10 Телехикая «Ата-Ана. Бала-Шаға»

АДАМЗАТ АҚИҚАТЫ

ГЕНЕРАЛИССИМУС МҰҚАЛЫНЫҢ БАБАЛАРЫ ДА БАРША ТҮРКІТЕКТЕСТЕР СЕКІЛДІ ҰЛЫ ДАЛАНЫҢ ИЕСІ ДЕ, КИЕСІ, ЕСІМДЕРІ ӨШПЕС МӘҢГІЛІК ҚАҺАРМАНДАРЫ ЕДІ! ҰЛЫ ДАЛА ДЕГЕНІМІЗДІҢ ӨЗІ – ШЫҒЫС ЕУРОПАДАН ТЫНЫҚ МҰХИТҚА ДЕЙІН КӨСІЛІП ЖАТҚАН БАЙТАҚ ӘЛЕМ! АЗУЫН АЙҒА БІЛЕГЕН, ТӨРТ ҚҰБЫЛАСЫН БІЛЕГЕН, ДҰШПАНДАРЫН ИЛЕГЕН, БЕЙБІТ ЖҰРТҚА ТИМЕГЕН ОҒЛАНДАРЫ ӨРІП ЖҰРУІНЕ ОРАЙ ҰЛЫ ДАЛА АТАЛҒАН-ДЫ! ТӘҢІРМЕН ТІЛДЕСЕ, БҰЙРА БҰЛТТАРМЕН ЖАРЫСА ЖҮРІП, ЕЛДІКТІҢ ДӘНІН ЕКТІ, КЕҢДІКТІҢ САМАЛЫН ЕСТІ! ЕУРАЗИЯНЫҢ ЭТНОСТЫҚ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК КЕСКІН-КЕЛБЕТІН ӘЛДЕНЕШЕ РЕТ ТҮРКІЛІК ТАНЫМ-ТАБИҒАТҚА ТОЛАЙЫМ БЕЙІМДЕП ЖІБЕРДІ.

Өзгелердің өзегімізді өртеп, өңменімізге пышақ сұға хаттап берген тарихынан, өкінішке орай, әлі арыла алмай жүрміз. Бодандық қамытын сыпырсақ та құлдық кісенін лақтыра алмадық. Басқаны былай қойғанда, қайсыбір кәсіби тарихшыларымыздың өздері әлгілер төбесінен бұйт, сүйт деп, қарауыл қарап тұрғандай күй кешеді. Қашан мамандардың тың толқыны араласып, шаңтозаңнан арыламыз деген үмітпен жылжып жылдар, күрсіне күндер өтуде. Қанымызға сіңген ата шежіреміз бен салт-дәстүрімізден, ашылған, әлі ашылып та жатқан археологиялық қазба айғақтарынан түп тартып, нәр алатын автохтондық халықтығымыздың айдарынан жел есер сәт тезірек жетсе екен дейміз. Сол үдеден табылу мақсатында осы еңбекке кірістік те!

Адамзаттың ең көне өркениетінің дем берушілері өктемдерге жол беруге бейіл емес еді, еркіндікті сүйді. «Тізеліні бүктірді, басы барды еңкейтті!». Ұлы Даланы еркін биледі. Жер-Ананы еміп, кенін игерді. Орыс ғалымы Сергей Кляшторныйдың: «Есть только одна древняя цивилизация. И это Тюркская цивилизация» – деп бағалауына ден қоясыз. Жабайы жылқыны қолға үйретіп, темір қорытуды алдымен меңгерген бабаларымыз дәуірді-дәуірге жалғады, алған бетінен танбады. Осындай бұлтартпас ақиқатқа көзі жеткен француздық ғалым Рене Генон: «Тюрки Кочевники вне времени. Никакая древность не может пройти за 20 тысяч лет, там стоит Стена Времени. А Тюрки Кочевники проникают сквозь Стену Времени!». Бұдан асып не дерсіз?! Тіпті, Моғол үстіртінің солтүстік-батысындағы түрік стеллаларының тұрғызылғанына жиырма мың жылдан асып кеткен! Қазақ байтағынан табылып жатқан бағзы дәуір дәйектері әбден жетерлік. Мәселен, археолог Жәкен Таймағамбетов Алматы маңынан палеолит дәуіріне жататын Майбұлақ қонысын тапты. Бұрын-соңды ашылмаған, ата тарихымызда ұшыраспаған жаңалық. Топырақ қабаттары мен шөгінділер ерекшеліктеріне сай қоныстың әдепкі уақыты анықталды. Ғажап! 20 мың жылды құрап тұр. Бұл дегеніңіз, Жерұйық мекен – Жетісуда

осыншама мерзім бұрын түтіні тұзу шыққан жұрт тіршілік еткен!

Осы тектес археологиялық айғақтарға таң қалған, қуана жар салған ғалымдар өзінің жазу мәдениеті қалыптасқан ең көне өркениет – түркілік өркениет деген тұжырымға тоқтасты! Мыңжылдықтарды еншілеген өзектес тарихымыз бен өшпес шежіремізге ден қойды. Уақыт қабырғасын қарқырата сөгіп өтерімізге мойынсұнды!

Мұның бәрі әлемдік өркениеттегі тиесілі орнымызды анықтауда да, біртұтас түркілік мәдениетті қалыптастырып, орнықтыруда да алдымыздан ақ сол ашылып отырғандығын көрсетеді. Соны барынша тиімді пайдалана алмасақ, мына жаһандық бәсекелестік дегеніңіз адамзат өркениетінде бет-беделің, өтімді өткенің болмаса – жұтып қоюға даяр. Ендеше, түркітілдес халықтардың шығу тегі, тарихы мен рухани мұраларының ортақтығы арқылы алып кеңістігімізде өткенімізді түгендеп, таза табиғатымызды танып-біле отыра өзара жақындасуымыздың мән-маңызы орасан зор! Тәңірге тәуба, түркі халықтары бүгінде әлем жұртының ширек миллиардынан асып отыр!

Өлдеқашан жалпыадамзаттық құндылықтарға айналып кеткен мұраларымыз бір атадан тараған халықтардың қаншалықты қауқарлы екендігін паш етеді. Көне де айшықты өркениет иелерінің әлемді уысында ұстағанын мына бір байырғы жазбадан оқығанда қаны түрік, жаны түрік перзенттің төбесі қалай көкке тимесін?! «... Из всех народов мира ... ни один не превзошел тюрков славою и величием завоеваний. Этот народ – настоящий повелитель Вселенной: все другие как будто созданы, чтобы служить ему. Он в равной мере и основатель, и разрушитель империй; во все времена являл он миру свое могущество, во все эпохи был он бичом народов. Тюрки дважды завоевали Китай и до сих пор еще держат его в повиновении. Они властвуют над обширными пространствами, составляющими империю Великого Могола. Они владыки Персии, они восседают на троне Кира и Гистаспа. Они покорили Московию. Под именем тюрков они произвели огромные завоевания в Европе, Азии и Африке и господствуют

над тремя частями света.

А если говорить о временах более отдаленных, то именно от тюрков произошли некоторые из народов, разгромивших Римскую империю. Что представляют собою завоевания Александра по сравнению с завоеваниями Чингисхана? Этому победоносному народу не хватало только историков, которые бы прославили память о его чудесных подвигах. Сколько бессмертных деяний погребено в забвении! Сколько было тюрками основано государств, истории которых мы не знаем! Этот воинственный народ, занятый только своей сегодняшней славой, уверенный в вечной своей непобедимости, нимало не позаботился о том, чтобы увековечить память о своих прошлых завоеваниях». (Французский историк Шарль Луи Монтескье. «Иранские письма», 1721г.).

Тарихшыларымыз болмады емес, болды. Жазды да. Әйтпесе, әлемде тұңғыш әліппені қайдан ойлап тапсын! Алдында асыл арнасы жатпаса, бертінгі өлмес мұра қалдырған әл Фараби, Махмұд Қашғари, Жүсіп Баласағұн, Қадырғали Жалайыри мен Мұхаммед Дулатилер қайдан шықсын?! Мәселе, сол жазған байтақ дүниелеріміздің тарихтың бір қысталаң шақтарында дұшпандар тарапынан толайым жойылып кетіп отырғандығында. Тәңір қолдап, Моғол үстіртіндегі тасқа қашалған елдік дастан-жазбаларымыз барша түрік әлемінің өлмес, өшпес байлық-мұрасына айналып қалды!

Қуантарлығы сол, Шарль Луи Монтескье сонау он сегізінші ғасырдың басында біздің Ұлы бабамызды «Ұлы Моғол» деп жөнімен атап отыр. Ал біз күні бүгінге дейін «моңғол» деп бабамызды да, ұрпақтарының әлем келбетін өзгерткен атақ-даңқын да өзгелерге теліп жүрміз?!

Француздық тарихшының таңқала, сүйсіне, алақайлай алға тартқан жария жазбасының төл тарихшымыз Махмұд Қашғари пікірімен ұштасып, өзектесіп тұрғандығы тіптен ғанибет! Ол өзінің «Диуан луғати ат-Түрк» («Түрік тілдерінің сөздігі») атты еңбегінде Жапастың үлкен ұлы Түрк және одан тараған түркілер турасында былайша ағынан жарылады: «Мен (түркілердің жалпы тарихын егжей-тегжей-

лі зерттеп шығып), Алла тағаланың бақ-дәулет күнін түркітер (түркілер) бұржысында аттырғанын және оларды «Түрк» деп атағанын, тағы да оларды ақиқатқа бағыттап, бүкіл адамзаттың үстіне үстем еткенін және олардың қолдарына басқару тізгінін ұстатып, оларды ғасырдың патшалары етіп, билікке ие қылғанын, сөйтіп әлем кеңістігінен олардың билігімен басқарғанын, оларға ілескендерді және қызмет еткендерді күшейтіп, олардан «Түркілерден» өз тілегендерін алып, сондай-ақ абыройсыз құлдардың тобырына айналуудан аман қалғандарын көргенімде – мен, әрбір ақыл иесінің оларға «Түркілерге» ілесуі қажет екендігін, әйтпесе ол өзін олардың жебесіне душар қылатындығын түсіндім. Ендеше, кімде-кім өз дұшпандарынан жан сауғалап келіп, олар «Түркілер» оның қайғы-мұңын тыңдайтындай, оларға жақындау үшін, олардың тілінде сөйлеуден артық жол жоқ. Кімде-кім оған (Түркі тіліне) жүгінсе (үйреніп сөйлесе), олар «Түркілер» оны (ол адамды) өздерінікі ретінде қабылдайды, сөйтіп оның қауіпсіздігі жайлы қамқорлық жасайды». Шындығы осы! Л.Н.Гумилев кезінде «Ұлы Даладағы көшпелі өмір-салт әрі қарай шындауға болмайтын биікке көтерілген» – деп текке танданбаған шығар!

Осы уақыт кеңістігінде қазақ халқы бес мың жылға жуық тарихы бар көшпелі өркениеттегі бай рухани және мәдени мұраны өзіне мирас етті. Ұлы Даладан күні бүгінге дейін табылып жатқан, тіпті қайсыбірі б.з.д. III-ҮІІ мыңжылдықтарға телінетін руналық жазба мәдениетіміздің жәдігерлері де көп нәрсені аңартса керек. «Тарихтың атасы» Геродот скифтік (түріктік) мәдениет турасында бағасыз мәліметтер қалдырғанын білесіздер. Сол б.з.д. 7000 жылдардан бастап Қытайдың Сары өзенінің маңында көне түркілер пайда болған. Ал 1987 жылы табылған көшпенділердің Арқайым қаласы – әлемдік мәдениеттің көнеліктегі ең ғажап жәдігері болып шықты! Табиғаты б.з.д. төртінші мыңжылдықтың қойнауынан табыр тартатын бұл шәрі бұған

дейінгі әлемдік өркениеттің ошағы б.з.д. Қосөзен мекені деген түсінікті мүлдем өзгертуге мәжбүр етті! (Қосөзенге де тікелей қатысымыз бар – Ө.Ә.). Дүрмекті кезеңде Ресейге қарап кеткен Арқайым атты қаланың атауы – жарық дүниеде ежелден бар екенімізді, нар екенімізді, Ұлы Даладағы этноәлеуметтік, саяси-мәдени үдерістердің адамзаттық олжалы болмысын нақтылы айғақтайды!

Б.з.д. 2700 жылдар кеңістігіндегі Ся әулеті заманында Қытайдың солтүстік-батысында «шиәниүн» деп аталар тайпаның ғұмыр кешкені аян. Айтпағымыз, аталмыш қауым хұн дәуірінде сол хұндардың басты-басты үш тайпасының қатарында аталған. Бұл тақырыпқа қатысты Мемлекеттік сыйлықтың иегері Өнес Сарай: «Пайымдауымызша, «шиәниүн» – түрік заманындағы күшік (күчүгүр), Оғыз хан шежіресіндегі ит-барақ, демек итті тотем тұтқан қауым болған. ...Ол осы күшік, күчүгүр тайпасына байланысты қалыптасқан». («Ноғайлы», Алматы: «Арыс» баспасы, 15-б.). Қытайлық тарихнамадан алынған бұл мәліметтер хұндардың мемлекеттігі ертеден қалыптасып, қуат алғандығынан хабардар етеді. «Біздің эрамыздан бес ғасыр бұрын түркілер негізінен алғанда, Еуропада қазіргі тұрып жатқан Дунай өзені, Еділ, Жайық өзендерінің төменгі және орта ағысын, Орта Азияда мәдениетті елдер Хорезм мен Согды, тағы да басқа жерлерді мекендеген» деп пайымдаған еді ресейлік шығыстанушы С.Малов.

Б.з.д. III мыңыншы жылдықтарда Хуанхэ өзенінің төменгі бөлігінде күн кешкен көшпенділер қытайлықтарды аяқ астынан шауып кетіп, бар байлығын алып кетіп отырды. Амалдары таусылған қытайлықтардың алдында бір ғана жол қалса керек. Содан Цинь, Чжао, Янь патшалықтары көшпенділерді Хуанхэ өзенінің солтүстігіне ығыстыруға бар күштерін салады. Аталған үш патшалық жаңа дәуірге дейінгі 307 жылы Хуанхэнің сол жағалауында әйгілі Ұлы қорғанның алғашқы үш буынын тұрғызады. Күзетті күшейтеді. Кейін Цинь империясы тұсында (221-206 жж. б.з.д.) алып қабырғалар үзіктері жалғанып, біртұтас күйге енеді.

**Әміре ӘРІН,
Бүкіләлемдік Шыңғысхан
академиясының академигі,
Қазақстанның Құрметті жазушысы, ғылым магистрі,
Қазақстан Журналистикасы академиясының академигі,
Алматы облысының
Құрметті азаматы.**

ӨЗГЕ ЕМЕС, ӨЗІМ АЙТАМ

Жалғасы. Басы өткен санда

4-ші дәптер

**Байтұрғанұлы Сейітомарға
Қалам алып Нұржігіт,
Жазуға мұны қылды үміт.
25 ақпан 1980 мешін жылы
Дүйсенбі күні жазылды
Қалаулы халқым үшін
Нұржігіттен
біраз нақыл жыр.
Сейітомар тапсырған соң**

Азырақ жыр қозғайын,
Қалаымды қолға ала.
Білгенге тоқтап не керек,
Шамаң келсе жорғала.
Азда болса көптей көр,
Сөйлесін ағаң тоғана.
Мақтанбайын құр бекер,
Өлеңім жоқ мәз ғана.

Зейін сала тыңдағын,
Қыз, келіншек, боз бала.
Білгенімді айтайын,
Не қылайын құр ғана.
Бағы жанған адаммын,
Өр шаруасы оңдана.
Қырсық шалған адаммын,
Соны қайнар сорлана.

Қадірлі болсаң халқыңа,
Қоршап алар айнала.
Қадірсіз болсаң халқыңа,
Басыңа пәле байлана.

Жексұрын болып жүресің,
Бір қазақ болып қайуана.
Халқыңа бол сүйкімді,
Бұл жағын жүр ойлана.

Халыққа жаққан адамдар,
Батады қарық олжаға.
Еңбекпен адал жан сақта,
Қысып қымтып алдама.

Ақпейілді момынды,
Оқ жыланша арбама.
Халыққа болсаң сүйкімсіз,
Тап боларсың таңбаға.

Жасырынбас ол таңбаң,
Жібермейді айлаға.
Мынау солай былай деп,
Жан баласын қорлама.

Кей жерде тиер пайдасы,
Онанда болар жарнама.
Адал еңбек татымды,
Жүргесіздер жан баға.

Адалдың озар адымы,
Адамдар түсер шалмаға.
Менен артық кім бар деп,
Көп ішінде сарнама.

Көптен артық білмейсің,
Сөзіңе берер ел баға.
Бағаласа сөзіңді,
Мақтанып түспе арнаға.

Сөйлей берме сапырып,
Сөзіңде болсын байлама.
Көкірегіңде қақпағын,
Атыңды өрге айдама.

Ептеп алып біреуден,
Арам нәрсе шайнама.
Осыдан да өтем деп,
Терең суға бойлама.

Тізеден суы болса да,
Сыйынып өт Аллаға.
Жоспарменен іс істе,
Қара күшпен зорлама.

Керек тас ауыр болмайды,
Салып алғын дорбаға.
Мазасыз болсаң жиында,
Мәз-мәйрам боп тойлама.

Барамын деп ол тойға,
Алмай-ақ қой жолдама.
Жақсы сөзді жаттағын,
Жаман сөзді қолдама.

Күнаға күна қосасың,
Тіл тигізбе молдаға.
Тәкаппар тым болмағын,
Осы жағын ойлада.

Құдыретпен ойнама.

Қарсы бір сөз сөйлеме,
Ақ сүт берген анаңа.
Ата-анасын күтпеген,
Ұлменен қыз оңама.

Тәртіпсіз сөз сөйлеген,
Ал адам-адам болама.
Үй ішіңмен тату жүр,
Жамандыққа жолама.

Алтынның болса қор қылып,
Айырбас етпе қолаға.
Жазды күні күтінген,
Қысты күні тоңама.

Өр жаманы өзіне,
Көтермелеп жолама.
Ажалды бөрі кез болар,
Берік қамал қораға.

Нар мен ұлық тап болар,
Масаменен сонаға.
Тіршілікте сөйлейін,
Барамыз бір күн молаға.

Ақылсызға айтқан сөз,
Көкейіне қонама.

Бекем болғын әр іске,
Бола көрме қолаба.

Ағайын туыс сөйлейін,
Құдағи мен құдаға.
Сөз тастайын азырақ,
Ініменен ағаға.

Саналы адам зейінді,
Бұл сөзімді ұғам.

Желге ұшпай жел сөзім,
Жетсе болды бағаға.

Көкейіне елдің қонса екен.
Лағып кетпей далаға.
Ұқса ұғар саналы,
Ұқпастан маңыз шығарма.

Көршімен тату болғанды,
Ие етер пырақ құлаға.

Ел арасын былғама,
Жанашырын біреудің,
Қолқа салып сұрама.

Тіл алсаңыз жолама,
Арақпенен сыраға.

Дүние өтер бір күні,
Баяндап баста тұрама.

Қарамас ажал ажарға,
Қызыңды сенің ұрама.

Қызықтырып дүниеге,
Береді бір күн сыбаға.

Тәртіпті жаққа қадам бас,
Тәртіпсіз жаққа жолама.

Айламенен біреуді,
Қасақана сынама.

Ор қазам деп біреуге,
Өзің түспе жыраға.

Аманатты олжа қып,
Біреуден жүрме қуана.

Алдыңда бар тосқауыл,
Болып жүрме дуана.

Бірдің ақын жемегін,
Өзің еңбек қуала.

Тамағыңды адал іш,
Арамас бойға жұғам.

Біреудің ақын жесеңіз,
Сығымдай да сығам.

Біреу ала жөнеліп,
Түрмесіне тығам.

Қылмысты пенде махшарда,
Қылмысын ойлап ығам.

Көкірегі таза емес,
Бекер босқа бұғам.

Адал жүрген адамдар,
Жұмаққа бірден шағам.

Қылығыңа өкініп,
Жүрмеңін сонда ұяла.

Жасырсаң да біледі,
Артыңды ашып береді.

Басқан ізің қияда.

Жазайын біраз өленді,
Байтұрған ағай ұлына.

Сүйікті інім Сейітомар,
Разы бол шырақ мұныма.

Тапсырманды орындап,
Алайын қалам қолыма.

Аз ғана жыр толғайын,
Келіп қалды ойыма.

Туыс бауыр болғанмен,
Емесің қанық сырыма.

Аз ғана өлең білем деп,
Мақтанам кімге ұрына.

Білгенді айтып берейін,
Құлақ салсаң жырыма.

Сырымды білген шүкірлік,
Болмасын сөзім күпірлік,
Тыңдаған жұртым жұмыла.

Біраз ғана сөйлейін,
Байтұрғанұлы Сейітомар.

Азырақ жыр жазуға,
Нұржігіт ағаң қол созар.

Білгенді сөйлеп берейін,
Өмір шіркін қанша бар.

Туған әкем Жүнісбек,
Үлкен әкем Малтабар.

Жан баққан адам жанымен,
Кімде қанша қалта бар?

Еңбек етіп ерінбей,
Бейнетқор адам мал табар.

Кей жақсылар сөйлесе,
Бал орнына қан тамар.

Адамның жақсы жаманы,
Сөзінен-ақ байқалар.

Сөзі болса маңызды,
Төңірегіне анталаң.

Баурап алар халықты,
Сөзін тыңдап тамсанар.

Кей адам сесті болады,
Жасық жандар тайсалар.

Бейнетқор болар кейбіреу,
Ауыр жүкті арқалар.

Бейнетпен тапқан табысы,
Көк егіндей жайқалар.

Еңбек сүймес адамның,
Өр шаруасы шайқалар.

Еңбек сүйген адамды,
Адал жан деп айталар.

Ауырудың жаманы,
Қайта соғып қайталар.

Саналы адам біледі,
Санасыз адам күледі.

Білген жанға айта бар.

Шежіреші әрі жырау -
Нұржігіт Жүнісбеков

Руымыз сиыршы,
Шын аты бабам Байбөген.

Бес баласын бес бет дер,
Бес ұлы болып сай келген.

Тұңғыш ұлы Жақсымбет,
Екінші ұлы Сырымбет.

Осы ғой құйрық жал деген,
Тоқымбет пен Жолымбет,
Шәлімбет болып дәл келген.

Қасиетті бабамыз,
Оған қоса анамыз.

Құр қалмаған әр неден,
Тыңдаушылар тыңдаса,

Жазар жырға қол жүгірт.

Айтушыдан көпшілік,
Айтар деп күтер көп үміт.

Жақсыдан қалған үлгі сөз,
Кейінгіге ол үміт.

Азырақ жыр жырлауға,
Шындығын айтып сырлауға,

Қалам алды Нұржігіт.

Мұны жазған мен едім,
Жақсымбет баба тұқымы,

Жаңа талап Сейітомар.

Сөзінің бар өтімі,
Мен Жақсымбет Сейітомар.

Тоқымбет баба түтіні,
Екі мыңнан астам үй.

Байбөгендай бабамның,
Тастап кеткен қықымы.

Сейітомар табыс еткен соң,
Азырақ сөз сөйлейін,

Қоя тұрып ұйқыны.

Тоқымбет баба баласы,
Бір руы Сүгірді,

Сүгір баба ұрпағы,
Сейітомар бір үйірлі.

Біраз өлең жазған деп,
Сейітомар інім бұйырды.

Бұйырған соң бос тұрмай,
Нұржігіт қолы жүгірді.

Қымбатты інім айтқан соң,
Несін ағаң кідірсін.

Қалам алып ой толғар,
Енді қалай мүдірсін.

Биік бірдей болмайды төменменен,
Құнан бірдей болмайды дененменен.

Жыр сөзімді жылжитпай
қоя тұрып,

Ендігісін сөйлейін өлеңменен.

Жырым бар, өлеңім бар мұнан
өзге,

Өзгесі тамашалау көрер көзге.

Айтылған алдыңғы жыр
қала тұрсын,

Келейін қайта айналып өзге сөзге.

Боп тұрса мен жазайын денем
сергек,

Алланың өмірінен алмақ бермек.

Таң ұзақ пайдаланып мұны
жаздым,

Дегендей оразаға көшкенде
ермек.

Алтынның қадірі жоқ қолда бардың,
Жазуға осы өлеңді ойға алдым.

Сөзімді көп әлеумет тыңдасаңыз,
Айтайын тіліменен Сейітомардың.

Сөйлейін болмасам да асқан
жырау,

Бәйгенің алдын бермей тосқан
жырау.

Баласы Байтұрғанның Сейітомар,
Айтатын өмірбаян сөзі мынау.

Сұрасаң әкем аты Байтұрғанды,
Кім елер босқа жүріп жай тұрғанды.

Аштықтың салдарынан қытай
астық,

Аштықты көрсетпесін
антұрғанды.

Қалайық көпшіліктен болма жырақ,
Аш болдық кетпесек те

қайыр сұрап.

Мың тоғыз жүз отыз үш
тауық жылы,

Қытайға әкем көшті жолаушылап.

Ойыма азда болса білім тоқып,
Ол туралы жегем жоқ ешбір опық.

Мың тоғыз жүз қырық екі
жылқы жылы,

Бірқатар білім алдым оқу оқып.

Айтайын мен азырақ ойдағыны,
Қозғайын оңыменен солдағыны.

Әкемде қаражаяу емес еді,
Бар еді әжептәуір молдалығы.

Әкенің дәулетінде жүрдім шайқап,
Жүргем жоқ жалғызбын деп

тегі тайқап.

Бар еді әкемде де сұңғылалық,
Адам болар жағымды жүрді

байқап.

Әкем айтты болмайды бүйтіп жүру,
Адамға лайық емес қой жеке тұру.

Ата-анаң келін алып қызық көрсін,
Деп маған сөзде айтты үйлендіру.

Қосатын уақыт болды бірді екіге,
Әркімнің қарады әкем келбетіне.

Андастан құда түсті Ойқасбайға,
Мен сонда келіп едім он жетіге.

Өлерді оның қызы Жадыраны,
Келін ап әке көңіл жадырады.

Ол қызы меніменен тіл табыспай,
Көп тұрмай Жадыра да ажырады.

Суанның бір тармағы Мырзакелді,
Сол елден таңдап алды бір

қызды енді.

Қызы еді бір болыстың ол Азыхан,
Жиырма үште баладан

қайтыс болды.

Айтайын басқа келген мұндай
мәнді,

Болады жалғыз басың қалай сәнді.

Мырза елінде Артықта Исақызы,
Мен алдым бұйрық болып

Тұрахан.

Ұлғайды оны алған соң береке бас,
Кезінде мен үйленгем он жеті жас.

Болмады ол келген соң шаруам
жаман,

Қосылды малыма мал,
басыма бас.

Дейді екен келін келсе аяғынан,
Тағы айтар қойшының да таяғынан.

Халықтың бұл мақалы нақ
шындық ғой,

Болса да ісім оңды қай жағынан.

Осындай бір кездерде еттік тірлік,
Неше жыл берекемен тату жүрдік.

Не десек бір-біріміз мақұл десіп,
Күшейді күннен күнге ауыр тірлік.

Болмадық не қисынсыз сөзге қату,
Реніш сөз де айтпадық жанға бату.

Жақсылық жақсы сөзге бір
барыстық,

Болар-ау кеміне кем сондай тату.

Тату боп одар әрі қол алыстық,
Әрқандай жақсылыққа бір

барыстық.

«Жақсы сөз жарым ырыс» деген
бар ғой,

Әйтеуір Тұраханмен тіл табыстық.

Ырысты келгеннен ол ала келді,
Сұм жалған Тұраханнан қала берді.

Екеуміздің татулық ниетіміз,
Шүкір Алла оншақты бала берді.

Баланың болмаған соң аналары,
Болама ол баланың саналары.

Шүкірлік Аллаға тек тәубе етемін,
Мыналар оның тапқан балалары.

Әуелі Тұрарбек пен Гүларамыз,
Одан соң Гүлашпенен Қамарамыз.

Қанатбек, Назгүл, Қайрат,Әлия бар,
Ғалия, Қажымұханға қуанамыз.

Боп жүрді артық ойын қойлық күлкі,
Балаға татымайды дүние мүлкі.

Бала деген адамның бауыр еті,
Баласыз тегі болмас үйдің сиқы.

Болсада бала болмас қандай
байлық,

Баланың бір күлгені құнан тайлық.
Тұрахан отыз үште дүние салды,

Баланың алды он сегіз, арты алты
айлық.

Түтінім тура шығып, отым жанды,
Деуші едім бердің Алла жақсы халды.

Ақыры ол қуаныш көпке бармай,
Тұрахан жастайынан дүние салды.

Осылай Тұраханға тағдыр жетті,
Фәниге қош айтысып Бақи кетті.

Үш жылдай қиыншылық қайғы тартып,
Жылаған еңіреумен күндер өтті.

Осындай қалды менен тамашада,
Жылап-жылап қоямын оңашада.

Өзімдікі бір жөн ғой естиярмын,
Шуылдайды тиіттей бала-шаға.

Балалар менен жаман қайғы шекті,
Күңіреніп көздерінен жасын төкті.

Олардың мұң зарына шыдамадың,
Бөрінен анасының зары өтті.

Бұрынғы көрген қызық зая қалып,
Өн салдым Тұраханға есіме алып.

Менде ойлап балаларды үнемі бір,
Ғасирет қайғы шектім жапаланып.

Көзімнен моншақ-моншақ ақты
тамшы,

Кәдімгі бай сабаған болдым жалшы.
Тұраханнан артында қалған бала,

Емес қой салт атты сабау қамшы.

Тұраханмен қайдан табалармын,
Әйтеуір бір адамды алалармын.

Жадыра мен Азыхан ойымда жоқ,
Қайғысы қиын екен балалардың.

Қарайлап көрінгенге болдым
жалтаң,

Тұрахан түрленгенім сенің арқаң.
Жадыра мен Азыханды ойламапын,

Баласыз олар кетті сыбай салттаң.

Жаратқан алып менің жұбайымды,
Қайғы сап келтірмеді шырайымды.

Жылаған балалардың зарын естіп,
Ойлады күні түні уайымды.

Сүйтіп жүріп басымнан дәулет
кетті,

Үйімнен сән салтанат сәулет кетті.
Жегжат, жұрат, туысқан,

жолдас-жора,

Қал жайыма қарамай бөрі кетті.

Алдымен жолдастарым жорам
кетті,

Бақ барда маған жолдас солар
кетті.

Әйелім қаза болып бағым тайып,
Туысқан жегжаттарым олда кетті.

Бір кездері халыққа серке болдым,
Алдыңғы қатарларға тете болдым.

Басымнан бағым тайып ойым
сынып,

Жоламай ешбір пенде жеке болдым.

Осындай көрдім қайғы қиындықты,
Жаратқан сүйтіп ойдың туын

жықты.

Айналып балалардан шыға алмадым,
Мұрныма салды тағдыр

мұрындықты.

Бір үйде балалармен қалдым сорлап,
Алды артымды ғасырет алды торлап.

Қиялға мен түсемін әрбір түрлі,
Күн барма табатұғын ақыл ойлап.

Өз жаным дәл осындай күндер
кешті,

Мұндайға әркім сасар болса да
есті.

Қайғырып жылап еңіреп
жүргенімде,

Ақыл беріп мыналар көмектесті.

Ары қарай не қыларым
қызық болды,

Ойымды қайғы уайым бұзып болды.
Қайғырып жапа шегіп жүргенімде,

Жеңгеміз қарайласқан Шыбық болды.

Ес шығып есеңгіреп жүрдім бұғып,
Жүргенде қарайласты есім шығып.

Көтеріп көңілімді ақыл айтып,
Шаруамды жиыстырды жеңгем

Шыбық.

Баласы Балтабайдың Дубек күйеу,
Қайғымды серпіп тастап болды

сүйеу.

Көп тұрды ақыл айтып жеті сайын,
Құлазып жүргенімде болды тіреу.

Дубектің көмегі көп тағы-тағы,
Болса да туысымдай күйеу жағы.

ӨЗ ЖАЙЫМДЫ

Өзіміздің Жалайыр осындағы,
Ақсу Бесшұрықтағы қырғыз табы.
Басыма сонда түсті берік қамал,
Жамалға осы адамдар тапты амал.

Дубектің Құдай қосқан қосағы еді,
Қызы еді Қыстықбайдың Айтжамал.
Осылар сүйеп мені болды тәуір,
Болмады бұлар келсе маған ауыр.
Секілді бірге туған қарындасым,
Айтжамал айналайын болды бауыр.

Есіркеп қарап тұрды бар жоғыма,
Қайғының түскенімде мен шоғына.
Қарасып үй шаруама тоқтау айтып,
Қарайды қарайласып аш тоғыма.

Бал қосып шекер қосып тамағыма,
Тазалап құйып беріп шанағыма,
Кір жуылып дайын боп тамақ жағы,
Сондай жақсы қарады қабағыма.

Қарады аш тоғыма бауырдағы,
Бауырсыз көрген күнің ауыр тағы.
Мұнайсам бір мұңайып менімен,
Білгенге бауыр деген тәуір тағы.

Жығылып үйдің туы бар шығыным,
Қайтайін барма Аллаға қарсылығым.
Дубек, Шыбық, Айтжамал қарындастың,
Өмірде ұмытпаспын жақсылығын.

Тары мықты болады қауызбенен,
Бұзық жолдас болады жауызбенен.
Мінеки осы адамдар жақсылығын,
Жеткізе алман мен айтып ауызбенен.

Есім шығып жүргенде есте болды,
Үйімде ертеменен кеште болды.
Бұлардың ақылымен айтқан сөзі,
Мұңайып жүргенімде еске қонды.

Бәрінен осылардың жөні бөлек,
Қайсы бірін айтайын көтермелеп.
Ұлы тойға қосылған бәйге атындай,
Шылбырымнан ұстады көтермелеп.

Бұлар келсе үй шаруам болды жиын,
Бір семья секілді болды үйім.
Олардың осындай көп жақсылығы,
Өмірде айтып таусам қайсы бірін.

Ойладым үй болам деп енді қайтып,
Күн сайын ғасырет пен қайғы тартып.
Шығарам ішімдегі толған шерді,
Ал бердім сонда өзіме мынаны айтып.

Дүниенің білдім жалғанын,
Ішімде жатыр арманым.
Құдай ісі амал жоқ,
Дүние салды алғаным.
Балалармен ол қалып,
Жақсы еді менің барғаным.
Қысылдым ойлап тарығып,
Қайғымды айтып зарладым.

Етейін шүкір Аллаға,
Барма берер жәрдемің.
Қазаным толған сүт еді,
Қалқылып кетті-ау қаймағым.
Торқа болсын топырақ деп,
Білгенді саған арнадым.
Қолдан келер не шара,
Жаман сөзге бармадым.
Мен тұрмақ көнген Өнбие,
Көрдім деп Алла салғанын.
Көп шүкірлік етемін,
Аман ет Аллаң қалғанын.

Тұрахан келші бір шолып,
Балаларың зарықты.
Балаңмен қосып алғаның,
Одан да жаман тарықты.
Үбір-шүбір балалар,
Артыңда бәрі қалыпты.
Кішісі не шамалар,
Сүтін іздеп зарықты.
Аналап жылар тілі жоқ,
Іштей ғана налыпты.
Қайтейін жарым Тұрахан,
Көрсетпес қайта жарықты.
Аллаға етпей қарсылық,
Ойлайын менде тамұқты.
Аруағың біліп жатырма,
Сейітомарың қамықты.

Артыңда қалған балалар,
Анасын қайдан тауыпты.
Мен етемін шүкірлік,
Жасамайын күпірлік,
Басыма Алла салыпты.
Жан болмаса сол кезде,
Жаныма ортақ боларлық.
Жан таппадым жақыннан,
Ақылын айтып қоярлық.

Жөгжат жұрат туыстар,
Сөз айтпады тоярлық.
Арма әлге қуат деп,
Қайғыны іштен жоярлық.

Өзімнен өзім жасыдым,
Жан болмай еске аларлық.
Жайың қалай Секе деп,
Көзінің қырын саларлық.
Шыға алмадым баладан,
Үй болмады барарлық.
Еш нәрсеге зауқым жоқ,
Жан болмады аярлық.
Жолдас жора көрмедім,
Қабағыма қарарлық.
Жоламады туыстар,
Мұңымды айтып шағарлық.
Байланып жіпсіз мен қалдым,
Баланы жан жоқ бағарлық.
Басқа адамға сенбейсің,
Ойым жоқ оған баралық.

Ақыры күтіп отырдым,
Айлам барма табарлық.
Бір кезде менде осындай жайым болды,
Көргенім қайғыменен уайым болды.

Жылаған балалардың зарын естіп,
Басыма заман ақыр қайым болды.
Жарандар жақсы әйел үйдің туы,
Еркекті еркелетер әйел буы.

Баласы қымызбенен қымыран ғой,
Иіскесе шөл қанатын тұнық суы.
Ішімді қайғы уайым талқандаған,
Сөзім бар әлде болса айта алмаған.

Әйел адам болмаса шаңырақта,
Еркегің ат емеспе арқандалған.
Сол күнде бір күндердің күндерінде,
Қай күні қай ай екенін білмедім де.

Жұбатты ақыл айтып Әбіш молда,
Сандалып сары у қауып жүргенімде.
Тәртіпті Әбіш молда көп ұстайды,
Бір табы Тоқымбеттің Қонысбайды.

Екеуіміз тоқымбеттің ұрпағымыз,
Қалайша қабырғасы қайыспайды.
Деді ол бүйтіп жүрген жарамайды,
Жатқан жанға еш пенде жоламайды.

Егерде басыңызға бақыт қонса,
Ғашық болған адамың жағалайды.
Қарағым босқа қарап жүрме текке,
Аралас білімің бар осы көпке.

Тағдырдың жазғанына көну керек.
Үйінде көп ойланып қайғы шекпе.
Шырағым құлағың сал енді маған,
Көп қайғы ойлағаның жарамаған.

Келіннен қалған шүкір ұрпағың бар,
Жан көп қой қарақ сендей бола алмаған.
Білгенін айтып келед Әбіш ағаң,
Мен зиян ойламаймын тегі саған.

Қарағым өткен іске өкінбегін,
Өлмесе қайда кетті ата-бабаң.
Жұбатты болады деп маған шаттық,
Әр түрлі анау-мынау сөздер айттық.

Ағамыз Сейітқазы және Әбіш,
Мешіттен намаз оқып келе жаттық.
Екеуі ақыл айтты үй деп бүй деп,
Үстіңе не қыласың қайғы теңдеп.

Екеуі Тусыдықпен ақыл қосты,
Ауданға тіл алсаңыз молда бол деп.

Мен бардым айтқан сөздің мақұлына,
Қалай көнбей тұрайын жақыныма.

Молда болсам болайын дедімдағы,
Олардың көне кеттім ақылына.
Олардың осы ақылы болды ұғым,
Бар еді Сейітомар сенде шығым.

Біреуден артық біреуден кем дегендей,
Бар еді әжептәуір молдалығың.
Табасың қандай пайда жай тұрғанда,
Білімің лайықты сай тұрғанда.

Өкеңнің жолын қуып жүр шырағым,
Тәп-тәуір молдасың ғой Байтұрғанда.

Халық қойса сен молда бола аласың,
Молда болсаң бақ қонып оңаласың.

Ұядан нені көрсең Сейітомарым,
Мақал бар ұшқанда да соны аласың.
Бұғының көптен қашып қалқалама,
Ақылға кел қарағым шалқалама.

Өзіңді өзің жасытпай қарап жүріп,
Қайғының ауыр жүгін арқалама.
Айтылған ақыл болды бұл төтенше,
Сөйлейік ел басқарған бір шешенше.

Түсіңіз біздің айтқан осы ақылға,
Болмайсың тегі жаман көп көтерсе.
Шырағым біздің ақыл жөн емес пе,
Оқыған әжептәуір сен емес пе?
Егер де біліміңмен елге жақсаң,
Қарағым көп түкірсе көл емес пе?
Осылай атты ағалар ақылдарын,
Тұрайын қалай көнбей жақындарым.

Сіздердің ақылдарың жарайды деп,
Бас изеп дұрыс ғой деп мақұлдадым.
Қолымды тәуекел деп ұрып қалдым,
Олардың ақылына тұйықталдым.

Қадірлеп барлық халық құрмет етіп,
Ауданға молда болып тұрып қалдым.
Аудандық мені сайлап молдаға алды,
Қайғы мен ғасыретім жолда қалды.

Алланың қалауымен тіл табысып,
Бұйрық боп алдым кейін Бижамалды.
Қосылды жел жағыма пана болып,
Өзінде ақыл айла сана болып.

Ынтымақ берекеміз жаман емес,
Отырды балаларға ана болып.
Үйімнен түтін шықты ертеелі кеш,
Жаратқан еңбегімді қылмасын еш.

Бір жүрміз инша Алла тату тәтті,
Осы күн татулығым төртпенен бес.
Бір кезде қайғыменен жылап тұрдым,
Көз жасты жылағанда бұлап тұрдым.

Балаларға анасы табылған соң,
Арқамнан ауыр жүкті лақтырдым.
Бижамал бұйрық болып болды қосақ,
Демеймін жақсылығың болды ұсақ.

Баламды анасына табыс етіп,
Мен жүрдім мәз-мәйрам боп арқам босап.
Тапқан соң жылы жүзді аналарын,
Өсірді балалардың саналарын.

Бірі алды, бірі артынан ойнақ салып,
Осы күн шарық ұрып жүр балаларым.
Ұмытпай жақсылықты ойыма алдым,
Бәрінде бір санаға құйып алдым.

Үкімет, ел-жұртымнан жәрдем болып,
Дәм тартып, қажылыққа Мекке бардым.
Көрмеген қасиетті жерді көрдім,
Мұсылман киелі бір елді көрдім.

Халқымның ниетінің арқасында,
Қажы боп аман-есен үйге келдім.
Қажы деп халқым мені құрметтеді,
Қол алып сәлем беріп той өткерді.

Ел-жұрттың деген ықыласы,
Өсірді алақанда тербеп мені.
Осылай қажы болдым басым сыйлы,
Халқым бар қарауымда асыл ойлы.

Мекке барып көптеген жерді көріп,
Таныстым тарихпен қилы-қилы.
Сәлем берді қол алып әркім жақтап,
Мен жүрмін жақсылығын жанда сақтап.

Басымнан құс ұшырмай мәпелеген,
Арман не ел үмітін шықсам ақтап.
Талай іс талай қызық болды ғой тек,
Несіне оның бәрін айтамын көп.

Келгенде халқым менің құрмет етті,
Төр беріп бәрідағы Қажеке деп.
Тыңдаңыз кіші іні, үлкен аға,
Көпшілік әр ісіме берді баға.

Бақ барма одан асқан бұл өмірде,
Аман сау барып келдім Қағбаға да.

Қажыға барған адам көптің сәні,
Жай ғана несін айтам оқиғаны.
Алланың бұйрығының арқасында,
Көріп қайттым Мекке мен Мединаны.
Халқымның арқасында басым алда,
Шүкірлік жеттім міне осыларға.
Мекке мен Мединаның бір аты ғой,
Мен барған қасиетті Қағба да.
Бақ Қызыр қатар келер бақ қонарда,
Білгенін әркім айтар сөз ұғарға.

Жаратқан көздің жасын қабыл айлап,
Бұл бақты берген шығар Сейітомарға.
Ал енді айта берсем сөзім дайын,
Ойыма өлең түсер жазған сайын.
Аяғы жаза берсем ұзап кетер,
Осымен осы өлеңді тоқтатайын.

Алдайды албаурайды дүние шіркін,
Пендеден өтер дәурен дүркін-дүркін.
Тірлікте жан көңілін қалдырмайын,
Бақиға барамын ғой менде бір күн.

Көнбейді ажал шіркін тегі ырыққа,
Бір күні ілінерміз біз құрыққа.
Бұқсаң да ажал құрғыр тауып алар,
Қашсаң да Мағырып пен Машырыққа.

Аз ғана ой толғауға салып ем қол,
Айта берсем тамаша өлеңім мол.
Мендағы білгенімше сырымды аштым,
Қажы інім осыменен риза бол.

Болады біреулерге біреу аттас,
Сатқан нәрсе қайырға тегі жатпас.
Түзерсіз қателескен жерім болса,
Біреудің ойдағысын біреу таппас.

Азырақ осылайша өлең еттім,
Иесі болмасамда кереметтің.
Айтулы анық ақын болмасам да,
Ақынның қарасына ере кеттім.

Қарағым өлеңіммен алғын сауға,
Қалмайын білгенді аяп үлкен дауға.
Әйтеуір азын-аулақ білімім бар,
Шүкірлік Жаратқанға еттім тәубә.

Осыны тапсырған соң інім маған,
Ескертіп жүріп еді бұрындардан.
Кешіккен жерім болса өзің кешір,
Жазуға қолыма алдым күзге таман.

Көп жақсы жалғыз жүріп жол таппадым,
Жоқ еді өлең сөзден қоқақтығым.
Жыр еттің сенің басқан жолдарыңды,
Қолыма қалам алдым қорғап бүгін.

Осындай өлең болды ойда барым,
Суырып салма емеспін ойға алғанын.
Сөз қостым қадірлі інім азын-аулақ,
Осыған риза бол Сейітомарым.

Қарағым жазғанымды оқып білші,
Мен емес елден асқан ақын жыршы.
Ақпанның жиырма бесі дүйсенбі күн,
Жылында мың тоғыз жүз сексенінші.

Мен жаздым бұл өлеңді мешін жылы,
Аяқтап Алладан сәт түскен күні.
Жақсымбеттің бір табы Кәумен, Топпай,
Мұны жазған Нұржігіт Жүнісбекұлы.

Тәмсіл сөздер Нұржігіт Жүнісбекұлы
Жаза берсем өлең көп,
Өлеңімде көлем көп.
Мені қашан айтар деп,
Тұрады ол өлеңдеп.
Қарамасам өлеңге,
Кететуғын тұмандап.
Ордасы бар өлеңнің,
Қадірлесен көлем деп.
Ойыңа алсаң мен саған,
Қысынды өлең берем деп.
Сыйласаң мен ес тұтып,
Нөсердейін төгем деп.
Ренжіткен жерім бар,
Бар арқарай жөнел деп.
Келген соң ойға бұл өлең,
Не қылайын үнемдеп.
Шамамша біраз сөйледім,
Кетпесе де тереңдеп.
Елде жалғыз мен емес,
Непер жүйрік өрен көп.

Сыйлағанға шық өлең,
Бәйге атындай өлеңдеп.
Шүкір етіп сөйлейін,
Елеңдемей білем деп.
Кесір сөйлеп жоқ жерде,
Жығылмайын сереңдеп.
Ойға келген өлеңді,
Ұстамайын шегендеп.
Айтар жерім келгенде,
Матамайын көгендеп.
Сөз тастайтын халқыма,
Айтпасын мылқау керең деп.

Ұмыт қалып жүрмесін,
Айтып ем жазып берем деп.
Аз ғана жырға мақтанып,
Семірмейін көбеңдеп.
Қай күні қай ай білеміз,
Әйтеуір жүрміз өлем деп.
Өлген соң қайтып келу жоқ,
Мықтап жабар тереңдеп.
Тапсырған соң Сейітомар,
Ұғымды еді сөзді ұғар.
Мұны жаздым тежел деп.

Жайылып таулы жерде жүрер бөкен,
Сау желіп қашар жауын көрсе бөтен.
Жан біткен тіршілікке бәрі құмар.
Болады сол үшін де олар бекем.

Білмесең білмес іске мақтанба құр,
Оданда әуре болмай жайыңа жүр.
Осымен бұл өлеңім тұра тұрсын,
Жазайын аяғына тағы да жыр.

Сұлу деп қайың мақтама,
Оның да болар шадыры.
Жуасты жөңсіз мақтама,
Оның да болар зәбірі.
Сырыңды айтпа досыңа,
Оның да болар тамыры.
Күшінен артық жүк салсаң,
Артында болар арыны.

Адамды жұтқан қара жер,
Тоймайды оның қарыны.
Суда тасып тоқтайды,
Болса да қатты ағыны.
Біреуге ор қазғанның,
Өзіңе дайын қабірі.
Адал жүрген адамның,
Ұзарады адымы.

Біреудің іште алтыны,
Шыққанша болар жабыны.
Миы толық ақылды,
Сол халықтың ғалымы.
Сырты таза іші ала,
Сол адамның залымы.
Ата-ана тілін алғанның,
Жақсы болар тәлімі.

Адам болар адамның,
Артық болар шалымы.
Ел сыйлаған адамның,
Елден болар салымы.
Сүйкімді болсаң халқыңа,
Естілер елге сарыны.
Талаптыға нұр жауар,
Берер бәрін Тәңірі.

Қымбатты інім Сейітомар,
Өлеңді оқып қарашы,
Қате болып кетті ме,
Жиі болып арасы.

Ынталанып оқырсың,
Сөзімнің болса данасы.
Көңілді оқыр оқырман,
Сөздің болса сарасы.

Анық та айқын жазылып,
Тартымды болса қарашы.
Мұны жазған ағаңның,
Осы болды шамасы.
Қисынсыз болса қай сөзі,
Өкпелеп қарап қалмашы.
Пенде болмас қатесіз,
Адамзат ғой анасы.

Бәрі бірдей болама,
Он саусақтың саласы.
Басқа келер кәрілік,
Тістің де тұрар қарасы.
Қайтадан жас болуға,
Келмес қолдан шарасы.
Қанша айла қылсаң да,
Жан қоя ма Алласы.

Айтар жерім келгенде,
Сөзімнің болмас толасы.
Болмаса да аса артық,
Келіп қалар жобасы.
Бір мен екі үш төрттің,
Бес болады ағасы.
Үштік, төрттік, бір болмай,
Бес болса болды бағасы.

Киімде қасиет болама,
Болмаса жең мен жағасы.
Қызда қасиет болама,
Болмаса ой мен санасы.
Ұлда қасиет болама,
Ата-ана болмай мұрасы.
Құста қасиет болама,
Қаңырап тұрса ұясы.

Осымен Секе риза бол,
Алғыс айтып мырза бол,
Байтұрған ағай баласы.

ДЕНСАУЛЫҚҚА ҚАМҚОРЛЫҚ – ӘР АЗАМАТҚА ҚОЛЖЕТІМА

Гүлнұр БАЙМҰХАН

«Алатау»

Енді онкоскринингтер мен әлеуметтік маңызы бар ауруларды ерте анықтау қызметтері барлық азаматқа қолжетімді болады. Сонымен қатар, уақытша қиындықтарға тап болған азаматтар үшін сақтандыру мәртебесін сақтау мерзімі ұзартылып отыр. Жаңа заңның негізгі мақсаты – медициналық көмектің сапасын арттырып, халықты МӘМС жүйесімен кеңінен қамту дегенді де айтуда көпшілік тарап. Осы тақырып аясында біз Жетісу облысы бойынша Әлеуметтік медициналық сақтандыру қоры филиалы директорының орынбасары Арыстанбек ӨТЕҒҰЛОВПЕН әңгімелескен едік. Жаңа заңға енгізілген өзгерістер жайлы кеңінен сұрақтар қойып, тұшымды жауап та алдық.

АЛАТАУ: МӘМС туралы 14 шілдеде президент өзгертүлер енгізген жаңа заңға байланысты тұрғындар нені білуі керек және осы өзгерістер азаматтардың сақтандыру жүйесіне қатысуына қалай әсер етеді?

Жауап: Иә, елімізде міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру (МӘМС) жүйесіндегі бірқатар негізгі жаңалықтарды көздейтін заң

**МІНДЕТТІ ӘЛЕУМЕТТІК МЕДИЦИНАЛЫҚ
САҚТАНДЫРУ (МӘМС) ЖҮЙЕСІНЕ ҚАТЫСТЫ
ЗАҢНАМАҒА БИЫЛ ШІЛДЕДЕ ӨЗГЕРІСТЕР
ЕНГІЗІЛГЕНІ ТУРАЛЫ БІРІ БІЛСЕ, ЕНДІ БАСҚАСЫ ӘЛІ
ХАБАРДАР ЕМЕС. БАСШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЙТУЫ БОЙ-
ЫНША, АТАЛҒАН ӨЗГЕРІС ӘРБІР ҚАЗАҚСТАНДЫҚТЫҢ
ДЕНСАУЛЫҒЫН ҚОРҒАУҒА БАҒЫТТАЛЫП ОТЫР.
2026 ЖЫЛДАН БАСТАП МЕДИЦИНАЛЫҚ КӨМЕКТІҢ
БІРЫҢҒАЙ ПАКЕТІ ЕНГІЗІЛІП, ӘЛЕУМЕТТІК
МӘРТЕБЕСІНЕ ҚАРАМАСТАН ТҰРҒЫНДАРҒА БІРДЕЙ
МҮМКІНДІКТЕР ҰСЫНЫЛМАҚ.**

тұрақтылығын сақтауға мүмкіндік береді.

АЛАТАУ: Өзгерген заң бойынша медициналық көмектің қолжетімділігі мен сапасы қалай жақсарды? Азаматтар нақты қандай артықшылықтарға ие болады?

Жауап: Заңға енгізілген жаңа өзгерістер әлеуметтік санаты мен табысына қарамастан барлық тұрғындарға медициналық қызметті барынша қолжетімді етуге бағытталған. Атап айтатын болсақ, қабылданған заң шеңберінде 2026 жылы МӘМС жүйесі жергілікті бюджеттер қаражаты есебінен дағдарысты және шұғыл әл-ауқат деңгейі (Д және Е санаттары) бар 1 миллионға жуық қазақстандықты қосымша қамтитын болады. Бұл табысы төмен ҚР азаматтарының тағы 5%-ы МӘМС есебінен жоспарлы медициналық көмекке қол жеткізе алатынын білдіреді.

МӘМС жүйесінде сақтандырылмаған 115 мыңнан астам адам бар, оның ішінде 80 мыңнан астам жағдайы жақсы және қанағаттанарлық өмір сүру деңгейі бар азаматтар, ал 35 мыңнан астамы - әлеуметтік әл-ауқаттың дағдарыстық (Д) және шұғыл (Е) деңгейлеріне жататын азаматтар. Халықтың осы санаттары үшін жарналар осы азаматтардың медициналық көмекке жүгіну фактісі бойынша жергілікті атқарушы органдарға жүктелетін болады.

Одан бөлек, енді уақытша қиындықтар туындаған жағдайда МӘМС мәртебесін 6 ай бойы сақтауға болады.

Халықты МӘМС жүйесімен барынша қамту және сақтандырылғандар үшін қолайлы жағдайлар жасау мақсатында заң жобасы жеңілдікті кезеңді ұзарту жөніндегі жаңа норманы көздейді.

Енді бес жылдың ішінде өз бетінше және үзіліссіз жарна төлейтін азаматтар уақытша төлемдер болмаған жағдайда да алты ай бойы сақтандырылған мәртебесін сақтай алады.

Бұрын бұл мерзім небәрі үш ай болатын. Бұл әділ және маңызды шешім - жүйеге тұрақты қатысатын және уақытша қиындықтарға тап болғандарды қолдайды.

АЛАТАУ: Сақтандырылмаған азаматтардың жағдайы не болады? Олар қандай қызметтерді тегін ала алады немесе шектеледі ме?

Жауап: МӘМС жүйесінен бөлек еліміздің әрбір азаматы сақтандыру

Әрбір адамға медициналық көмекке жүгінер алдында міндетті түрде өзінің сақтандыру мәртебесін тесеруге кеңес береміз. Оны үйден шықпай-ақ Qoldau 24/7 мобильді қосымшасы, msqory.kz ресми сайты, Telegram-дағы @SaqtanduryBot, 1414 байланыс орталығы, Damumed мобильді қосымшасы, банкетердің мобильді қосымшалары – Kaspi.kz, Halyk, Bss.kz және egov.kz сайтындағы «Денсаулық сақтау» бөлімінде жылдам тексере алады.

статусына қарамастан тегін медициналық көмектің кепілдік көлеміне құқылы. Бұл дегеніміз адам өміріне қауіп төніп тұрған жағдайларда ешкім медициналық көмектен тыс қалмайды деген сөз. Сақтандырылмаған адамдар емханаларға алғашқы жүгіну, жедел медициналық көмек, вакцинациялау және ерте диагностикаға онкоскринингтер, әлеуметтік мәні бар ауруларға күдік туындаған жағдайда диагностика, өмірге қауіп төндіретін жағдайларда пациенттерге шұғыл медициналық көмек, диагностика, емдеу, алдын алу, әлеуметтік мәні бар сырқаттар кезінде тегін дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету, инфекциялық аурулар кезіндегі медициналық көмек, қан препараттарымен қамтамасыз ету, паллиативтік көмек және ауыр пациенттерге ұзақ мерзімді күтім қолжетімді.

Осы орайда, шұғыл сырқатпен емханаға жүгінген кезде көрсетілетін медициналық көмек шектелмейтінін атап өткім келеді. Денсаулықты бір қалыпқа түсіру үшін барлық

қажетті ем тегін жүргізіледі. Ал одан кейін қосымша жоспарлы медициналық көмек қажет болған жағдайда міндетті түрде азаматтың МӘМС жүйесіндегі мәртебесі қажет болады.

АЛАТАУ: Жетісу облысында осы заңды жүзеге асыру үшін қандай нақты қадамдар жасалып жатыр? Ауылдық жерлер мен шалғай елді мекен тұрғындары қалай қамтылады?

Жауап: МӘМС туралы заңға енгізілген өзгерістерді және жалпы МӘМС жүйесінің артықшылықтарын халыққа барынша түсіндіру, жүйе қатысушыларымен кері байланыс орнату мақсатында бірыңғай коммуникациялық жоспар аясында Жетісу облысында Қор филиалы, денсаулық сақтау басқармасы, үкіметтік емес ұйымдар, өңірдің медициналық қауымдастық өкілдерінен тұратын жұмыс тобы құрылды. Қазіргі таңда түсіндіру жұмыстары басталды, өзгерістерді талқылау бойынша дөңгелек

Мәселеніз Пациенттерді қолдау қызметі арқылы шешілмесе, әрқашан Әлеуметтік медициналық сақтандыру қорына келесі байланыс арналары арқылы жүгіне аласыз:
- ресми сайт: <https://msqory.kz>
- бірыңғай байланыс орталығы: 1414
- мобильдік қосымшалар: Qoldau 24/7 және Telegram-дағы SaqtanduryBot немесе Жетісу облысы бойынша Қордың филиалына 8 7282 55-90-06, 55-90-07, 55-90-08 нөмірлері арқылы хабарласуға болады.

үстелдер, еңбек ұжымдарымен, халықпен, медицина және бизнес қауымдастығымен кездесулер ұйымдастырылады. Одан бөлек, әр емхана өзіне тіркелген халық арасында ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізуде. Бұл шаралармен облыстың барлық аудан-қалаларының тұрғындарын толықтай қамту жоспарда бар. Біздің басты мақсатымыз халыққа міндеттері мен құқықтарын түсіндіріп, МӘМС жүйесі туралы хабардарлығын арттыру.

АЛАТАУ: Халық өздерінің МӘМС жүйесіндегі мәртебесін қалай тексеріп, қажет жағдайда қайда жүгінуі керек?

Жауап: Емханада қызмет алу кезінде қиындықтарға тап болған жағдайда пациенттерді қолдау қызметіне жүгінуге болады. Пациенттерді қолдау және ішкі аудит қызметі біздің облыстағы барлық медициналық ұйымдарда жұмыс істейді және медициналық көмек алу кезінде туындайтын даулы мәселелер мен проблемаларды шешуге бағытталған. Көбінесе бұл қызметтің кабинеттері медициналық ұйымдардың 1-қабатында қолжетімді жерде орналасқан. Егер сіз медициналық көмек алу кезінде қиындықтарға тап болсаңыз, осы қызметке жүгінуіңіз қажет.

Пациенттерді қолдау қызметіне қандай жағдайларда жүгінуге болады: егер сізден шұғыл медициналық көмек алу немесе учаскелік дәрігерге бару үшін сақтандырылған мәртебе талап етілсе, учаскелік дәрігердің болмауына байланысты сізді қабылдаудан бас тартса, белгілі бір емханаға тіркелген болсаңыз да, учаскелік дәрігер/медибке немесе фельдшер үйге шақыртуға келмесе, бейінді маманның қабылдауына жазыла алмасаңыз, себебі ол маман жоқ немесе бір айға дейінгі жазылу толық болса, денсаулық жағдайыңызға байланысты тиісті диагностикалық немесе зертханалық қызметтерге жолдама берілмесе, ақылы тексеріске жіберсе немесе 10 жұмыс күнінен артық күту ұсынылса, сізге жүргізілген тексерудің нәтижелерімен таныстырмаса, көрсетілген медициналық көмектің сапасына көңіліңіз толмаса, қойылған диагноздың немесе тағайындалған емнің дұрыстығына күмәндансаңыз, қабылдау кезінде дәрігер дерекілік танытса немесе өзін әдепсіз ұстаған болса, медициналық жазбаларыңызда қате деректер немесе жалған ақпарат анықталса,

жалпы медициналық персоналдың немесе медициналық ұйымның жұмысына көңіліңіз толмаса.

АЛАТАУ: Денсаулық сақтау жүйесін жақсарту барысында МӘМС нақты қандай қызметтерді ұсынады?

Жауап: Ең алдымен, МӘМС жүйесі жинақтаушы емес, аударымдар мен жарналар дербес шотта сақталмайтын ескеру маңызды. Азаматтардың барлық төлемдері Ұлттық банкте арнайы шотқа түседі. Бұл ретте үнемі жарна салатын әрбір адам қажетті уақытта, қажетті медициналық көмекті толық көлемде алады. Яғни, әрбір сақтандырылған азамат жарналарының мөлшеріне қарамастан, медициналық қызметтерді толық көлемде уақтылы алуға құқылы. Бүгін медициналық көмекке мұқтаж болмаған адам, сырқаттанып тұрған басқа адам үшін төлейді. Бұл өзара көмек принципі.

Ағымдағы жылдың 6 айында өңір тұрғындары МӘМС жүйесінде жалпы сомасы 18,8 млрд теңгеге медициналық қызмет көрсетілген.

МӘМС арқылы күн сайын жоғары технологиялық операциялар жүргізіледі, олардың әрқайсысының құны бірнеше миллион теңгені құрайды. Ағымдағы жылдың алты айында 1,3 млрд теңгеге 272 жоғары технологиялық ота жасалды. Мысалы, тек облыстық кардиологиялық орталықта 2025 жылдың 6 айында жалпы құны 954 млн. теңгеге 169 ота жасалды. Бір отаның құны 3 млн. теңгеден 19 млн. теңгеге дейін жетеді.

Медициналық оңалту қызметтеріне деген сұраныс та артып келеді – 6 ай ішінде бұл бағытқа 826 млн. теңге жұмсалды.

Қор өз тарапынан қаржыландыруды басым бағыттарға бағыттау арқылы медициналық көмектің қолжетімділігін арттыра алады. Сондай-ақ, ол медициналық көмектің сапасына жанама түрде әсер ете алады – аналитикалық мәліметтер мен ұсынымдар беру арқылы, сондай-ақ медициналық көмек көрсетудегі кемшіліктерді анықтау арқылы.

Көрсетілетін медициналық көмектің сапасын арттыруға жүйедегі жеткізушілер санының өсуі мен олардың арасындағы бәсекелестік те әсер етеді. Бүгінгі таңда біздің өңір бойынша 59 медициналық ұйыммен

Сақтандырылған азаматтарға медициналық қызметтің келесі түрлері қол жетімді:
- онкологиялық аурулардың алдын алу, диагностикалау, ерте анықтау;
- ультратырадыстық диагностиканың қымбат әдістері КТ МРТ;
- жоғары технологияларды қолдана отырып, жүрекке, буындарға және т. б. операциялар;
- кардиолог, эндокринолог, невропатолог, аллерголог және басқа бейінді мамандардың қабылдауы мен консультациялары.
- тәулік бойы, күндізгі стационарда және үйде жоспарлы медициналық көмек
- медициналық оңалту және тағы басқалар.

келісімшарт жасалған, оның ішінде 28-і немесе 47%-ы – мемлекеттік, ал 31-і немесе 53%-ы – жеке медициналық ұйымдар. Яғни, жеке бизнестің қатысуы арқылы сервис жақсарып жатыр, бұл өз кезегінде мемлекеттік медициналық ұйымдарды да өзгерістерге итермелейді, медицина саласындағы қызмет көрсетуге қойылатын талаптар артады.

Қазір МӘМС жүйесі күшейіп келеді және кезең-кезеңімен жаңа деңгейге өтеді, бұл әрбір қазақстандыққа оның маңызын түсінуге және оны денсаулыққа жұмсалатын қаржылық шығындардан қорғаныс кепілдігі ретінде қабылдауға мүмкіндік береді.

АЛАТАУ: Арыстанбек ӘБІЛСЕЙІТҰЛЫ сұрақтарымызға толыққанды жауап бергеніңізге алғыс айтамыз. Сау болыңыз!

Бейсенбі - Четверг, 18 қыркүйек

ХАБАР

05.00 «Ұлы дала ойындары»
06.00 Телехикая «Пәленшеевтер»
07.00, 08.00, 08.55 «Оян!»
07.50, 18.00 Новости
08.35 «Пеосеть»
10.30 Мультсериал «Белка и стрелка. Озорная семейка»
11.00 «Бегом за деньгами»
12.00, 20.00 Телехикая «Ар алдында»
13.45, 21.45 Телехикая «Келінжан-6»
14.30, 19.30 Жаңалықтар
14.40 «Әзекті»
15.10 «Әсем әндер»
16.00 Сериал «Мажор-3»
18.30 Пульс планеты
19.00 Жер-жаһан
22.40 «КешРЕС»
23.40 Сериал «Мажор-4»
01.40 Сериал «Перекресток»

ЕВРАЗИЯ

06.00 «Паутина»
07.00 «Koreميز-шоу»
08.00 «Қайырлы таң, Қазақстан!»
09.00 «Доброе утро, Казахстан!»
10.00 «Жить здорово!»
10.55 «Модный приговор»
11.55 «Давай поженимся!»
12.55 «Пусть говорят»
14.10 «Новости»
14.30 «Qoslike»
18.30 «Басты жаңалықтар»
19.00 «Koreميز-шоу»
14.20 «Жаңалықтар» маусым
20.00 «Главные новости»
20.30 Сериал «Ищейка»
01.10 Ночной кинотеатр. «Убойная сила-6»
02.20 «Новости»
02.30 «Жаңалықтар»
02.40 «Паутина»
03.20 «Басты жаңалықтар»
03.45 «Той базар»

КТК

07.05 Кешкі жаңалықтар
07.25 «Өкінбе сен»
09.00 Вечерние новости
09.40 Сериал «Пустые города»
10.40 Сериал «Однажды в Чукурова»
12.50 Сериал «Бессмертник»
15.50 сериал «Кольцо с рубином»
18.00 «Көп. Қап. Заң»
19.00 «Битва экстрасенсов», реалити-шоу
20.35 Кешкі жаңалықтар
21.00 Вечерние новости
21.40 Сериал «Пустые города»
22.40 Сериал «Однажды в Чукурова»
00.40 Сериал «Бессмертник»
02.20 Сериал «Кольцо с рубином»
03.50 «Өкінбе сен»
05.10 «Мерекелік концерт»ойын-сауық
06.10 Кешкі жаңалықтар (қайталау)

ЖЕТИСУ

07.05 «Әсем әуен»
07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/
09.15 «Саулықтың сыры»
09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы)
10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы)

Жексенбі - Воскресенье, 21 қыркүйек

ХАБАР

05.00 «Маңдай тер»
06.15 Кім мықты»
07.30 «Тамаша»
08.00 Концерт Қайтар маған»
10.00 М/ф «Тарзан»
11.30 М/с «Лунтик»
12.00 Х/ф «Некуда бежать»
14.00 Азамат
15.15 «Тұрар» концерт
16.45 «Келінжан-6»
18.15 «Жекпе-жек айтыс»
19.45 «Алғашқы»
20.45 «Қызық таймс»
22.00 «7 күн»
22.40 «Глобальные события»
23.00 Х/ф «Семья по-быстрому»

10.30 Новости (Алматы облысы)
11.00 Новости (Жетісу облысы)
11.30 «Ой-сарап»
12.00 «Келін BATTLE» /тікелей эфир/
12.50 «Әсем әуен»
13.05 «19 аймақ»
13.40 «Әсем әуен»
14.00 «Мақсатына жеткендер»
14.30 «Агро аймақ»
14.40 Әсем әуен
15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир
15.20 «Әсем әуен»
16.00 Новости/прямой эфир
16.20 К/ф «Чип»
17.05 «Ой-сарап»
17.30 «Әсем әуен»
18.00 «19 регион» /тікелей эфир
18.40 «Әсем әуен»
19.00 «Таза мекен»
19.30 «Ащы да болса...»
20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы облысы)
20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы)
21.00 Итоговые новости (Алматинская область)
21.30 Итоговые новости (Область Жетысу)
22.00 К/ф «Қорқытпандаршы»
22.45 «Әсем әуен»

31 КАНАЛ

06.00, 04.00 «Әзіл студио» ойын-сауық
06.30 «31 әзіл» ойын-сауық
06.50, 20.00 Информбюро (рус., каз.)
08.00, 01.20 «Айдаһарлар шайқасы» телехикаясы
09.30 Мультсериал «Кунг-фуПанда»
10.30 Мультсериал «Пингвины Мадагаскара»
11.30 Мультсериал «Губка Боб»
12.20 Худ. фильм
15.20 Худ. фильм «Криминальный город: возмездие»
18.00 Худ. фильм «Перевозчик»
21.00 Худ. фильм «Неуправляемый»
23.10 Худ. фильм «Под водой»
03.00 «Time Vine» ойын-сауық
03.20 «TikTok show» ойын-сауық
03.40, 05.00 What's up?ойын-сауық
04.20 «1001 Әзіл» ойын-сауық
04.30 Телевикторина «Bala battle»
05.20 «Ризамын» ойын-сауық

7 КАНАЛ

06.02 Телехикая «Байтақ жерім»
07.00 «Қара бала». Нұржан Керменбаев
08.30, 13.30 Телехикая «Жүрекке жазылған жол»
09.00, 00.50 Жаңалықтар
09.30, 01.20 Новости
10.00, 20.00 Сериал
11.10, 21.10 Сериал «Стамбульская невеста»
14.40 «Қызықты weekend». Бағдарлама
16.00, 22.20 Сериал «Карадайы. Бесценная правда»
18.00 Жаңалықтар
18.30, 23.50 Телехикая «11 Метр»
19.30 Новости
01.50 Әйгерім Сейфолланың Сырласуы
02.50 Сериал «Пока Станица спит»
03.40 Телехикая «Өмірдің өзі»
04.20 Q-елі
05.10 Телехикая «Ата-ана. Бала-шаға»

ЕВРАЗИЯ

06.00 «Той базар»
06.45 «Паутина»
08.40 «Воскресные беседы»
09.20 «Таежный детектив. Живая вода»
14.00 Международный конкурс «Интервидение»
17.45 Х/ф «Вишенка на торте»
20.00 «Аналитика»
20.45 Т/с«Дочь за отца»
01.20 Х/ф «Медвежья шкура»
03.25 «Паутина»

КТК

07.05 «ТОЙBESTSTAR»
07.30 «Әндер мен жылдар»

Жұма - Пятница, 19 қыркүйек

ХАБАР

05.00 «Ұлы дала ойындары»
06.00 «Пәленшеевтер»
07.00, 08.00, 08.55 «Оян!»
07.50, 18.00 Новости
08.35 «Культурный контекст»
10.30 «Белка и стрелка. Озорная семейка»
11.00 «Бегом за деньгами»
12.00, 20.00 «Ар алдында»
13.45, 21.45 «Келінжан-6»
14.30, 19.30 Жаңалықтар
14.40 «Әзекті»
15.10 «Арнайы репортаж»
15.30 «Жұмысшы маман – адал адам»
16.00,23.40 «Мажор-4»
18.30 «Қоғам пікір»
22.40 «Ойна!Q»
01.40 Т/с «Перекресток»

ЕВРАЗИЯ

06.00 «П@утина»
07.00 «Koreميز-шоу»
08.00 «Қайырлы таң»
09.00 «Доброе утро, Казахстан»
10.00 «Жить здорово»
10.55 «Модный приговор»
11.55 «Давай поженимся»
12.55 «Пусть говорят»
14.10 «Новости»
14.20 «Жаңалықтар»
14.30 «Qoslike»
18.30 «Басты жаңалықтар»
19.00 «Көреміз шоу»
20.00 «Главные новости»
20.30 «Парламент онлайн»
20.55 «Поле чудес»
22.15 Т/с «Разменная монета»
23.00 «Новости»
03.10 «Жаңалықтар»
03.15 «Паутина»
04.00 «Басты жаңалықтар»

КТК

07.05 Кешкі жаңалықтар
07.25 «Өкінбе сен»
09.00 «Вечерние новости»
09.40 «Пустые города»
10.40 «Однажды в Чукурова»
12.50 «Бессмертник»
15.50 «Кольцо с рубином»
18.00 Т/х «Көп. Қап. Заң»
19.00 «Битва экстрасенсов»
20.35 Кешкі жаңалықтар
21.00 Вечерние новости
21.40 Т/с «Пустые города»
22.40 «Однажды в Чукурова»
00.40 «Бессмертник»
02.20 «Кольцо с рубином»
03.50 «Өкінбе сен»
05.10 «Мерекелі концерт»
06.10 Кешкі жаңалықтар

ЖЕТИСУ

07.05 «Әсем әуен»
07.30 «Таңжарық» /тікелей эфир/
09.15 «Саулықтың сыры»
09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы)
10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы)

09.30, 22.00 Т/с «Мы никогда не будем вместе»
13.00, 02.00 Т/с «Бессмертник»
16.00, 03.30 «Кольцо с рубином»
18.20, 06.00 «Ақ бақытым»
Ернар Айдардың ән кеші.
21.00 «Портрет недели»
05.00 Х/ф «Жоғалту

ЖЕТИСУ

07.05 «Әсем әуен»
08.45 «Саулықтың сыры»
09.00 «Апта» (Жетісу облысы)
09.30 «Апта» (Алматы облысы)
10.00 «Апта» (Область Жетысу)
10.30 «Апта» (Алматинская

05.00 Новости (Алматы облысы)
11.00 Новости (Жетісу облысы)
11.30 «Ой-сарап»
12.00 «Біздің толқын»
12.50 «Әсем әуен»
13.05 «19 регион»
13.40 «Әсем әуен»
14.00 «Таза мекен»
14.30 «Ащы да болса...»
15.00 Жаңалықтар /тікелей эфир
15.20 «Әсем әуен»
16.00 Новости/прямой эфир
16.20 «Өзекжарды»
17.00 «Спорт-Тіме»
17.15 «Жетісу әуендері»
17.30 «Ой-сарап»
18.00 «Әсем әуен»
19.00 «Өзенді өлке»
19.35 Әсем әуен
20.00 Қорытынды жаңалықтар (Алматы облысы)
20.30 Қорытынды жаңалықтар (Жетісу облысы)
21.00 Итоговые новости (Алматинская область)
21.30 Итоговые новости (Область Жетысу)
22.00 К/ф «Квартиранттар»
22.45 «Әсем әуен»

31 КАНАЛ

06.00, 03.30 «Әзіл студио»
06.30 «31 әзіл»
06.50, 20.00 Информбюро
08.00, 02.10 «Айдаһарлар шайқасы»
09.30 «Кунг Фу Панда»
10.30 «Пингвины Мадагаскар»
11.30 «Губка боб»
13.00 Х/ф «Охотники за привидениями»
15.50 Х/ф «Перевозчик»
18.00 «Перевозчик-2»
21.00 Х/ф«Телепорт»
23.00 Х/ф «Пустой человек»
03.00 «Күліп ал»
04.00 «1001 Әзіл»
04.10 «BALA BATTLE»
04.40 «Wats up?»
05.20 «Ризамын»

7 КАНАЛ

06.02 «Байтақ жерім»
07.00 Жұлдызым. М. Садуақасова
08.30, 12.30 «Жүрекке жазылған жол»
09.00, 00.50 Жаңалықтар
09.30,01.20 «Новости»
10.00,20.00 «Великолепный век. Көсем»
11.10, 21.10 «Стамбульская невеста»
14.40 Қызықты weekend
16.00, 22.20 «Карадайы. Бесценная правда»
18.00 «Жаңалықтар»
18.30, 23.50 Т/х «11 метр»
19.30 Новости
01.50 Айгерім Сейфолланың Сырласуы
02.50 «Пока станица спит»
03.40 Т/х «Өмірдің өзі»
04.20 Q-елі
05.10 Т/х «Ата-ана, бала-шаға»Ұ
05.53 Yзіліс

область)
11.00 «Шашу»
11.40 «Спорт-Тіме»
17.50 «Жетісу әуендері»
12.00 «DARA LINE»
12.50 «Әсем әуен»
13.05 «Қылышсыз майдан»
13.40 «Дала сыры»
14.00 «Домбыра»
15.00 «Келін BATTLE»
15.50 К/ф «Квартиранттар»
17.00 «Шашу»
17.40 «Агро аймақ»
18.00 «Единый народ»
18.30 «Абадан»
18.45 «Әсем әуен»
19.00 «Өзекжарды»
19.30 «Арнайы репортаж»
20.00 «Бір шәугім шай»
21.05 «Әсеттің әсем әндері-ай» концерті
23.40 «Әмиян»

Сенбі - Суббота, 20 қыркүйек

ХАБАР

05.00 «Маңдай тер»
06.15 «Кім мықты»
07.30 Концерт «Сезімді қайтейін»
09.30 «Президентский ре-зерв»
10.00 И/ф «Творцы снов»
11.20 «Лунтик»
12.00 Х/ф «Семья по-быстрому»
14.00 «Алғашқы»
15.15 Қызық таймс
16.30 «Ойна!Q»
17.30 «Келінжан-6»
20.00 Концерт «Тұрар»
22.00 «7 күн»
22.40 «Жұмыр жер»
23.00 Х/ф «Некуда бежать»

ЕВРАЗИЯ

06.00 «ТОЙ БАЗАР»
07.00 «П@утина»
09.00 «Қаймақ»
09.35 Х/ф «Я иду тебя искать»
11.45 Т/с «Разменная монета»
17.00, 20.55 Т/с «Провинциальная мадонна»
20.00 «Асау жаңалықтар»
20.35 «Заң мен ел»
22.30 Музыкальный конкурс «Интервидение»
02.20 «П@утина»
03.35 «Тойбазар»

КТК

07.05 «ТОЙBESTSTAR»
08.00 «Әнім сен едің»
09.00 «Вечерние Новости»
09.40 Т/с «Пустые города»
10.40 Т/с «Однажды в чукурова»
12.50,01.00 Т/с «Бессмертник»
15.00,02.40 «Кольцо с рубином»
17.20 Т/х «Көп. Қап. Заң»
18.20 «Әндер мен жылдар»
21.00 Т/с «Мы никогда не будем вместе»
04.10 Т/х «Сен кетпе»
05.20 «Әндер мен жылдар»

ЖЕТИСУ

07.05 «Әсем әуен»
07.30 «Таңжарық»
09.15 «Саулықтың сыры»
09.30 Жаңалықтар (Алматы облысы)
10.00 Жаңалықтар (Жетісу облысы)
10.30 Новости (Алматы облысы)
11.00 Новости (Жетісу облысы)
11.30 «Ой-сарап»
12.00 «Біздің толқын»
12.50 «Әсем әуен»

31 КАНАЛ

06.00, 05.00 «Әзіл студио»
07.00 «Күліп All»
07.30 «Тәтті шоу»
08.00 «Губка боб»
09.00 «Кунг фу панда»
09.30 «Готовим с Адель»
10.00 «Телебинго»
10.25 Д/ф «Жасырын қауіптер»
11.00 Х/ф «Тор»
12.30 Х/ф «Моана»
15.00 Х/ф «Малефисента»»
17.10 Х/ф «Живая сталь»
20.00 Х/ф «Послезавтра»
22.40 Х/ф «Телепорт»
00.40 К/ф «Маған назар аудар»
03.00 «Тик ток» шоу
03.30 «Тайм вайн»
03.50 «1001 әзіл»
04.00 «BALA BATTLE»
04.30 «What's up?»
05.30 «Ризамын»

13.00 М/ф «Отырарды қорғау»
14.00 «Өзенді өлке»
14.35 Әсем әуен
15.00 «Аман болайық»
15.45 К/ф «Қорқытпандаршы»
17.00 «Шашу»
17.40 «Ғибрат»
18.00 «Қылышсыз майдан»
18.50 «Әсем әуен»
19.00 «Ұлт ұяты»
20.00 «Дала сыры»
19.40 Әсем әуен
20.30 «Апта» (Жетісу облысы)
21.00 «Апта» (Алматы облысы)
21.30 «Апта» (Область Жетысу)
22.00 «Апта» (Алматинская область)
22.35 «Әсем әуен»

31 КАНАЛ

06.00, 04.40 «Әзіл студио»
07.00 «Күліп all»
07.30 «Тәтті шоу»
08.00 «Губка боб»
09.00 «Кунг фу панда»
09.30 «Готовим с Адель»
10.00 Тик-ток
10.20 «Жасырын қауіптер»
11.00 Т/х «Тор»
12.30 Х/ф «Дубайц любой ценой»
14.50 Х/ф «Младенец на прогулке»
17.10 Х/ф «Моана»
19.20 Х/ф «Малефисента»
21.20 Х/ф «Живая сталь»
00.20 Х/ф «Неуправляемый»
02.30 «Біздің шоу»
03.30 «Күліп ал»
04.00 «Тамаша лайф»
05.00 «1001 әзіл»
05.10 «BALA BATTLE»
05.30 «What's up?»

7 КАНАЛ

06.02 «Тек қана қыздар»
07.00 Ернар Айдардың ән кеші
08.50 Жаңалықтар
09.20 Новости
09.50 «Сандық гигиена»
10.00, 20.00 «Великолепный век.Көсем»
13.30,21.10 «Стамбульская невеста»
15.50 Әзіл әлемі
18.00 Х/ф «Семейная свадьба»
23.20 «Фактор страха»
00.20 Т/с «Отречение»
01.00 «Әйгерім Сейфолланың сырласуы»
02.10 «қызықты weekend»
03.00 Здоровье с Айнур Тажиной
03.40 «Жұлдызды шаңырақта»
04.50 Т/х «Ата-ана, бала-шаға»

7 КАНАЛ

06.02 Т/х «Тек қана қыздар»
07.00 Әзіл әлемі
08.00 Х/ф «Семейная свадьба»
10.00, 20.00 «Великолепный век.Көсем»
13.30, 21.10 «Стамбульская невеста»
15.50 Х/ф
17.50 Шаншар
19.00 «Жарқыраған жұлдыз» Жаңа маусым
23.30 «Фактор страха»
00.20 Т/с «Отречение»
01.00 «Әйгерім Сейфоланың сырласуы»
02.10 «Қызық weekend»
03.00 Здоровье с Айнур Тажиной
03.40 «Жұлдызды шаңырақта»
04.50 Т/х «Ата-ана, бала-шаға»

АТЫМ МЕН ТЕГІМ ҚАЙСЫ?

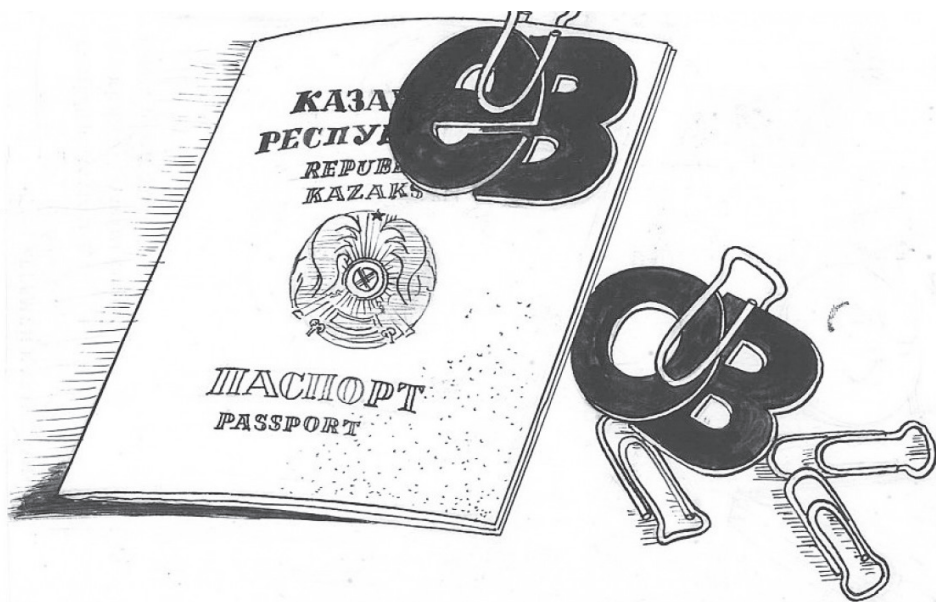

Зарина БЫЖЫБЕК

«Алатау»

Бір кездері қазақ тілі екінші орынға ысырыла беріп, орыс тілі үстемдік құрғаны белгілі. Сол тұста мектептердің көбі орыс тілінде білім берді, қазақ тіліндегі балабақшалар мен басылымдар санаулы ғана еді. Уақыт өте келе тіл туралы заң қабылданып, біртіндеп қазақ мектептері, газет-журналдар, балабақшалар ашыла бастады. Халық ана тілінде сөйлеп, ұлттық құндылықтарын қайтарып жатты. Бірақ әлі күнге дейін аты-жөніміздегі «-ов», «-ев» жалғауларынан толық арылып үлгермедік. Кейбір азаматтар тегін қазақшалап үлгерсе, көпшілігі сол күйі жүр. Мұның себебі өртүрлі: біреу үшін қағазбастылық көп көрінеді, енді бірі «мәселе емес» деп қарайды. Ал жастар арасында қазақы есімге көшуге ниет жоғары болғанымен, үлкен кісілер көбіне үйреншікті нұсқадан бас тартпайды.

Бірақ мәселенің екінші жағы да бар. Тегімізді қазақшалаған кезде кейде түсініспеушіліктер туындап жатады. Мысалы, «Асқарбай Алмас Дулатұлы» деген есімде адамның аты қайсы екені бірден аңғарыла бермейді. Асқарбай ма, әлде Алмас па? Тағы бір мысал – «Алмас Мерей». Мұндайда адам аты қайсысы 1-шісі ме, әлде 2-шісі ме деген сұрақ туындайды. Оның үстіне Мерей есімі әрі қызға, әрі ұлға қойыла береді. Егер «қызы» немесе «ұлы» деген жалғау тұрса, бәрі айқын болар еді.

ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДА АТЫ-ЖӨН МӘСЕЛЕСІ ӘЛІ КҮНГЕ ДЕЙІН ӨЗЕКТІ ТАҚЫРЫПТАРДЫҢ БІРІ БОЛЫП ОТЫР. КЕҢЕС ЗАМАНЫНАН ҚАЛҒАН «-ОВ», «-ЕВ», «-ИН» СИЯҚТЫ ЖАЛҒАУЛАР БІЗДІ ТАРИХПЕН БАЙЛАНЫСТЫРҒАНЫМЕН, ҰЛТТЫҚ БОЛМЫСЫМЫЗҒА ТОЛЫҚ СӘЙКЕС КЕЛМЕЙТІНІ ЖАСЫРЫН ЕМЕС. ТӘУЕЛСІЗДІК АЛҒАННАН КЕЙІН БҰЛ МӘСЕЛЕ КӨТЕРІЛІП, ЗАҢ ЖҮЗІНДЕ ҚАЗАҚЫ ҮЛГІГЕ КӨШУ МҮМКІНДІГІ БЕРІЛГЕНІМЕН, ӘЛІ КҮНГЕ ДЕЙІН ХАЛЫҚ АРАСЫНДА ТҮРЛІ ПІКІР ҚАЛЫПТАСҚАН.

Ал кей жағдайда әже атынан шыққан тектер де кездесіп, адамдар шатасып жатады.

Жалпы алғанда, әр халықтың өзіне тән есім жалғаулары бар. Орыстарда – «ов», «ев», «ин», украиндарда – «енко», белорустарда – «ич», грузиндерде – «швили», «дзе» деген секілді ұлттық ерекшеліктер сақталған. Ендеше, неге біз өзімізге лайық үлгіні қалыптастырмасқа? Қазақы дәстүрге сай «-ұлы», «-қызы» деген жалғауларымыз бар. Бұл әрі тарихи, әрі түсінікті болар еді.

Осы мәселе бойынша Талдықорған қалалық АХАТ бөлімінің басшысы Ақмарал Нұрманова нақты түсініктеме берді. Оның айтуынша, «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» ҚР Кодексінің 194-бабына сәйкес, қазақ ұлтына тән емес «-ов», «-ев», «-ин» секілді жалғаулар

Демек, әр азаматтың қолында мүмкіндік бар. Бүгінгі таңда өз есімін қазақшалағандар қатары күн санап артып келеді. Дегенмен, қоғамда бұл тақырып төңірегінде пікірталас әлі де

жалғасып жатыр. Бір тарап үшін ол – ұлттық болмыстың айғағы, екіншісі үшін – жай ғана құжаттағы таңба.

Қазақтың есімі – тек әріптердің тізбегі емес, ұлттың тамыры мен тарихының көрінісі. Біз кім екенімізді, қайдан шыққанымызды ең алдымен аты-жөнімізден танымыз. Сондықтан «-ов», «-ев» сияқты жат жұрнақтардан арылу жаңғырудың бір қадамы. Қоғам бұл мәселеге селқос қарамауы керек. Тегімізді қазақшалау арқылы біз болашақ ұрпаққа өзіміздің ұлттық келбетімізді қалдырамыз. Ал шешім қабылдау әр адамның өз еркінде.

ПІКІР

Тәуелсіз ел азаматы ретінде өз аты-жөніңізді қазақша нұсқада жазуға көшу жеке таңдау ма, әлде ұлт алдындағы жауапкершілік пе?

Мәдина: – «Мен үшін бұл ұлт алдындағы жауапкершілік. Аты-жөніміз біздің ұлттық болмысымыздың айнасы. Кеңестік кезеңде бұрмаланған төл тегімізді қалпына келтіру өткенімізді түзетіп, болашағымызды дұрыс бағытта қалыптастырудың бір жолы».

Арман: – «Бұл, ең алдымен, адамның жеке таңдауы болуы керек. Конституция бойынша әр азамат өз есімі мен тегін еркін таңдауға

құқылы. Мен өз басым ауыстырған жоқпын онда тұрған ештеңе жоқ деп ойлаймын».

Тимур: – «Меніңше, бұл мәселеде асығыстық танытудың қажеті жоқ. Кейбір адамдар үшін аты-жөні өзгертуге асығады, ол меніңше үлкен жұмыс. Әркім өз жағдайына қарап, уақытпен шешетін нәрсе. Бұл жеке таңдау деп білем».

Асылан: – «Меніңше, бұл ұрпақ алдындағы жауапкершілік. Біз өз тегімізді қазақша жазбасақ, келер ұрпаққа қалай бағыт береміз? Аты-жөнімізді түзетіп, төл болмысымызды қалпына келтіру әр қазақтың азаматтық парызы».

P.S Қазақтың аты-жөні оның паспорты ғана емес, болашаққа қалдырған ізі. Бүгінгі ұрпақ үшін бұл мәселе жай қағаздағы әріп емес, ұлттық таңдау. Біз кімбіз, қай тілде сөйлейміз, өзімізді қалай таныстырамыз осының бәрі бір сәтте есім мен тегімізден аңғарылады.

Жастар үшін бұл тақырып өзіндік ізденіс, өз тамырын табудың жолы. Қазіргі қоғамда біреулер аты-жөнін қазақшалап, ұлттық мақтаныш сезімін күшейтіп жүрсе, басқалары сол баяғы қалыпта қалуды жөн көреді. Екеуін де түсінуге болады, өйткені бұл – әр адамның жеке таңдауы. Бірақ уақыт өте келе бір ұрпақ екіншісіне қарап бағыт алады. Ертеңгі буын қазақша жазуды қалыпты, табиғи нәрсе ретінде қабылдаса, онда мәселе өздігінен шешіледі.

Қазақ тегін қайтару – біреуді мәжбүрлеу үшін емес, өзімізді тану үшін қажет қадам. Бізді өзгеден дара қылатын да сол ерекшелігіміз. Қағаздағы жалғау ұрпақ алдында қалатын белгі. «Ұлы», «қызы» деген сөздер сол белгіні айқын әрі түсінікті қылады.

ЖЕТІСУДАҒЫ ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ: МӘСЕЛЕНІ ТҮСІНІП, ОНЫ БІРГЕ ЖЕҢЕМІЗ

Талдықорған. Туған үйдің тыныштығында үлкен қайғы жасырынуы мүмкін – бұл тұрмыстық зорлық-зомбылық. Ол өмірлерді бұзып, қорқыныш пен үмітсіздік себеді. Әсіресе жәбірленушілер бұл мәселені жалғыз еңсеруге мәжбүр болғанда. Жетісу облысында бұл мәселені шешу үшін «Қос Қанат Жетісу» қоғамдық бірлестігі Талдықорған қаласының Ішкі саясат бөлімінің тапсырысы бойынша белсенді жұмыс жүргізуде.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық деген не?
Көпшілігі зорлық-зомбылық тек ұрып-соғу мен көгерген дене деп ойлайды. Алайда тұрмыстық зорлық-зомбылық бұдан әлдеқайда кең ұғым. Ол келесі түрлерге бөлінеді:
* Физикалық зорлық: ұрып-соғу, итеру, дене қаржатын келтіру;
* Психологиялық зорлық: кемсіту, қорқыту, бақылау, үркіту;

* Экономикалық зорлық: қаржыға қолжетімділікті шектеу, ақшаға бақылау орнату;
* Әлеуметтік зорлық: туыстармен және достармен араласуға тыйым салу.
Бұл әрекеттер терең жара қалдырады және заңмен қудаланады.

Неліктен тұрмыстық зорлық – бүкіл қоғамның мәселесі?

Жетісу облысындағы статистика алаң-датарлық, 2025 жылдың алғашқы екі айында 200-ден астам тұрмыстық зорлық-зомбылық фактісі тіркелген. Соның ішінде шамамен 30 құқықбұзушы ұсталып, жауапкершілікке тартылды. Алайда сарапшылардың пікірінше, зардап шеккендердің нақты саны әлдеқайда көп — себебі көпшілігі көмекке жүгінбейді.

Жәбірленушілер жиі мынадай қиындықтарға тап болады:
* Зорлық көрсетушіден қорқу;
* Ұят пен өзін кінәлі сезіну;
* Экономикалық тәуелділік;
* Құқықтары мен қорғану жолдары туралы ақпараттың жоқтығы.

«Қос Қанат Жетісу» жобасы жағдайды қалай өзгертуде?
Біздің жоба – бұл тек сөз емес, нақты әрекеттер:

* Ағартушылық жұмыстар. Мектептерде, жұмыс орындарында және ауылдық жерлерде кездесулер мен тренингтер өткізіп, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың не екенін, оны қалай тануға болатынын және қайда жүгінуге болатынын түсіндіреміз.

* Жәбірленушілерге қолдау көрсету. Психологтар мен заңгерлер зардап шеккендерге құқықтарын түсіндіруге, кеңес беруге және қорғануға көмектеседі.

* Билік және полициямен ынтымақтастық. Құқық қорғау органдарымен бірлесіп, жедел әрекет ету мен алдын алу шараларын жүзеге асырамыз.

Қайда көмекке жүгінуге болады?
Егер сіз тұрмыстық зорлық-зомбылыққа тап болсаңыз, көмектің бар екенін біліңіз:
* Жетісу облыстық дағдарыс орталығы:
☎8 (7282) 41-18-34
☎ 8 771 771 99 91
* Ұлттық сенім желісі (тәулік бойы):
☎ 150
WhatsApp: +7 708 106 08 10
Қоңырау шалудан қорықпаңыз – мамандар сізді тыңдауға және көмектесуге дайын.

ШЫНАЙЫ ОҚИҒА: ЖЕТІСУЛЫҚ МАРИНАНЫҢ ТАРИХЫ

Марина (аты өзгертілген) шағын ауылда тұрып, көптеген жылдар бойы тұрмыстық зорлықты бастан өткерді. Балалары үшін қорқыныш және үйінен айырылудан үрейлену оны үнсіз қалдырды. «Қос Қанат Жетісу» жобасының бір кездесуінде ол өз құқықтары мен қорғану жолдары туралы білді. Кеңес пен қолдау алған соң, ол дағдарыс орталығына жүгінді. Бүгінде Марина қауіпсіз жерде тұрып жатыр, балаларының білімін жетілдірумен айналысуда және болашаққа сеніммен қарайды.

Неліктен бұл мәселе туралы айту маңызды?

Үнсіздік пен қорқыныш – зорлық-зомбылықтың одақтастары. Өңгіме, білім беру және қолдау – адамдарға жол табуға көмектеседі. Тұрмыстық зорлыққа куә болған әр адам өзге көмектесе алады және қол ұшын созуы тиіс – хабарлау, қолдау көрсету, полицияға жүгіну арқылы.

Әркім не істей алады?
* Зорлық-зомбылықты байқасаңыз немесе күмәндансаңыз – бей-жай қалмаңыз;
* Жақындарыңызға қорғау және қолдау мүмкіндіктері туралы айтыңыз;
* Зорлықтың алғашқы белгілерінде – сенім желілеріне немесе полицияға хабарласыңыз;
* Зардап шеккендерді қолдаңыз – кейде оларға тек үміт пен көмек қажет.

Бірге – біз күшіміз
Тұрмыстық зорлық – бұл тағдыр емес, ол – шешуге болатын қоғамның сынағы. Талдықорған қаласының Ішкі саясат бөлімі тапсырысы бойынша жүзеге асырылып жатқан «Қос Қанат Жетісу» жобасы – өңірді қауіпсіз және мейірімді етуге бағытталған бірлескен күштің жарқын үлгісі.

Әрбір үйде тек сүйіспеншілік пен құрметтің дауысы естілсін – қорқыныш пен ауырсыну емес!

ИНТЕРАКТИВНЫЙ ПОДХОД

Во многих сферах деятельности есть хороший принцип: «Лучший выбор клиента – это тот выбор, сделав который, клиент думает, что сделал его самостоятельно».

Именно на это направлен интерактивный подход.

Интерактивность подразумевает под собой следующие особенности передачи информации: Взаимонаправленность передачи информации от ведущего к группе и от группы к ведущему. Взаимообмен информацией между участниками группы.

Одинаковую степень участия каждого члена группы и равнозначность вклада каждого в решение поставленной задачи, а также одинаковую значимость мнения каждого.

Использование информации, не только привнесенной извне, но и информации, накопленной членами группы в ходе их жизненного опыта.

Реализуя социальные проекты сотрудники ОО «ҚОС ҚАНАТ ЖЕТИСУ» через интерактивные подходы учат подростков не получить готовый ответ, а активно искать и самостоятельно найти его.

Молодые люди, как правило, не принимают советы старших не потому, что они неверны, а потому что, по их мнению, они безапелляционно навязаны со стороны, что сильно ущемляет самостоятельность подростков. Чтобы доказать свою «взрослость», подросток начинает действовать от противного. Подростку говорят: «Не кури!», а ему, чтобы сделать по-своему, остаётся только один выход – делать наоборот.

Интерактивный подход позволяет подростку проявить самостоятельность, сделать по-своему, но выводы и выбор делает сам подросток. Да, конечно же, могут быть сделаны неправильные выводы и неправильный выбор, но именно в том и заключается искусство сотрудников НПО, чтобы, не давая готовых ответов, направлять ход мыслей и рассуждений в нужное русло.

Наш опыт показывает, что наша деятельность ведущего при применении интерактивного подхода скорее заключается в постановке проблемы, а уж выбор решения реализация остаются участники. Этим мы стимулируем развитие

участников в группе как личностей, развиваем их активность и самостоятельность, закрепляем приобретённые ими поведенческие навыки.

Именно интерактивный подход позволяет уже на занятиях принять решения, которые в реальной жизненной ситуации подросток может либо не успеть принять, либо принять неверно, просто не успев разобраться в ситуации. Ценность самостоятельно принятого решения намного выше, чем навязанного, и вероятность воплощения его потом в поведении тоже выше.

Взрослым кажется, что подростки не имеют жизненного опыта. А это не так. Он есть – просто не такой богатый, как у взрослых. И то, как смог решить проблему ровесник и что из этого вышло, особенно важно для подростка. Информация о моделях поведения и жизненном опыте приобретается не столько извне, сколько из жизненного опыта участников группы. Именно использование уже имеющихся у некоторых участников группы знаний и навыков и распространение их позитивного опыта в группе составляет основу интерактивного подхода. Выработанное группой решение, при поддержке его большинством ровесников, приобретает для подростка особое значение, часто решающее в формировании поведения.

Наши сотрудники накопили и опробовали множество интерактивных методик от дискуссий до ролевых игр, от экспериментов до социального действия и волонтерского движения, и все они направлены на то, чтобы выработать такое поведение у подростка, которое он считал бы правильным, приемлемым для себя и знал, как его реализовывать САМОСТОЯТЕЛЬНО. МЫ ЕМУ ТОЛЬКО ПОМОГАЕМ.

Почему мы выбираем интерактивный подход в воспитательной работе? Это развивает наших участников группы, развив их умение отстаивать свое мнение. Наши подростки учатся думать, выбирать и применять позитивное и противостоять негативному, умеют распространять уже имеющийся позитивный опыт в кругу своих сверстников. Мы надеемся, что наша работа поможет сохранению здоровья подростков г.Талдықорған.

«ҚОС ҚАНАТ ЖЕТИСУ»: ТАЛДЫҚОРҒАНДА ЖАСТАРДЫ ҚҰМАР ОЙЫНДАРҒА «ЖОҚ» ДЕУГЕ ҚАЛАЙ ҮЙРЕТІП ЖАТЫР?

Қоғам белсенділері мен билік өкілдері жасөспірімдерді тәуелділіктен қорғау үшін бірікті. Қалада жасөспірімдер мен жастар арасында құмар ойындарға тәуелділіктің алдын алу мақсатында жаңа жоба іске қосылды. Бұл жобаны Талдықорған қаласының Ішкі саясат бөлімінің тапсырысы бойынша «Қос Қанат Жетісу» қоғамдық бірлестігі жүзеге асыруда.

Мақсат – емдеу емес, алдын алу
Құмар ойындар – тек ересектердің мәселесі емес. Сарапшылардың айтуынша, бүгінде мектеп оқушылары мен студенттер де жиі тәуелділікке тап болуда. Мобильді қосымшалар, онлайн-казино, букмекерлік сайттар – барлығы екі рет басумен қолжетімді.

Жобаның мақсаты – жастарға тәуекелдер туралы шынайы ақпарат беру, қауіпті дер кезінде тануға үйрету және саналы таңдау жасауға бағыттау.

Дәрістер, тренингтер, ашық диалог
Жоба аясында интерактивті дәрістер, мамандармен кездесулер, топтық талқылаулар өтуде. Әсіресе NEET категориясындағы жастарға (оқымайтын және жұмыс істемейтіндер) ерекше көңіл бөлінеді.

– Біз жастармен тең дәрежеде сөйлесеміз. Қорқытпаймыз, түсіндіреміз, – дейді жоба үйлестірушісі.

Әрбір іс-шарада таратпа материалдар беріледі: есте сақтайтын жаднамалар, кітапшалар, тест-карталар мен өзін-өзі қолдауға арналған кеңестер.

Ақыл – құмарлыққа қарсы
Өткен жылдың күзі Талдықорғанда «Пайдалы ойна!» атты турнир өтті. Мектеп оқушылары командаларға бөлініп, білім, логика және топтық жұмыс бойынша сайысты. Мақсат – ойынның

интеллектуалды әрі қауіпсіз де бола алатынын көрсету.

Турнирге қатысушылар құмарлықтың психологиялық тұзақтары мен тәуелділіктен аулақ болудың жолдары туралы көп жаңа мәлімет білгендерін айтты.

Жоба серіктестері – мектеп, университет

өкімдік
Жобаға Жетісу университеті, оқу орындары білім және жастар саясаты бөлімдері қосылды. Бұл шаралардың географиясын кеңейтіп, жүздеген жасөспірімді қамтуға мүмкіндік берді.

– Алдын алу шаралары кездейсоқ емес, жүйелі түрде жүргізілуі керек, – деді Ішкі саясат бөлімінің өкілі.

Неліктен бұл маңызды?

Төменде аталған мәселе бойынша, ұйымның Жоба аясындағы шешімдері көрсетілген:

Жастар арасындағы құмарлық – Ағарту, дәрістер, белсенді қатысу

Ақпараттың жетіспеушілігі – Кітапшалар, семинарлар, онлайн ресурстар

Көмек сұраудағы стигма – Ашық әрі қауіпсіз диалог алаңы

Баламалардың болмауы – Турнирлер, пікірталастар, интеллектуалдық ойындар

Қорытынды мен болашақ жоспарлар

«Қос Қанат Жетісу» жобасы жыл соңына дейін кем дегенде 15 іс-шара өткізуді, жүздеген жасөспірім мен студентті қамтуды жоспарлап отыр. Команда мұнымен тоқтамайды – жаңа форматтар әзірленуде, жоба көршілес аудандарға кеңейтілмек.

Егер сіз ата-ана, педагог немесе жай ғана бейжай қарамайтын азамат болсаңыз – қосылыңыз. Бірлесе отырып, құмар ойындарға тәуелділікті адамның өмірін қиратпай тұрып тоқтата аламыз!

«ДОМАШНЕЕ НАСИЛИЕ»

Зачастую общество не может осознать проблему бытового (домашнего) насилия.

Сообщения СМИ о бытовых убийствах обычно сосредотачиваются непосредственно на самом случае и никогда не говорят о том, почему это произошло, сколько времени женщина и дети подвергались насилию, а потом либо были убиты, либо высвободились.

Домашнее насилие зачастую скрытано от общественного ока, но каждый в своем окружении знает женщин, подвергавшихся насилию со стороны партнера. Говорить на эту тему бывает очень трудно. В основном сами женщины предпочитают молчать об этом.

Исследования показали, что свыше 60% женщин Казахстана хотя бы раз в жизни подвергались любому виду насилия (физическому, сексуальному, экономическому, социальному, психологическому).

Насилие может произойти с любой девушкой, женщиной богатой или бедной, образованной или мало образованной, горожанкой или сельчанкой, пожилой, средних лет или молодой, любого вероисповедания.

Домашнее насилие - это умышленные действия одного члена семьи, но реальные факты говорят 95% переживших домашнее насилие – женщины и дети.

С апреля 2025 года проектная команда Общественного объединения «ҚОС ҚАНАТ ЖЕТИСУ» реализует профилактический проект при поддержке ГУ Отдел внутренней политики г.Талдықорған. Уровень подготовки сотрудников достаточен для того, чтобы говорить на такие деликатные темы, как домашнее насилие.

Чтобы подробнее узнать - что такое насилие, ниже мы рассмотрим, какие существуют виды насилия.

В большинстве случаев представленные выше формы бытового насилия взаимосвязаны.

Физическое насилие часто сопровождается вербальным насилием и психологическими нападениями, часто за ним следует сексуальный контакт по принуждению.

И все это делается лишь для того, чтобы заманить жертву в ловушку и контролировать ее в позиции бессилия.

Продолжительные непредсказуемые действия со стороны мужа начинают раздражать женщину. Обидчик все чаще дает ей указания при непослушании наказывает тем или иным способом. Психологическая защита женщины ослабевает. Обоим партнерам все тяжелее прекратить отношения и насилие. Таким образом, она сталкивается с так называемым «циклом насилия».

Вся работа объединения направлена на повышение осведомленности участниц о насилии, обучение навыкам его предотвращения и реагирования на случаи насилия. Первый этап работы начинается с информационного блока «Этапы переживаний, потерпевших насилие». Мы предлагаем нашим читателям их рассмотреть.

Этап 1. ОТРИЦАНИЕ

Самая обычная реакция женщины потерпевшей насилие, на только начинающейся случаи избиение – отрицание того, что это является проблемой. Отрицание является обычной человеческой реакцией на подобные шокирующие инциденты. Женщина просто неспособна поверить в то, что, что-либо подобное произошло с ней.

Этап 2. ЖЕНЩИНА ВИНИТ СЕБЯ

Вина и замешательство характеризуют чувства женщины, как только она начинает осознавать, что была избита. Три фактора способствуют тому, что она начинает винить себя: Низкая самооценка: если даже раньше она была уверена в себе, постоянное осуждение заставляет её сомневаться в своей значимости. Она начинает верить, что заслуживает такое оскорбления.

Этап 3. ЖЕНЩИНА ОБРАЩАЕТСЯ ЗА ПОМОЩЬЮ

Обращение за помощью часто оборачивается негативным опытом. Вероятно, что друзья и семья не верят ей, или могут сказать ей, что она сама виновата, или что-то вроде «Что посеешь, то и пожнешь» Женщины могут прийти к заключению, что полиция, юристы и закон руководствуются установленными правилами для защиты гражданских прав населения, а не жертвы. Общепринятое мнение, что домашнее насилие – это семейное дело, может убедить людей, которые потенциально могут предоставить помощь, что им не следует вмешиваться.

Ценности общества («сохранения семьи любой ценой») могут убедить её вернуться. Она не может быть оправдана в этой ситуации. Если она уходит, «Она не пыталась». Если она остаётся, «Значит, ей это нравится». Если женщина обращается за помощью и не находит её, она опять может вернуться к прежним насильственным отношениям.

Этап 4. ЖЕНЩИНА УХОДИТ, НО ВОЗВРАЩАЕТСЯ ВНОВЬ К НАСИЛЬСТВЕННОМУ ОТНОШЕНИЯМ (ПРОТИВОРЕЧИВОСТЬ)

В течение этого этапа женщина старается решить: уходить ей или остаться. Она боится за детей. Она надеется, что сможет сама содержать семью. Она обрела достаточно уверенности в себе для того, чтобы поверить, что ее жизнь будет достаточно хороша, если она будет жить одна. Когда она уходит, она проверяет, сможет ли она выжить в другой обстановке.

Почему она возвращается? Она хочет продолжить отношения (она все еще любит его). Она верит его обещаниям или угрозам. Она винит себя за то, что разрушила семью. Она чувствует себя ничемной и боится, что не сможет выжить одна. Когда она возвращается, она хочет удостовериться в том, что их отношения могут измениться. Она хочет быть уверена, что сделала все, что было в ее силах. Несмотря на то, что почти все женщины, потерпевшие насилие, проходят через подобный период противоречий, у каждой женщины это происходит по-разному. Она может уходить и возвращаться много раз; она может приходить к решению либо постепенно, либо сразу же. Период противоречий может длиться годами.

Встречи, посвященные борьбе с насилием, которые проводят сотрудники объединения, включают в себя различные форматы, такие как образовательные семинары, дискуссии, психологические практикумы. Главные результаты работы - помочь женщинам и девочкам избежать насилия, а пострадавшим оставаться в безопасности и вести жизнь, свободную от насилия.

Статья подготовлена ОО «ҚОС ҚАНАТ ЖЕТИСУ» в рамках реализации государственного социального заказа при поддержке ГУ Отдела внутренней политики.

ЗАҢ ТАЛАБЫ

ҮКІМ МІНДЕТТІ ТҮРДЕ ОРЫНДАЛУЫ ТИІС

Баршамызға белгілі сот актілері міндетті түрде орындалуы тиіс. Алайда, соттың үкімін орындау барысында кейбір кедергілер де кездесіп жататыны құпия емес. Қылмыстық – процестік кодекстің 470-бабына сәйкес, аудандық соттың судьясы шығарған, бірінші сатыдағы соттың үкімі, егер оған шағым жасалмаса немесе наразылық білдірілмесе, апелляциялық шағым жасау немесе наразылық білдіру мерзімі өткен соң заңды күшіне енеді және орындауға енгізуге жатады. Ал, егер де бірінші сатыдағы судьяның шығарған үкіміне апелляциялық немесе кассациялық тәртіпте шағым жасалған немесе наразылық білдірген жағдайда үкім, егер оның күші жойылмаса, онда апелляциялық және кассациялық қаулы шығарған күннен бастап заңды күшіне енеді. Қылмыстық іс апелляциялық немесе кассациялық сатыдағы соттан қайтарылған күннен бастап, бірінші сатыдағы сот үкімді орындауға кіріседі.

Бірақ көптеген заңды органдардың уақытылы үкімді орындамауына байланысты бір үкім үшін көптеген хат жазылып, қиындықтар туындап жатады. Мысалы, үкім заңды күшіне енісімен айғақ заттарды ҚР ҚПК-нің 118-бабына сәйкес жою үшін тиісті құқық қорғау органға жолдама хат үкімнен үзінді жолданады. Бірақ, ол уақтылы орындалмайды, сондықтан, әр ай сайын осы айғақ зат жойылмағаны жөнінде ескерту хат жазу ке-

рек болады. Сонда кейде сол бір қылмыстық іс үшін бір жылдай уақыт ескерту жолданып, телефон арқылы сұраным жасалады. Сонымен қатар, сотталушыдан мемлекет пайдасына немесе жәбірленушінің пайдасына белгілі бір ақшаны өндіру жөнінде жолданған атқару парақтары жылдар бойы орындалмайды. Осындай жағдайда нұсқаулық бойынша сол атқару парағы жолданған аумақтық бөлімге ескерту жолдайды, осының бәрі жұмысты ауырлатып, қиындата түседі. Егер сотталушы жазасын өтеп жатқан мекемеде тиісті еңбек атқармаса, ол атқару парағы мүлдем қозғалыссыз жатады деген сөз.

Өкінішке орай, кейде тіпті атқару парағының жоғалып кететін жағдайлары да болады. Жасыратыны жоқ, қазіргі таңдағы сотталушылардың көбінің тұрақты мекен-жайы жоқ болғандықтан, олардың мүлкін тәркілеу, белгілі ақшаны өндіру туралы атқару парақтары орындаусыз қалады немесе өндірістен қысқартылады. Осындай олқылықтарды болдырмау үшін құқық қорғау және сот актілерін орындау органдарының қызметкерлері жолданған хаттарға уақтылы жауап беріп, атқару парақтары жөнінде мәліметтер беріп немесе уақтылы қайтарып тұрғандары жөн.

Анар ТОХТЫБАКИЕВА,
Алматы облысы Іле аудандық сотының судьясы.

АСЫЛ ҚАЗЫНА

ИГІ ІСТІҢ БАСЫ – ТІЛ

Енді оның Әрине, қазақ тілі елімізде ресми түрде мемлекеттік тіл екені айдан анық. Мемлекет тарапы-көсегесін көгерту өзімізге байланысты екенін жақсы түсінуіміз қажет. Мемлекет тарапы-нан мемлекеттік тілдің мәртебесін арттыруға байланысты пәрменді шаралар үздіксіз қолданылып жатқаны белгілі. Тілді неғұрлым күрделендіріп, үстемелеген сайын құны кетеді. Қазақтың сөздік қорының мол, тілінің шұрайлы, көркем екені даусыз. Тек соны өз мәнінде орынды қолдана білсек нұр үстіне нұр. Егер қос тарап дауына қатысты нақты және толық жауап алса, ал судья соны өз шешімінде түсінікті әрі қарапайым тілмен жеткізсе, азаматтар қабылданған шешімнің байыбына барып, тұжырымын тиянақты ұғынатын болса жоғарыға қарай шағымданулары да азаяры ғажап емес.

Ал сот төрелігін жүзеге асырудағы сот ісінің тілі туралы қағидаттың сақталмауына байланысты бірқатар кемшіліктерге жол беріліп келе жатқаны құпия емес. Мәселен, сотқа дейінгі тергеп-тексеру кезінде тергеушілер өздері жақсы меңгерген орыс тілінде істі жүргізуге мүдделі болып, айыпталушыны да, жәбірленушілерді де осы тілде жау-істі жүргізуге мүдделі болып, айыпталушыны да, жәбірленушілерді де осы тілде жау-арттырғымыз келсе, бірінші кезекте қарапайым халықтың құқықтық сауатын ашуымыз қажет. Олар өздерінің конституциялық құқықтарын, сотқа меңгерген тілінде, ана тілінде арыз беруіне, жауап беруіне құқығы бар екенін бастапқы тергеу амалдары кезінде толық пайдаланып, заңның бұрмалануына жол бермейтіндей дәрежеге жеткізу керек.

Осы орайда, жұртшылықпен кездесулер өткізіп, түсінік жұмыстарын жүргізу, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы насихаттау жұмыстарын жүргізсе нұр үстіне нұр болар еді. Бұған тергеушілер мен прокурорлардың, адвокаттардың басқосуларын өткізіп, сот ісінің тілі туралы толғағы жеткен осы мәселені талқылау өткізіп, кемшіліктерді жою жолдары қарастырылса да ортақ істің ілгері басуына ықпал етер еді деп ойлаймыз.

«Игі істің басы тіл» деген нақыл бар. Сондықтан бұл асыл қазынамыздың мәртебесін арттыра түсуге әрқайсымыз өз үлесімізді қоссақ нұр үстіне нұр болар.

Айнұр СЕЙІЛХАНОВА,
Талдықорған қалалық сотының бас маманы.

МЕДИАЦИЯ

БІТІМГЕРШІЛІККЕ КЕЛУДІҢ БЕРЕРІ КӨП

Біздің қоғамда дау-дамайды тек сот арқылы ғана шешу керек деген көзқарас қалыптасып, санамызда берік орнығып алған. Сәл дау туындаса, дереу сотқа жүгіреміз. Екі арадағы мәселені сот алаңына шығарып, сол арқылы бас пайдамызға шешкіміз келіп тұрады. Ащы болса да шындық қымбат. Даудың барлығын сотта шешу мүмкін емес. Сот екі тараптың талаптарын бірдей қанағаттандыра алмайды. Оның үстіне, біраз уақыт әуре-сарсаңға түсеміз. Іске нүкте қойылғанша бір емес, бірнеше сот отырысы өтуі мүмкін. Шағымдар облыстық, тіпті Жоғарғы сотқа жетіп жатады. Қайта-қайта жұмыстан сұранып, кәсіпті тоқтатып,

жеке тірлікті ысырып қоюға тура келеді. Себебі сот – дау алаңы. Ондайда абырой-беделді, адамгершілік пен имандылықты жиып қойып, амал жоқ, айтысуға, таласуға, тартысуға мәжбүр боламыз.

Ал, медиацияның мақсаты – дауды шешудің медиацияның екі тарапын да қанағаттандыратын нұсқасына қол жеткізу және тараптардың дауласушылық деңгейін төмендету. Осы орайда сот әділдігін іске асырған қазақ билерінің ел ішіндегі дау-дамайды ушықтырмай, іштей келісімге келтіріп, шешіп отырғанын атап өту керек. Бір сөзбен айтқанда, басты мақсаты мәмілеге шақыру болып табылатын медиа-

ция қазаққа жат ұғым емес. 4 тарау, 28 баптан тұратын «Медиация туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2011 жылдың 28 қаңтарында қабылданды. Еліміздегі медиацияны ұйымдастыру саласындағы қоғамдық қатынастарды реттеп, оны жүргізу қағидаттары мен рәсімін, сондай-ақ, медиатордың мәртебесін айқындайтын заң қолданысқа енгізілген.

Медиаторға жүгіну керек пе, жоқ па дегенді тараптар өзара келісіп шешеді. Мұндай жолмен мәселенің шешілуі мүмкін болмаған жағдайда олардың сотқа жүгіну құқығы сақталады. Медиатордың судьядан айырмашылығы – медиатор жанжалға

қатысушылармен болатын келіссөздерге белсенді қатыса алады. Ал судья мұны жасай алмайды, ол араласпаушылық принципін ұстануға міндетті. Медиацияға бар болғаны 30 күн уақыт беріледі, ал соттар айларға, тіпті жылдарға созылады.

Бүгінде бүкіләлемдік тәжірибеде медиация ірі бизнестерден бастап, ажырасу мен дүниені бөлісу деген сияқты мәселелерге дейін кеңінен қолданылады. Халықаралық статистикаға жүгінетін болсақ, бүкіл келіспеушіліктердің 30-40 пайызы мадиация арқылы өткізіледі, ойдағыдай нәтижеге оның 85 пайызы ие болады екен.

Бақыт ЖАПАРОВА,
Текелі қалалық сотының бас маманы.

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТ АШУ

ЗАҢДЫ БІЛУ – ЗАҢСЫЗДЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ

Күнделікті жұмыс тәжірибемізде заңды белден басып, қылмыскер атанып, жауапқа тартылып отырған адамдардың осындай қылмыс жасап отырғанын өздері де соңғы сәтке дейін жете түсінбей аң-таң күйге түсетінін кездестіріп жүрміз. Алайда, заңдылық сауаттылығы төмен болғандықтан қылмысты білместікпен жасаудың өзі жауапкершіліктен босатпайтынын да көпшілік біле бермейтін сыңайлы. Сондықтан әркім өз құқығын жақсы біліп, заңды бұзбаса қылмыстың жолына да тосқауыл қоя біледі. Құқықты әркім әрқалай түсінеді. Мәселен, еуропалық қоғамда ешқандай азамат заңды жатқа білмейді, бірақ олар заң қалай болу керек екені туралы өздері болжай алады. Шын мәнінде, 80-90 пайыз заң сондай болып шығады. Яғни, қарапайым азаматтардың заң осындай болуы керек деген түсінігі дұрыс болып шықса, яғни құқықтық мәдениет қалыптасқан деп айтуға негіз бар. Өкінішке қарай, біздің елде заңдарымыз туралы халықтың болжамы сәйкес келмей жатады. Тіпті, сәйкес келгеннің өзінде заңның іске асуында үлкен қателіктерге жол беріп жатады. Жалпы айтқан кезде бізде заң жаман емес, жақсы. Азаматтардың құқықтары мен бостандығын, заңдық мүдделерін қорғайтын нормаларды бекітіп, орнықтырады. Алайда соларды іске асыру, қолдану, пайдалану барысында түрлі кедергілерге, шектеулерге, бюрократиялық белден басуларға жолығып жатады. Сондықтан амал жоқтықтан өз мәселелерін шешу үшін пара беруге барады.

Бұл жағдай енді заңның кемшілігінен деп айта алмаймыз.

Дегенмен, адамды шалыс басып, қылмыс жасағаны үшін жазаға тартқаннан гөрі оның алдын алған әлдеқайда тиімді болар еді. Алдын алу жұмысының нәтижелі болуы алғаш жасалған теріс қадамның дер кезінде анықталуынан ғана емес, сонымен бірге кәмететке толмағандардың жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескеруге де байланысты. Мектеп жасындағы балалардың құқықтық санасының төмендігі олардың қылмысты көп жасауынан, заң талаптарына өз талаптарын қарсы қоюына әкеліп соғады. Сондықтан оқушылар қылмысының алдын алып, құқықтық тәрбие беру бүгінгі күннің өзекті мәселесі. Өкінішке орай, бұқаралық ақпарат құралдарының күнделікті хабарларынан оқушы балалардың жақ-жақ болып топтасып, жанжалдасып жатқан оқиғаларын көріп жатамыз. Міне, бұл мектептегі, отбасындағы балаға тәрбие берудің кемшілігінен туындап жатқанын анық көрсетеді. Сондықтан, кәмететке толмағандар арасында құқықтық тәрбие беруге айрықша мән беріп, заң ұғымдарын насихаттай отырып, жасөспірімдер қажетті заңдылық біліммен қамтамасыз етілсе мұндай жөнсіздікке жол берілмес еді. Жастарды заңның негізгі принциптерін біліп қана қоймай оны меңгере білуге де үйрету қажет.

Айдын АЛДАБЕРГЕНОВ,
Талдықорған мамандандырылған тергеу сотының төрағасы.

ОҢАЙЛАТЫЛҒАН ІС ЖҮРГІЗУ

СОТТА ІСТІ ҚАРАУДЫҢ ТИІМАЛІГІН АРТТЫРААДЫ

Кейінгі жылдары еліміздің сот жүйесінде жүргізіліп жатқан сот реформалары азаматтардың құқықтарын қорғауды жетілдіре түсуге және сот процестерін созбалаңға салмай, уақытты тиімді пайдаланып, сот төрелігін атқарудың сапасын арттыра түсуге бағытталып отырғаны баршаға мәлім. Осы бағытта қазіргі уақытта азаматтық іс жүргізудің алға қойған мақсаттары мен міндеттерінің бірі сотта істі қараудың тиімділігін арттыру, уақытты үнемдеу болып табылады.

Қазақстан Республикасы Азаматтық процестік кодекстің 13-тарауында оңайлатылған іс жүргізу тәртібі туралы айқындалған. Оңайлатылған іс жүргізуді енгізудің басты мақсаты — ең алдымен экономикалық жағынан қаражатты және азаматтық соттың, сонымен қатар тараптардың уақытын үнемдеу. Дегенмен, оңайлатылған іс жүргізу кезінде ҚР АПК-нің 2 бөлімі, 1-ші бөлімінде көзделген барлық міндеттемелер орындалуы, сонымен қатар азаматтық процестің басты принциптері сақталуы тиіс.

Азаматтық процестік кодекстің 144-бабы 2-тармағына сәйкес, судья істерді арыз қабылданған күннен бастап бір ай мерзімде оңайлатылған (жазбаша) іс жүргізу тәртібімен қарайды. Әрбір істі мұндай тәртіппен қараудағы негізгі

мақсат – іс бойынша тараптарды сот отырысына шақырмай, сот отырысын өткізбей, олардың алдын ала ұсынған дәлелдемелерін судьяның жеке, ішкі пайымын басшылыққа ала отырып шешім қабылдауына мүмкіндік туғызу. Ең бастысы судья бапқа сәйкес, қос тарапқа заңнаманы барынша түсіндіріп, жауапкердің өзі негіздейтін құжаттар мен дәлелдемелерді беруі үшін мерзім белгілейді. Пікірді, дәлелдемелерді және өзге де құжаттарды ұсыну үшін сот белгілеген мерзімдер өткеннен кейін тараптарды шақырмай-ақ, істі оңайлатылған (жазбаша) іс жүргізу тәртібімен қарайды. Сот шешімді қабылдаған кезде тараптардың ұсынған түсініктеме, қарсылық және дәлелдемелерін басшылыққа алады. Бір айта кетерлігі, істі оңайлатылған іс жүргізу тәртібімен қарау барысында хаттама жүргізілмейді және істерді оңайлатылған (жазбаша) іс жүргізу тәртібімен қарау мерзімі ұзартылуға жатпайды.

Міне, осының арқасында дауласушы тараптардың уақыттары үнемделіп, оларды қайта-қайта сотқа шақырмай, сот шешімді қабылдау уақытын да қысқартады.

Сәтжан СЕЙІТКЕРІМ,
Көксу аудандық сотының аға сот приставы.

СПОРТТЫҚ НЫСАНДАР

СПОРТТЫ ДАМУ
МӘСЕЛЕЛЕРІ ТАЛҚЫЛАНДЫ

Облыс әкімінің орынбасары Диас Рахметұлы Есдаулетов Талдықорғандағы «Жетісу» орталық стадионына арнайы барып, нысандардың қазіргі жағдайымен танысты.

Жұмыс барысында ол стадион аумағындағы негізгі және қосалқы алаңдарды, әкімшілік ғимараттарды аралап көріп, олардың инфрақұрылымдық жағдайына баға берді.

Кездесу барысында спорттық нысандарды жаңғырту, жанкүйерлерге қолайлы жағдай жасау және өңірде спортты дамыту мәселелері талқыланды.

РЕГБИ-7

ЖЕРЛЕСТЕРІМІЗДІҢ ЖАРҚЫН ЖЕТІСТІГІ

АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНДА 6-7 ҚЫРКҮЙЕК КҮНДЕРІ РЕГБИ-7 СПОРТЫНАН U-13, U-11, U-9 ЖАС САНАТЫНДАҒЫ ҰЛДАР МЕН ҚЫЗДАР АРАСЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ КҮЗГІ ЖАСТАР ЧЕМПИОНАТЫ ӨТТІ.

САДАҚ АТУ

АДЕЛЬ ӘЛЕМ
ЧЕМПИОНАТЫНЫҢ ЖҮЛДЕГЕРІ

ЖЕТИСУЛЫҚ
АДЕЛЬ ЖЕК-
СЕНБИНОВА
ӘЛЕМ ЧЕМ-
ПИОНАТЫНДА
ЖҮЛДЕГЕР
АТАНДЫ.

Оңтүстік
Кореяның Кван-
джу қаласында
өтіп жатқан
садақ атудан
әлем чемпиона-
тында Қазақстан
құрамасы тари-

хи жеңіске қол жеткізді.

Компаунд бағдарламасы бойынша Адель Жексенбинова (Жетісу облысы), Виктория Лян және Роксана Юнусова командалық есепте қола жүлде үшін таласта Ұлыбритания құрамасын 232:228 есебімен ұтып, әлем чемпионатының үздік үштігіне енді.

Бұл Қазақстанның садақ атудан 32 жылдан кейінгі алғашқы әлемдік жүлдесі.

Аталмыш додаға еліміздің өз шеберліктерін ортаға салды. Жетісу облысының спортшыла-ры бұл спорт түрінен дес бер-

мей келе жатқанын бұл жолы да айқын дәлелдеді. Бұған өңіріміздің намысын қорғаған командалардың жұлдегерлер қатарынан көрінгендігі нақты куә бола алады. Талдықорған қаласының және Жетісу құрама командасы атынан сынға түскен жас регбишілер тамаша нәтижеге қол жеткізді. Атап айтсақ, U-13 ұлдар арасында Талдықорған қаласының «Жетісу-1» командасы чемпион атанса, «Жетісу» командасы үшінші орынға табан тіреді. U-13 қыздар арасындағы бәсекеде де талдықорғандық «Жетісу-1» командасының мерейі үстем болып, жеңіс тұғырының бірінші сатысына көтерілді. Үшінші жүлделі орынды да жетісулық «Жетісу» командасы еншіледі. U-11 балалар арасындағы жарыста да Талдықорғанның «Жетісу» командасы ешкімге дес бермей, жеңімпаз атанды.

ЖАҚСЫЛЫҚ
ЖЕҢІМПАЗ АТАНДЫ

Ағымдағы жылдың 1-8 қыркүйек күндері аралығында (Қытай мемлекеті) Шаогуань қаласында Каратэ WKF спорт түрінен өткен Азия чемпионатында Қазақстан құрамасы жақсы өнер көрсетті. Осы сында ел намысын қорғаған біздің жерлесіміз олимпиадалық емес спорт түрлері бойынша облыстық жоғарғы спорт шеберлігі мектебінің спортшысы Жақсылық Эльдар +84 келі салмақ дәрежесінде жекпе жекке шығып, бірінші орын иеленді.

КӘСІПҚОЙ БОКС

ЖӘНІБЕК ҚУАНЫШТЫ
ЖАҢАЛЫҒЫМЕН БӨЛІСТІ

Кәсіпқой бокстың жұлдызы, орта салмақтағы әлем чемпионы Жетісудың түлегі Жәнібек Әлімханұлы жанкүйерлеріне қуанышты жаңалығымен бөлісті. Ол әлеуметтік желідегі парақшасында келісімшарттың соңғы кезеңде екенін мәлімдеді, деп хабарлайды 1bol.kz.

«Шешіліп қалды! Келісім-шарт 2-3 күнде біту керек! Осы апта жариялайтын шығар! Зор жаңалық болады бұйырса!» - деп жазды Ж. Әлімханұлы.

Бұған дейін белгілі бокс инсайдері Бернардо Пилатти WBO/IBF нұсқалары бойынша әлем чемпионы Жәнібек Әлімханұлы мен WBC белбеуінің иегері Карлос Адамес арасындағы біріктіру жекпе-жегі 2025 жылдың соңына қарай өтетінін болжаған еді.

Айта кетейік, Жәнібектің соңғы жекпе-жегі биыл сәуір айында Астанада өтті. Ол кезде қазақстандық боксшы француз спортшысы Анауэль Нгамиссенгені бесінші раундта мерзімінен бұрын жеңген болатын.

ПАЙДАЛЫ КЕҢЕС

ҚЫМЫЗДЫҢ ПАЙДАСЫ ТУРАЛЫ 10 ДЕРЕК

Бие сүтінде сиыр сүтіне қарағанда 10 есе көп дәрумен болатындығы дәлелденді. Олардың ішінде А және Е дәрумендері, В және С тобындағы витаминдер, кальций, фосфор, фолий және пантотен қышқылдары бар. Бұл өнімде белоктар 2 есе аз және лактоза 1,5 есе аз, соның арқасында бие сүті әйел сүтіне барынша жақын. Осыны ескере отырып, ол балалар тамағын жасау үшін қолданылады. Бұл өнімдегі ақуыздар әлдеқайда тез және жақсы сіңеді. Нағыз қымыз - қымбат және ерекше талғаммен. «Тірі» қымыз сақтауға жатпайды, демек, өнеркәсіптік өндіріске де жатпайды.

- 1: иммунитетті арттырады. Қымыз құрамындағы С дәрумені иммундық жүйені нығайтады және организмнің қорғаныш функцияларын күшейтеді, вирустар мен инфекциялардың жағымсыз әсерімен күресуге көмектеседі. Ертеректе адамдар емдік сусынмен цингиозды (С витаминінің өткір жетіспеушілігінен болатын ауру) емдегені тегін емес.
- 2: тістер мен сүйектерді күшейтеді. Дала тұрғындарының ежелгі сусынында организмнің тіршілік әрекеті үшін маңызды макроэлементтер - сүйектер мен тістерге пайдалы әсер ететін кальций мен фосфор бар.
- 3: қан айналымын жақсартады. Бие сүтін үнемі тұтынған кезде қан айналымы жақсарады. Қымыздың құрамына кіретін

- Е дәрумені оған атеросклерозбен (ағзаның ірі қан тамырларына әсер ететін ауру) қарсы тұру мүмкіндігін береді, өйткені ол қандағы холестерин деңгейін төмендетеді. Ертеде дәрігерлер анемияны қымызбен емдеген.
- 4: жүйкені күшейтеді. Бұл сусынның құрамында тиамин (В1) бар, ол жүйке жүйесінің жұмысына жақсы әсер етеді.
- 5: потенциалды жақсартады. Еркектерге арналған пайдалы ақпарат - қымыз потенцияға жақсы әсер етеді. Бұл сусын сонымен қатар органдардың регенерация процестерінің жылдамдығын арттырады.
- 6: Гастритті емдейді. Қымыз асқазан жараларын, гастрит, ұйқы безі ауруларын емдеуде сәтті қолданылады. Мұны қымыздың құрамындағы пантотен қышқылының құрамымен түсіндіруге болады. Сондай-ақ, қымыз тамақтан улануға пайдалы.
- 7: теріні әдемі етеді. Кумис адамзаттың әйел жартысының өкілдері үшін пайдалы - теріні жасартады. Оның негізінде нәрлендіретін бет маскалары жасалады.
- 8: көңіл-күйді жақсартады. Ғалымдар бие сүтінен адамдардың бойында қуанышты арттыратын дәрумендер тапты. Мұны В1 витаминінің (тиамин) құрамына да жатқызуға болады. Тиаминді «оптимизм витамині» деп атайды. Бұл дененің қалыпты өсуі мен дамуына, ас қорыту және жүрек-қан тамырлары жүйесінің дұрыс жұмысына көмектеседі, майлар мен көмірсулар алмасуына қатысады.

- 9: Туберкулезді емдейді. Сонау 19 ғасырдың ортасында дәрігерлер бие сүтін өкпе ауруларын емдеуде қолдана бастады. Дәрігерлер көбінесе күдікті науқастарға қымыз тағайындайды, егер ауру әлі басталмаса, құрғақ дала жағдайында 2-3 ай емделу ауруды толығымен жойды. Ресейдегі алғашқы қымыз ауруханасын дәрігер Нестор Постников 1858 жылы Самара губерниясында ашқан. Өзінің ұйымдастыруымен ол көп жағдайда заманауи шипажайларға ұқсады.
- 10: қатерлі ісіктің алдын алуға қызмет етеді. Емдік қымыздың құрамында фолий қышқылы да бар, бұл ісіктің пайда болуына жол бермейді.

						Қанның сары-на жинал-н зат										Маңғаз		
Терісі бағалы жырт-қыш		Теріден жаса-латын бұйым		Ағза		Бөліне-тін жер		Мұрат		Ауру		Мұсыл-ман қағи-далары		Норве-гия қаласы	Жаңа сауыл-н бие сүті		Елік	Адам ... ішінде
						Есім		Атой				Икра (қаз.)		Бас киім				
... икс		Тек-серуші		Ауруды операц. дайын-н дәрігер						Фран-цуз қаласы				Ішкен адам				Мода
Өсімдік негізі						Пла-нета		Ру						Бүкі-рейіп жүру	Береке			
Шаттан					Рама					Пән							Үш жарық жұлдыз-дың бірі	
Пошта-ғы жіберілген затты ала-тын адам								Етті балық	Ер есімі					Барыс баласы				
				Мүлде сақау болып қалу	Ұлыбри-тания өзені		... хала-йық!			Ресей өзені							Жапон аралы	Құра-лас
Грузин қаласы	Марокко қаласы					Түрік қаласы		Шаруа	Есекке әмір	Кесір		Қытай қаласы		Қыл-мысты аш	Ауру			
								Бақша дақылы							Наша			
Безгек тара-н маса	Степан ...					Иорда-ния қаласы	Бос желікпе							Ежелгі қару				
... орган		АҚШ қаласы ...жаңа-лықтар					Уганда қаласы					Ез		Ру		Төрт түлік		
Шығар. орын-дайтын адам					ТАСС					Бұғана						Тынық мұхит аралы		
Арман				Норве-гия қаласы						Қырғыз әні	Чили-дегі арал						Ресей қаласы	Жапон өзені
		«...-Шол-пан»		Неміс өзені							Грузин қаласы							Махан-бет досы
Жылан Заир өзені		Ресей өзені				Ресей өзені	Бас-палдақ	Үнді қаласы		Бельгия қаласы		Ресей әртісі		Кәріс қаласы				
				Лақа	Айыр							Аяқ бөлігі	Фин-ляндия қаласы					Серт
Киім сала-н ыдыс								Айқын	Канада қаласы							Ағашты жар, ...		
					... игеру				Атқыш қыз					Ауа-райы құбы-лысы				
Қашық	Аталық							Мали қаласы								Мейрам		

Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы

Құрылтайшы: Ырым КЕНЕНБАЙ

Баспахана директоры
Бақберген ТУКИБАЕВ

Редакция алқасы:

Гүлнұр БАЙМҰХАН — редактордың орынбасары
Зарина БЫЖЫБЕК — корректор-журналист

Бас редактор
Баян ТАҢАТАРОВА

Кезекші редактор: Г. БАЙМҰХАН

Газет Қазақстан Республикасы
Мәдениет және ақпарат
министрлігінде
2007 жылғы 27 тамызда тіркеліп,
№ 8639-Г куәлігі берілген.

Газет аптасына бір рет, жұма күні шығады.
Жарияланған мақала авторларының пікірлері
редакция көзқарасын білдірмейді.
Жарнама мен хабарландырулардың мазмұны
мен мәтініне жарнама беруші жауапты.

Газет Талдықорған қаласы, Қабанбай батыр көшесі, 32 үйде
"Алматы-Болашақ" АҚ филиалы
"Офсет" баспаханасында басылады.

Редакция мекенжайы: 040000, Талдықорған қаласы,
Қабанбай батыр көшесі, 32-үй, екінші қабат.

Телефондары: 8(7282) 41-11-70, 41-11-42;
E-mail: alatau.offset@mail.ru, www.alatau.kz@mail.ru
Сайты: alatau_gazeti
Газет 07.08.2000 жылдан бастап қазақ және орыс
тілдерінде аптасына бір рет - жұма күні шығады.

Таралымы 2700
Тапсырыс № 929

Индекс 15534

Меншік иесі
"АЛМАТЫ-БОЛАШАҚ" АҚ